

VILJANDI LINN JA VABADUSE RISTI VENNAD

Jaak Pihlak, Viljandi Muuseumi direktor

Käesolev kirjutis on kaheteistkümnnes ja ühtlasi viimane sarjast, mis on pühendatud Viljandi- ja Mulgimaaga seotud Vabaduse Risti kavaleridele. Artiklite aluseks on võetud kihelkondlik jaotus. Varem on ilmunud ülevaated Kõpu, Tarvastu, Paistu, Karksi, Kolga-Jaani, Suure-Jaani, Halliste, Pilistvere, Põltsamaa, Helme ja Viljandi kihelkonnaga seotud ristivendadest (VMA 1998–2008). Allpool käsitletakse mehi, kellel oli kokkupuuteid Viljandi linnaga.

Vabaduse Rist (VR) ehk rahvapäraselt Vabadusrist on Eesti riiklik teenetemärk, mida annetas Vabariigi Valitsus Vabadussõjas osutatud sõjaliste teenete, lahingutes üles näidatud isikliku vaprus ja mitmesuguste tsiviilteenete (*resp* kodanliste teenete) eest. Samuti anti see kõrge orden Verduni linnale ning Prantsuse, Inglise ja Itaalia Tundmatule Sõdurile. Lisaks on Vabaduse Rist määratud 1924. aasta 1. detsembri mässu mahasurumisel silma paistnud 10 mehele.

Välismaalastele annetati Vabaduse Riste nii Vabadussõja ajal osutatud teenete kui ka Eesti sõjajärgsele rahvusvahelisele tunnustamisele kaasaaitamise eest.

Aastatel 1919–1925 jagati üldse kokku 3224 Vabaduse Risti (ET 2001: 395). Ordeni tegelikke saajaid oli aga natuke vähem, 3132, sest mitmele mehele on antud kaks või isegi kolm Vabaduse Risti. Eesti kodanikeks arvati 2076 isikut, kellele annetati 2151 teenetemärki. Ülejäänud 1056 olid arvatud välismaalasteks ja nemad pälvisid 1073 Vabaduse Risti (EVRKR 2004: 7). Tänapäevaks on otsene seos selle teenetemärgi kandjatega katkenud, sest 6. oktoobril 2000 suri Karl Jaanus, viimane Vabaduse Risti kavaler. Ta maeti sõjaväeliste austusavalduste saatel Pilistvere kalmistule.

Nimetatud ordeni pälvinud Eesti kodanikest 309 on sündinud Viljandimaal. Neile lisanduvad veel 42 kavaleri, kes tulid ilmale ajaloolise Pärnumaa Halliste ja Karksi kihelkonnas, mida tuntakse Mulgimaana ning mis on tänapäeval samuti Viljandimaa osad. Käesolevas sarjas on käsitlemist leidnud ka need kavalerid, kes elasid või õppisid olulise aja oma elust Viljandimaal, pälvisid autasumaa, olid siin kandis teenistuses, asusid siia hiljem elama või puhkavad siinsetel kalmistutel. Kokku on Viljandi- ja Mulgimaaga seotud üle 400 kavaleri (EVRKR 2004: 9; Vabadussõja Ajaloo Seltsi andmebaas 2010).

Et alljärgnevas loos on tegemist isikutega, kel oli sõjaväeline aukraad, ei saa läbi ilma väikese selgituseta. Vabadussõja ajal kasutati üldiselt tsaaririigiaegset auastmes-tikku. Suuremad muudatused leidsid aset alles rahuajal. Nii nimetati näiteks 1922. aasta novembris senised polkovnikud ümber kolonelideks ja alampolkovnikutest said kolonelleitnandid, juurde loodi majori auaste. Ühtlasi nimetati polgud rügementideks ja roodud kompaniideks. Jaanuarist 1924 kaotati alamkapteni auaste, nimetades see ümber kapteni aukraadiks. Ühtlasi ülendati kõik aktiivteenistuses olevad lipnikud nooremleitnantideks (RT 1922, nr 139: 675; RT 1924, nr 37/38: 298). Oluline muu-datus reakoosseisu auastmestikus tehti veel 1939. aastal, kui allohvitserkonna puhul võeti kasutusele mõisted seersant ja veebel (EETK 1940: 74). Viimane iseseisvusaegne olulisem muudatus aukraadide asjus leidis aset vahetult enne Nõukogude okupat-siooni. Sõjavägede ülemjuhataja otsusega aprillist 1940 ülendati ühe astme võrra kõik aktiivteenistuses, reservis või erus olevad allohvitserid ja sõdurid – Vabaduse Risti kavalerid (ERA 673/2/764. L 6).

Enne maa ristiusustamist oli Viljandi tõenäoliselt Sakala muinasmaakonna keskus, kus asus eestlaste kindlustatud tugipunkt. Pärast seda, kui sakslased maa vallutasid, hakkas Viljandist kujunema linn, mille õigusi on esimest korda mainitud 1283. aastal.

Kirikukihelkonna keskus on siin paiknenud juba 13. sajandi algusest, kirjalikes allikates on seda esimest korda märgitud 1234. aastal. Viljandi ja seda ümbritseva kihelkonna kogudused liideti mingil ajal üheks, kuid lahutati uuesti 1861. aastal. Viljandi linnakogudus jäi tegutsema Jaani kirikusse. Maakogudus, mille alla kuulus 1911. aastani ka Kõpu kihelkond, ehitas endale Viljandi mõisa maale Valuoja-äärsele kõrgele künkale Pauluse kiriku, mis õnnistati sisse 1866. aastal (EE X 1998: 422).

Viljandi Jaani ja Pauluse luteri usu koguduse kõrvale rajati 19. sajandi keskel ka siinsetele õigeusulistele oma kirik. See puidust pühakoda ehitati 1847. aastal samuti Viljandi mõisa territooriumile. Kirikuhoone, mis paiknes praeguse Vabaduse platsi vastas, SEB panga hoone kohal lammutati Nõukogude okupatsiooni ajal 1959. aastal. Ajutisena mõeldud kiriku asemele plaaniti küll rajada kivihoone, kuid Viljandi sakslaste vastuseisu ning Tānassilma apostliku õigeusu koguduse eraldumise tõttu 1894. aastal jäigi see ehitamata (SK 2006: 159–162).

Lisaks neile konfessioonidele tegutses siin vennastekogudus. Nemad pühitsesid 1907. aasta sügisel linna lähistel, praeguse Centrumi hotelli vastas oleva parkla alal, Tallinna ja Uue tänava nurgal sisse oma palvemaja (Meie Kodumaa 1907, nr 2: 4). Selle liikmete hulgas ei olnud teadaolevalt ühtki Viljandiga seotud Vabaduse Risti kavaleri. Palvemaja lammutati Nõukogude okupatsiooni ajal ning sellele kohale rajati taksopeatus.

Lühidalt ka Viljandi haldusjaotusest. Viljandi piirid olid 18. sajandi lõpust 20. sajandi alguseni üldiselt väga püsivad: need hõlmasid keskaegset vanalinna ning Katariina II ajal selle põhjaküljele lisatud piirkonda. Linn kasvas Vabadussõja ajal märtsis 1919. Siis liideti Viljandiga seni Viljandi valla koosseisu kuulunud järveäärne Kivistiku eeslinn ühes mäepealse rajooniga, Uue tänava piirkond, Tallinna tänav koos Riia maanteele viiva teega, Viljandi mõis hoonetega ning surnuaia ja vaksali vaheline rajoon. Ka Pärsti valla alad Kõstrimaa ja Kiriku küla, mida tänapäeval tuntakse üldnimega Kantreküla, arvati linna koosseisu. Muudatusi toimus ka järgmistel iseseisvusaastatel. Jaanuarist 1925 Riigikogu kehtima pandud administratiivpiirkonna laiendamise tulemusena kasvas linn teda ümbritsevate Pärsti, Uue-Võidu, Vana-Võidu, Viiratsi ja Viljandi valla arvel 851,17 hektarit (ERA 31/1/19. L 178–179; RT 1925, nr 57/58: 309).

Nõukogude okupatsiooni algul jaanuaris 1941 likvideeriti omavalitsus ning moodustati linnavalitsuse asemele Viljandi Linna Rahvasaadikute Nõukogu Täitevkomitee. Saksa okupatsiooni ajal juulist 1941 septembrini 1944 töötas endine linnavalitsus. Teise Nõukogude okupatsiooni algul see likvideeriti ja taas alustas tegevust linna täitevkomitee. Aastatel 1952–1953 kuulus Viljandi Pärnu oblasti koosseisu (Uuet 2002: 77–78, 153–154).

Viljandi territoorium kasvas jõudsasti ka Nõukogude okupatsiooni ajal. Juurde tulid Riia, Pärnu, Vastemõisa ja Tallinna maantee äärsed alad. Samuti lisandusid suuremad piirkonnad nagu Männimäe ja Peetrimõisa. Eesti taasiseseisvumise käigus anti 24. oktoobril 1991 Viljandile tagasi omavalitsuslik staatus.

Viljandi oli 20. sajandil arvestatav garnisonilinn. Nii näiteks paiknes siin juba Esimese maailmasõja ajal tsaariarmee üksusi, millest jäi maha ka Viljandi garnisoni

kalmistu. Sellele on maetud Vene sõdureid, hiljem ka kaks Vabadussõja ajal langenud Eesti sõjameest ning iseseisvusaastail surnud sõjaväelasi. Eesti rahvusväeosade loomise ajal 1917. aasta lõpust kuni 1918. aasta kevadeni paiknes Viljandis 2. Eesti polk. Esimese Saksa okupatsiooni ajal asusid siin Saksa sõjaväelased, kelle surnutele rajati omakorda eraldi matmispaik, kuhu sängitatud sõdurid maeti pärast taasiseseisvumist ümber Teise maailmasõja aegsele Viljandi Saksa sõdurite kalmistule.

Vabadussõda otseselt linna ei ulatunud, kuid siiski oli Viljandi lõunarinde lähitagala sõja esimesel perioodil detsembrist 1918 veebruarini 1919. Siin formeeriti mitu väeosa ning siin asusid 2. ja 3. diviisi staabid. Järgnenud iseseisvusaastail paiknes Viljandis samuti mitu üksust, nagu 6. jalaväepolgu osad, 3. diviisi suurtükivägi, 5. ja 6. suurtükiväegrupp, Sakala jalaväerügement, Sakala partisanide pataljon ning 1940. aastal 4. diviisi staap ja sellele alluvaid üksusi. Samuti asus siin Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna (endise nimega Viljandi kaitseringkonna, hiljem kaitseväeringkonna) staap.

Viljandi oli iseseisvusaastail ka Kaitseliidu Sakalamaa maleva staabi ja mitme allüksuse asukoht.

Teise maailmasõja ajal formeeriti Viljandis samuti mitu üksust ning siin paiknes suur Nõukogude sõjaväelaste vangilaager. Seda aega tuletavad tänapäeval meelde nii Viljandi Saksa sõdurite kalmistu kui tähised sõjavangidena hukkunutele Huntaugu mäel ja Järveotsal.

Vabadussõjas langes ning suri haavadesse ja haigustesse rohkesti viljandlasi, lisaks punaterrori ohvrid. Viljandlased ei unustanud omi sangareid, nende mälestuseks püstitati arvukalt mitmesuguseid tähiseid.

Nii avati 19. septembril 1926 Viljandi Vabadusplatsil Sakalamaa langenud poegade mälestussammas, mis oli pühendatud ka Viljandist pärit meestele. Kommunistid purustasid samba juunis 1941. Saksa ajal osaliselt taastatud tähis hävitati pärast Teist maailmasõda. Kustutamaks lõplikult mälestust ausambast, ehitas kompartei samale kohale nn parteihoone, mida praegu tuntakse ametite majana. Monumendi asukoha jäädvustamiseks paigaldati 24. veebruaril 1996 hoone seinale mälestustahvel (VSMM I 2002: 92).

Jäädvustamiseks Uue-Võidu valla langenuid, kelle hulgas oli ka Viljandisse maetud Vabaduse Risti kavalier Johannes Vinkler, avati vallamajas 14. oktoobril 1928 mälestustahvel. Nõukogude okupatsiooni ajal peidetud tahvel taasavati 20. oktoobril 1990 (VSMM II 2005: 51).

Viljandi valla Vabadussõjas langenuile, kelle seas on Viljandisse maetud Vabaduse Risti kavalierid kapten Anton Irv ja Jaan Paap, avati mälestustahvel vallamajas 3. novembril 1929. Kommunistid purustasid tahvli sügisel 1940 ning see on seniajani taastamata (VSMM II 2005: 59).

Kapten Anton Irvele püstitati Viljandi Kirikumäele 6. augustil 1933 mälestussammas, mille kohalikud kommunistid hävitasid septembris 1940. Paiga jäädvustamiseks paigaldati 29. aprillil 1989 mälestuskivi (VSMM I 2002: 192).

Viljandi Maagümnaasiumis avati sügisel 1921 mälestustahvel neljale langenud koolipoisile, kelle hulgas olid Vabaduse Risti kavalierid Georg Kütt, Aleksander Kaigas ja Viktor Anderson. Tahvel kadus sügisel 1940, uus avati 27. juunil 1990 (VSMM II 2005: 15).

Endise Viljandi mõisahoone, nn uue lossi seinal paikneb kaks mälestustahvlit. *Scouts* väeosa tähis avati 6. jaanuaril 1935. Kommunistid purustasid selle sügisel 1944

ning uus tahvel avati endisel kohal 22. aprillil 1990. Sakala partisanidele avati mälestustahvel hoone välisseinal 9. augustil 1936. See kõrvaldati sügisel 1944 ja taastati 26. aprillil 1992 (VSMM II 2002: 91, 102).

Kindral Johan Laidonerile, linna aukodanikule, avati Viljandis Möisamäel 22. juunil 2004 ratsamonument (VSMM I 2002: 242; VSMM II 2005: 312).

Märkimisväärne on kindlasti ka Vabadussõjas langenute ühiskalmistu Viljandi Vanal kalmistul, kus puhkab koos ümbermaetutega 42 meest. Neist olid Vabaduse Risti kavalerid kolonelleitnandid Johan Schmidt ja Aleksander-Robert Tilgre, major Otto Oidermann, kapten Anton Irv, lipnik Martin Kiisvek, nooremallohvitser Hans Tõnson, kapral Johannes Vinkler ja reamees J. Paap (VSMM I 2002: 189).

Viljandi linnaga on teadaolevaid seoseid 110 Vabaduse Risti kavaleril. Neist Viljandi Pauluse kirikus ristiti 32 ordenikandjat: Johannes-Alexander Anni, Eduard Gröön, Hans Hirvelaan, A. Irv, Mart Johanson, Georg-Bernhard Järvekülg, Johan Jüris, A. Kaigas, Oskar Kikas, Aleksander Klettenberg, August Kurik, Jaan Kutsar, J. Laidoner, Hans Laos, August Laurson, Jaan Lugus, Jaan Milistfer, Villem Männik, Jaan Org, Karl-Voldemar Ormesson, Anton Pori, Alfred-Alexander Pöder, Arand Randes, Jaan Raudsepp, Edgar-Osvald Ressar, August Roosmäe, August Tamsalu, August-Reinhold Tomingas, Jaan Tõnisson, Hans Vasar, Jaan Veldemann ja J. Vinkler.

Viljandi Jaani kiriku kirjadesse on kantud seitsme mehe sünd: Viktor Anderson, Nikolai Animägi, Reinhold-Aleksander Hunt, Hellmuth-Matthias Ibrus, Arthur-Leopold Mutli, Viktor-Hugo Puskar ja Elmar-Johann Veinberg.

Viljandi õigeusu koguduses sai püha sakramendi viis kavaleri: Johannes Kits, Nikolai Piip, Johan Pöld, Teodor Rõuk ja Jüri Takel. A. Irv liitus Viljandi kogudusega hiljem, 1902. aastal.

Olgu nimetatud ka ülejäänud Vabaduse Risti pälvinute sünnikihelkonnad. Viljandimaal Helme kirikus olid ristitud Ludvig-Karl Jakobsen, Eduard-Alfred Kubbo ja Jaan Kõue, Kõpu kirikus Artur Loorits, Märt Meet ja August Tisler, Paistus Johannes-Voldemar Holland, Peeter Kivisaar, Anna-Marie Kukk, Mihkel Kukk, Ants Matsalo ja Hans Tõnson, Pilistveres Tõnu Luik, Põltsamaal Peeter Otti, Tarvastus August Kirs, Suure-Jaanis J. Paap, Gustav-Oskar Reimann ja Jaak Tammperre ning Kolga-Jaanis kirikus Jaak Kitsing, Theodor Mølter ja Jaan Vare. Täpsustavalt olgu märgitud, et Vana-Võidu vald, kus sündisid J. Kitsing ja J. Vare, asus oma põhiosas Viljandi kihelkonna alal, vaid nende kodukoht Oiu küla oli lahustükina Kolga-Jaani kihelkonnas. Samuti oli Vanamõisa küla, mis kuulus Viljandi valla koosseisu ja kus sündis J. Paap, hoopiski Suure-Jaani kihelkonna territooriumil.

Pärnumaa Halliste kirikuraamatusse on kantud Otto Laarmann, Jaan Maide ja August-Voldemar Schwartz, Karksi omasse Hans Aarna, Johannes-Aleksander Raud, Audru omasse Arthur Rehe ning Saardesse Nikolai Rennit ja Hendrik Riidolin. Pärnu Eliisabeti kirikukirjadesse läksid Alfred-Theodor Lapp, Hugo-Vilhelm Lasn ja Otto Oidermann. Kärü kirikus, mis asus sellal veel Pärnumaal, ristiti Harjumaal Järvakandi vallas sündinud Osvald Hansen.

Harjumaal Juuru kirikus ristiti Johannes Raudmäe ning Hageris Karla-Julius Soomann. Järvamaal Ambla kihelkonna kirikuraamatusse kanti Jaan Alupere, Järva-Madise omasse Villem-Gustav Marder, Koeru kogudusse Johannes-August Vellerind ning Paidesse Verner-Ernst-Harald Trossi. Läänemaal Käina koguduses

ristiti Artur-Aleksander Saueselg, Tartumaa Kambja kirikus Paul-Johannes Borkman, Maarja-Magdaleena koguduses Johannes-Richard Kajak ja Johannes-Eduard Tamm, Palamusel Elmar Joaste, Juhan Jüriste ja J. Schmidt ning Võnnu kirikus Artur Tenno ja August-Osvald Viru. Tartus Peetri koguduse sünnimeetrikasse on kantud Jüri Hellat ja Aleksander-Voldemar Pulk ning Tartu-Maarja omasse Karl Luhaäär. Virumaal Rakvere maakoguduses ristiti August-Voldemar Vassil, Võrumaa Põlva kirikus Paul Hinno, Vastseliinas Eduard Saar, Võru koguduses Aleksander-Robert Tilgre ning Narva Peetri kirikus Voldemar Erik.

Tallinna kirikutes ristiti Julius Ellandi, Emil-Aleksander-Leonhard Kursk, Siegfried-Theodor-Leopold Pinding ja Ralf-Rene Teiman.

Lihula õigeusu kirikus ristiti Jaan Allikas, Karksi õigeusu koguduse kirjadesse kanti Nikolai Koik ning Tartumaa Laatre õigeusu omasse Ants Lõhmus.

Lätis Valka maakonna Apukalna kihelkonnas sündis Jaan Eliste. Tõenäoliselt tuli Lätimaal Kokneses ilmale ka Nikolai Fischer. Martin Kiisvek on usutavasti sündinud Peterburi kubermangus Novoselje lähistel.

Rõhuv osa Vabaduse Risti vendadest olid sünnilt luterlased. Vaid kaheksa meest ristiti apostliku õigeusu kirikuis: J. Allikas, J. Kits, N. Koik, A. Lõhmus, N. Piip, J. Pöld, T. Rõuk ja J. Takel.

Vabadussõja puhkedes oli kõige eakam J. Tõnisson, kes sõja algul sai 50-aastaseks. Noorim oli Hugo-Vilhelm Lasn, kes oli sõjaväljale minnes vaid 15-aastane.

Haridustee oli kavalerialel eripalgeline. Paljud õppisid vaid vallakoolis, mitu ka kihelkonna- või linnakoolis. Leidus neidki, kes lõpetasid õpetajate seminari või mõne muu erialase õppeasutuse.

Enne Esimest maailmasõda omandasid teadmisi Tartu ülikoolis J. Tõnisson ja G.-O. Reimann, Varssavi ülikoolis T. Rõuk ning Bonn-Poppelsdorfi Põllumajanduse Akadeemias Saksamaal V. Männik. Riia Polütehnikumis õppisid P.-J. Borkman, E.-A.-L. Kursk ja A.-R. Tilgre, kelle õpingud jäid pooleli. Ka N. Piip õppis Esimese maailmasõja ajal Tartu ülikoolis, kuid ei lõpetanud ning J.-A. Raud ei jõudnud lõpetada Mannheimi kaubanduskõrgkooli Saksamaal.

Iseseisvusaastail läbisid Tartu ülikooli J. Hellat, R.-A. Hunt, E. Joaste, G.-B. Järvekülg, E.-A. Kubbo. *Alma mater*'is õppisid ka, kuid ei lõpetanud H.-M. Ibrus, J. Kits, A. Loorits, A. Pori, J. Raudsepp, A. Tenno, A.-R. Tilgre ja J.-A. Vellerind. Neist J. Kits õppis ka Tallinna tehnikaülikoolis. Tallinna polütehnilise instituudi lõpetas pärast Teist maailmasõda A.-V. Vassil.

Olgu lisatud, et J. Tõnisson ja J. Laidoner said iseseisvusajal Tartu ülikooli audoktoriks, J. Laidoner ka Tallinna tehnikaülikooli audoktoriks.

Mitu meest kuulus akadeemilisse organisatsiooni. Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmed olid J. Hellat, E. Joaste, J. Tõnisson ning algul ka G.-O. Reimann. Neist J. Tõnisson oli EÜS-i auvilistlane. Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi kuulus mõnda aega P.-J. Borkman, Üliõpilaste Selts Veljesto liige oli A. Loorits. Korporatsiooni Sakala kuulusid L.-K. Jakobsen, G.-B. Järvekülg, E.-A. Kubbo, G.-O. Reimann, T. Rõuk, A. Tenno ja J. Laidoner. Viimati nimetatu lahkus sealt vastuolude tõttu ning astus 1934 korporatsiooni Leola liikmeks. Korp! Vironia perre kuulusid P.-J. Borkman, K.-V. Ormesson ja A.-R. Tilgre, korp! Ugalasse P. Hinno, J. Kits ja V.-E.-H. Trossi, korp! Rotaliasse J.-A. Raud ja J. Raudmäe ning korp! Fraternitas Estica liige oli H.-M. Ibrus.

Ohvitserile vastavasse staatusesse tõusis 62 kavaleri. Juba enne Esimest maailma-

sõda või sõja algul anti tsaariväes ohvitserikraad üheksale mehele (J. Hellat, L.-K. Jakobsen, E.-A. Kubbo, J. Laidoner, V.-G. Marder, V. Männik, S.-T.-L. Pinding, A.-V. Pulk, V.-H. Puskar). Neist L.-K. Jakobsen lõpetas Kaasani sõjakooli, E.-A. Kubbo, J. Laidoner ja V.-H. Puskar lõpetasid Vilno (Vilnius), V.-G. Marder Tšugujevi, S.-T.-L. Pinding Peterburi ning A.-V. Pulk Tiflisi (Tbilisi) sõjakooli. Lisaks omandas J. Laidoner juba tsaariajal kõrgema sõjalise hariduse, lõpetades Nikolai sõjaväeakadeemia, L.-K. Jakobsen läbis pärast Vabadussõda aga Poola kõrgema sõjakooli.

Esimese maailmasõja ajal omandasid ohvitserikutse 1. Oranienbaumi lipnikekoolis P. Hinno ja V.-E.-H. Trossi, 2. Oranienbaumi lipnikekoolis J. Allikas, Pihkva lipnikekoolis J. Ellandi, J.-V. Holland, J. Raudmäe ja A.-R. Tomingas, Moskva Aleksei sõjakoolis O. Hansen, J. Org ja E.-A.-L. Kursk, Petrogradi Pauli sõjakoolis N. Piip, A.-V. Schvartz, A. Tenno ja A.-R. Tilgre, Vladimiri sõjakoolis T. Rõuk ja A. Rehe, 3. Kiievi lipnikekoolis Juhan Jüriste, 4. Kiievi lipnikekoolis J. Maide, 2. Odessa lipnikekoolis J.-A. Vellerind, 1. Peterhofi lipnikekoolis A. Lõhmus, J.-A. Raud ja R.-R. Teiman, 2. Peterhofi lipnikekoolis A.-O. Viru, 3. Peterhofi lipnikekoolis E. Joaste ja J. Schmidt, 3. Petrogradi lipnikekoolis A.-A. Saueselg, 2. Irkutski lipnikekoolis A. Pori, 3. Irkutski lipnikekoolis J. Kõue ja J. Lugus, Gatšina lipnikekoolis A. Matsalo, A.-V. Vassil ja E.-J. Veinberg, Tiflisi (Tbilisi) lipnikekoolis J. Raudsepp ja 2. Tiflisi lipnikekoolis O. Odermann.

Ka N. Fischer ja M. Kiisvek lõpetasid Esimese maailmasõja ajal sõjakooli, kuid on teadmata, millise. Kroonlinna kindluse suurtükiväes sooritas lipnikueksami P.-J. Borkman, 1. suurtükiväedivisjoni õppekomando Luugas lõpetas H.-M. Ibrus ja 1. tagavara suurtükiväedivisjoni lõpetas J.-E. Tamm. Petrogradi inseneriväe lipnikekooli lõpetas E. Saar, Tallinna aselipnikekoolis õppis ning Peterhofi lipnikekoolis tegi eksami J.-R. Kajak. J. Alupere ülendati sõjaväeametnikuks. V. Erik õppis 2. Oranienbaumi lipnikekoolis, kuid ei lõpetanud seda. Ta teenis Vabadussõja ajal junkruna, kuid jäi aukraadilt siiski reameheks. Vapruse eest ülendati Esimese maailmasõja ajal ohvitseriks A. Irv ja vabatahtlikuna teenides sai ülenduse lipnikuks A.-L. Mutli.

Vabadussõja ajal või vahetult pärast seda said teadmised Vabariigi Sõjakoolis H. Hirvelaan, A. Randes ja A. Roosmäe. Mitu meest õppis hiljem ka alalisvää ohvitseride kursustel ning pataljoniülemate kursustel. Sõjaväe majanduskursused läbis J. Alupere ja Prantsuse suurtükiväekoolis õppis H.-M. Ibrus. Kõrgema Sõjakooli hariduse omandasid P.-J. Borkman, J. Hellat, P. Hinno, A. Lõhmus, A. Matsalo, J. Org, J.-A. Raud, J. Raudmäe, A.-A. Saueselg, J.-E. Tamm, R.-R. Teiman, A. Tenno, A.-R. Tilgre, A.-V. Vassil, J.-A. Vellerind ja A.-O. Viru ning Kindralstaabi kursused (hiljem Kõrgem Sõjakool) lõpetasid E.-A.-L. Kursk, J. Maide ja V.-E.-H. Trossi. Sõjalist haridust ei omanud J. Alupere, A. Irv ja G.-O. Reimann. Samuti ei olnud seda neljal ohvitseri asetäitjal: H. Aarnal, N. Animägil, O. Laarmannil ja J. Tammperel.

Kindraliks tõusis Eesti iseseisvuse lõpuks J. Laidoner. Kindralmajori aukraadi sai A.-V. Pulk, samuti ülendati septembris 1944 kindralmajoriks J. Maide. Kolonelleideks kõrgendati P.-J. Borkman, J. Hellat, L.-K. Jakobsen, J.-R. Kajak, E.-A. Kubbo, E.-A.-L. Kursk, A. Lõhmus, V.-G. Marder, A. Matsalo, S.-T.-L. Pinding, V.-H. Puskar, J.-A. Raud, A.-A. Saueselg, V.-E.-H. Trossi, J.-A. Vellerind ja A.-O. Viru. Nõukogude armee polkovnikuks tõusis A.-V. Vassil. Kolonelleitnantideks said P. Hinno, J. Lugus, J. Org, J. Raudmäe, J. Schmidt, A.-V. Schvartz, J.-E. Tamm, R.-R. Teiman, A. Tenno, A.-R. Tilgre ja A.-V. Vassil. Majoriteks said J. Ellandi, O. Hansen, H. Hirvelaan, H.-M. Ibrus,

O. Oidermann, A. Pori, G.-O. Reimann ja E. Saar, kapteniteks J.-V. Holland, A. Irv, J. Jüriste, A.-L. Mutli, A. Rehe, T. Rõuk ja E.-J. Veinberg. Administratiivkapteniks ülendati J. Alupere. Leitnandi aukraadiga olid J. Allikas, J. Kõue, V. Männik, N. Piip, A. Randes, Jaan Raudsepp ja A.-R. Tomingas. Nooremleitnandid olid A. Roosmäe ja K.-J. Soomann. Lipniku auastmesse tõusid E. Joaste ja M. Kiisvek. Ohvitseri ase-täitjaiks jäid H. Aarna, N. Animägi, O. Laarmann ja J. Tammperre.

Tuntumatest Viljandi kihelkonnaga seotud Vabaduse Risti vendadest väärivad esmajoones nimetamist sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner ning mitmekordne riigipea ja rahvuslik suurmees J. Tõnisson, 1944. aasta septembris sõjavägede ülemjuhatajaks nimetatud kindralmajor Jaan Maide, Vabadussõja sangar kapten A. Irv jt. Siia ritta kuulub ka A.-M. Kuk, üks kahest Eesti naisest, kellele on antud Vabaduse Rist.

Millistes väeosades Vabaduse Ristid välja teeniti? Suurem osa teenetemärkidest anti jalaväelastele. Kõige enam, 18 kavaleri teenis *Scouts* väeosas (V. Anderson, N. Animägi, J.-A. Anni, H. Hirvelaan, O. Kikas, J. Kits, J. Kitsing, J. Kutsar, H. V. Lasn, A. Laurson, T. Luik, A.-A. Pöder, N. Rennit, E.-O. Ressar, A. Roosmäe, J. Vare, H. Vasar ja J. Vinkler). Neist V. Anderson ja H.-V. Lasn olid hiljem ka Viljandi kooliõpilaste roodus. 11 ordeni pälvinut võitles 3. polgus (N. Fischer, E. Gröön, P. Hinno, E.-A. Kubbo, M. Kuk, M. Meet, P. Otti, J. Pöld, H. Riidolin, E. Saar ja J. Schmidt). Neist E.-A. Kubbo oli hiljem 2. diviisi ülema abi ja J. Schmidt 9. jalaväepolgu ülem. Sakala partisanide pataljonis sai Vabaduse Risti 10 kavaleri (V. Erik, J.-V. Holland, M. Johanson, A. Kirs, J. Kõue, J. Milistfer, T. Mølter, O. Oidermann, J. Paap ja A. Rehe). Viljandi kooliõpilaste roodust vääristati seitset õppurit (V. Anderson, R.-A. Hunt, G.-B. Järvekül, A. Kaigas, H.-V. Lasn, A. Loorits ja K.-V. Ormesson). Seitse meest teenisid ka 5. polgus (J. Ellandi, A. Lõhmus, S.-T.-L. Pinding, A.-A. Saueselg, R.-R. Teiman, A.-V. Vassil, E.-J. Veinberg), kusjuures S.-T.-L. Pinding pälvis oma teise Vabaduse Risti 2. diviisi ülema teise abina. Kuuele mehele määrati aumärk 6. polgus (N. Koik, J. Lugus, J. Maide, A. Tisler, J. Veldemann ja A.-O. Viru). Kolm kavaleri said selle 2. polgus (A. Matsalo, A. Pori ja A. Tamsalu) ning kaks mees 1. polgus (A. Kurik ja A.-V. Pulk), 9. polgus (H. Aarna ja V.-E.-H. Trossi) ja Kuperjanovi partisanide pataljonis (E. Joaste ja N. Piip). Üks Viljandi linnaga seotud kavaleri oli 4. polgus (O. Hansen) ja üks 3. diviisi tagavarapataljonis (J. Jüriste). J. Schmidt teenis kolm Vabaduse Risti välja 3. ja 9. jalaväepolgus.

Ratsapolgus võitles kuus ordenikandjat (J. Allikas, J. Jüris, A. Klettenberg, A.-M. Kuk, J. Takel ja H. Tõnson).

Soomusrongidega oli seotud 14 kavaleri, neist laiarööpmelisel soomusrongil nr 1 (hiljem soomusrong Kapten Irv) teenis neli meest (A. Irv, P. Kivisaar, K. Luhaäär ja J. Raudsepp). Neist Vabadussõjas langenud A. Irv oli surma hetkel Soomusrongide divisjoni ülema kt. Laiarööpmelisel soomusrongil nr 2 oli kaks meest (J. Eliste ja J. Tammperre) ning laiarööpmelisel soomusrongil nr 3 oli vaid A. Randes. Kitsarööpmelisel soomusrongil nr 1 teenis A.-T. Lapp ning kitsarööpmelise soomusrongil nr 2 M. Kiisvek. Soomusrongide diviisi suurtükipatareis teenis H.-M. Ibrus. Soomusrongide diviisi tagavarapataljonis oli kaks meest: E.-A.-L. Kursk ja J. Raudmäe. Soomusrongide diviisi operatiivadjutandina teenis A.-R. Tilgre ning nooremadjutandina A.-R. Tomingas.

Suurtükiväelastena teenisid Vabaduse Ristid välja neli meest: P.-J. Borkman 2.

kindluse raskesuurtükiväe divisjoni 3. patareis, K.-J. Soomann väljapatareis nr 16, J.-E. Tamm väljapatareis nr 18 ning A. Tenno väljapatareis nr 10.

Mereväelasi oli üks: suurtükilaeval Lembit lahingutes osalenud O. Laarmann. Vabaduse Risti said ka L.-K. Jakobsen ja V.-G. Marder Vabariigi Sõjakoolist.

Sõjaväe keskasutuses, staapides, valitsustes, kaitseliidus ning kõrgemate juhtidena ja riigitegelastena pälvis teenetemärgi 14 meest: J. Alupere, J. Hellat, J.-R. Kajak, J. Laidoner, H. Laos, A.-L. Mutli, V. Männik, J. Org, V.-H. Puskar, J.-A. Raud, T. Rõuk, A.-V. Schwartz, J. Tõnisson ja J.-A. Vellerind. 3. diviisi arstina sai ordeni G.-O. Reimann.

Jagatud teenetemärkidest enamiku moodustasid isikliku vaprase madalama astme, s.o Vabaduse Risti II liigi 3. järgu ordenid, kokku 75. Järgu jagu kõrgema ordeni, mida üldse anti välja 29 tükki, sai neli meest: J.-V. Holland, A. Irv, S.-T.-L. Pinding ja J. Schmidt. Sealjuures A. Irv ja J. Schmidt said lisaks veel kaks Vabaduse Risti ning J.-V. Holland ja S.-T.-L. Pinding ühe.

Sõjaliste teenete Vabaduse Risti I liigi 1. järk anti J. Laidonerile ja V.-H. Puskarile. Kindral J. Laidoner sai lisaks tsiviilteenete kõrgeima ehk III liigi 1. järgu. Sama orden määrati ka J. Tõnissonile.

Vabaduse Risti I liigi 2. järgu pälvis üheksa meest: J. Hellat, A. Irv, E.-A. Kubbo, V.-G. Marder, S.-T.-L. Pinding, A.-V. Pulk, G.-O. Reimann, T. Rõuk ja J. Schmidt.

Sama liigi kõige madalama astme, s.o 3. järgu sai 29 kavaleri: J. Alupere, V. Anderson, P.-J. Borkman, P. Hinno, R.-A. Hunt, L.-K. Jakobsen, G.-B. Järvekülg, A. Kaigas, J.-R. Kajak, E.-A.-L. Kursk, O. Laarmann, H. Laos, H.-V. Lasn, A. Loorits, J. Lugus, A. Lõhmus, A.-L. Mutli, V. Männik, J. Org, K.-V. Ormesson, J.-A. Raud, E. Saar, A.-V. Schwartz, A. Tenno, A.-R. Tilgre, A.-R. Tomingas, V.-E.-H. Trossi, A.-V. Vassil ja J.-A. Vellerind. Neist A. Lõhmusele, A.-R. Tilgrele ja V.-E.-H. Trossile määrati ka II liigi 3. järgu teenetemärk.

Seega olid kolme Vabaduse Ristiga autasustatud A. Irv ja J. Schmidt ning kaks teenetemärki said J.-V. Holland, E.-A. Kubbo, J. Laidoner, A. Lõhmus, S.-T.-L. Pinding, A.-R. Tilgre ja V.-E.-H. Trossi.

Postuumselt pälvis ordeni 14 sangarit: V. Anderson, N. Fischer, A. Irv, A. Kaigas, M. Kiisvek, J. Paap, N. Piip, J. Pöld, E.-O. Ressar, H. Riidolin, H. Tõnson, H. Vasar ja J. Vinkler ning H.-V. Lasn, kes läks vabaturma rahualal. Neist A. Irv sai lausa kolm Vabaduse Risti.

Meie lõunanaabrite iseseisvuse kaitsmisel osutatud teenete eest pälvis Läti Karutapja ordeni (LKO) kõik kolm klassi J. Laidoner. Teenetemärgi madalaima, III klassi said E.-A. Kubbo, E.-A.-L. Kursk, J. Maide, V.-H. Puskar, T. Rõuk, J. Schmidt ja J.-E. Tamm.

Esimese maailmasõja ajal teenisid A. Irv, E.-A. Kubbo ja J. Laidoner välja tsaaririigi prestiižikaima sõjalise tunnustuse – Georgi mõõga.

Autasumaa normaaltalu suuruses määrati vähemalt 53 kavalerile (N. Animägi, J. Allikas, P.-J. Borkman, J. Ellandi, O. Hansen, J. Hellat, P. Hinno, H. Hirvelaan, J.-V. Holland, H.-M. Ibrus, A. Irv, M. Johanson, J. Jüris, A. Kirs, J. Kitsing, A. Klettenberg, E.-A. Kubbo, M. Kukk, E.-A.-L. Kursk, J. Kõue, J. Laidoner, T. Luik, A. Lõhmus, J. Maide, V.-G. Marder, A. Matsalo, M. Meet, J. Milistfer, T. Mølter, O. Oidermann, S.-T.-L. Pinding, A. Pori, A.-V. Pulk, V.-H. Puskar, A.-A. Pöder, J.-A. Raud, J. Raudmäe, J. Raudsepp, A. Rehe, T. Rõuk, E. Saar, A.-A. Saueselg, J. Schmidt, K.-J. Soomann,

A. Tamsalu, R.-R. Teiman, A. Tenno, A.-R. Tilgre, V.-E.-H. Trossi, J. Vare, J. Veldemann, J. Vinkler ja A.-O. Viru). Aastaid hiljem said juba Vabaduse Risti kavaleridena tasuta maa ka H. Aarna, P. Kivisaar, A.-M. Kukkk ja K.-V. Ormesson.

Tavalises korras maa saajaid leidis veelgi, kuid nemad pidid selle siiski pikkade aastate jooksul välja ostma. Mitu kavaleri asus kohta pidama, ehitades hooned, muretsedes loomad ja harides põllud. Täna on aga enamik taludest täielikult hävinud või heal juhul vaid osaliselt alles.

Prii kooliga kuni kõrgkooli lõpuni autasustati 12 kavaleri (R.-A. Hunt, H.-M. Ibrus, E. Joaste, G.-B. Järvekülg, J. Kits, A. Looits, J. Maide, K.-V. Ormesson, A. Randes, A. Tenno, A.-R. Tilgre, J.-A. Vellerind).

Suurem osa kavaleri kuulus Vabaduse Risti Vendade Ühendusse (lühend VRVÜ). Enamuses olid Viljandi osakonna liikmed, kuid oli ka Tallinna, Tartu, Narva, Pärnu, Rakvere, Valga ja Võru osakonna liikmeid.

Lühidalt ka Vabaduse Risti kavaleride surmast. Vabadussõjaga seotult kaotas oma elu 13 meest, neist V. Anderson, N. Fischer, A. Irv, A. Kaigas, M. Kiisvek, J. Paap, H. Riidolin ja H. Tõnson langesid lahingus ning N. Piip, J. Põld, E.-O. Rassar, H. Vasar ja J. Vinkler surid võitlustes saadud haavade või haiguse tagajärjel.

Iseseisvusaastail läks eri põhjustel igaviku teele 19 kavaleri: J. Allikas, P.-J. Borkman, E. Gröön, H.-M. Ibrus, J. Jüris, J.-R. Kajak, O. Laarmann, H. Laos, H.-V. Lasn, A. Laurson, T. Luik, V.-G. Marder, M. Meet, O. Oidermann, S.-T.-L. Pinding, A. Rehe, J. Schmidt, J. Takel ja A.-R. Tomingas.

T. Rõuk lasi end Nõukogude okupatsiooni algul repressioonide kartuses maha ning J. Kõue suri õnnetusjuhtumi tõttu.

A.-V. Pulk hukkus Punaarmeesse mobiliseerituna Soome lahel. H. Hirvelaan langes 1941. aastal lahingus Punaarmee, 1942. aastal sai Makedoonias Saksa armee teenides surma A.-T. Lapp ning haavadesse suri 1944 Saksamaal A. Kirs. Saksamaal suri 1944. aastal ka E.-A.-L. Kursk. Saksa ajal läksid manalasse A. Kurik, V.-H. Puskar, K.-J. Soomann ja A.-R. Tilgre.

Paguluses suri pärast Teist maailmasõda kuus ristivenda: J. Ellandi Kanadas, A. Pori USA-s, P. Hinno ja J. Raudmäe Rootsis ning L.-K. Jakobsen ja K.-V. Ormesson Saksamaal.

Nõukogude repressioonide tõttu hukkus või lasti maha 24 meest: O. Hansen, J. Hellat, J.-V. Holland, G.-B. Järvekülg, J. Jüriste, N. Koik, E.-A. Kubbo, J. Laidoner, J. Lugus, J. Maide, A. Matsalo, V. Männik, T. Mõlter, J. Org, A.-A. Põder, A. Randes, J.-A. Raud, E. Saar, A.-V. Schwartz, J.-E. Tamm, J. Tammpere, V.-E.-H. Trossi, J. Tõnisson ja A.-O. Viru.

Loomulikult viisil või haigustesse suri Eestis Nõukogude okupatsiooni aastatel 37 kavaleri: H. Aarna, J. Alupere, N. Animägi, J.-A. Anni, J. Eliste, V. Erik, R.-A. Hunt, E. Joaste, M. Johanson, O. Kikas, J. Kits, J. Kitsing, P. Kivisaar, A. Klettenberg, A.-M. Kukkk, M. Kukkk, J. Kutsar, A. Looits, K. Luhaäär, A. Lõhmus, J. Milistfer, A.-L. Mutli, P. Otti, J. Raudsepp, G.-O. Reimann, N. Rennit, A. Roosmäe, A.-A. Saueselg, A. Tamsalu, R.-R. Teiman, A. Tenno, A. Tisler, J. Vare, A.-V. Vassil, E.-J. Veinberg, J. Veldemann ja J.-A. Vellerind.

Viimase Viljandi linnaga seotud Vabaduse Risti kavalerina lahkus augustis 1987 Viljandis igavikku 85-aastane A.-M. Kukkk, üks kahest Eesti naissoost Vabaduse Risti kavalerist.

Surmakohad jagunevad enamikus Eesti eri paikade, Läti ja Venemaa vahel ning samuti on neid mitmes riigis, kus oldi paguluses. Ühel juhul oli see ka Soome laht ning teisel Makedoonia. Mainimist väärib, et Lätimaal langesid Vabadussõjas V. Anderson, A. Irv, A. Kaigas, M. Kiisvek, H. Riidolin ja H. Tõnson, Petserimaal J. Paap ja Viljandimaal N. Fischer. Haavadesse surid Venemaal Pihkva rindel N. Piip, Lätimaal Piksaare jaamas E.-O. Ressar, teel Valgast Tartusse J. Pöld ja Viljandi haiglas H. Vasar. Taudi ohvrina suri Viljandi haiglas J. Vinkler.

Suurema osa ordenikandjate haud on teada. Viljandi kalmistuil on puhkamas 43 kavaleri. Neist Vabadussõjas langenute ühiskalmistule sängitati A. Irv, M. Kiisvek, O. Oidermann, J. Paap, J. Schmidt, A.-R. Tilgre, H. Tõnson ja J. Vinkler, Garnisoni kalmistule O. Laarmann, Metsakalmistule H. Aarna ja A.-M. Kuk, Toome kalmistule J. Kitsing, P. Otti ja J. Pöld, Pauluse kalmistule Pärnu maantee ääres A. Klettenberg, A. Kurik, J. Takel, A. Tamsalu ja J. Vare ning tõenäoliselt ka J. Tammperre. Vanale kalmistule on maetud J. Alupere, V. Anderson, N. Animägi, J.-A. Anni, N. Fischer, E. Gröön, R.-A. Hunt, M. Johanson, M. Kuk, J. Kutsar, H.-V. Lasn, J. Milistfer, J. Raudsepp, E.-O. Ressar, K.-J. Soomann, A. Tisler, H. Vasar, J. Veldemann ja J.-A. Vellerind. Vanal kalmistul on ka V. Männiku ja T. Mõlteri kenotaaf. Haua täpset asukohta ei ole õnnestunud Viljandi kalmistutel tuvastada J. Jürise, A. Kaigase, A. Laursoni ja H. Riidolini puhul.

Teistele Viljandi maakonna kalmistutele on sängitatud seitse kavaleri: Hallistes puhkab E.-J. Veinberg, Tarvastus V. Erik ja E. Joaste, Paistus P. Kivisaar, Kõpus M. Meet ning Suure-Jaanis G.-O. Reimann ja A. Tenno.

Samuti on viimseid puhkepaiku mitmel pool mujal Eestis.

Tallinna on maetud 14 ristivenda: Metsakalmistule O. Kikas ja J. Raudmäe, Pärnamäe kalmistule J. Kits ja A.-V. Vassil, Rahumäe surnuaeda H.-M. Ibrus, H. Laos, A. Loorits ja A.-L. Mutli, Liiva kalmistule A.-A. Saueselg ning Kaitseväe kalmistule J.-R. Kajak, V.-G. Marder ja T. Rõuk. Tundmatutes haudades puhkavad Tallinnas J. Jüriste, E.-A. Kubbo ja J. Tõnisson.

Tartusse on maetud kuus meest: Raadil ülikooli koguduse osas puhkab P.-J. Borkman, Maarja koguduse ossa on sängitatud N. Piip ja V.-H. Puskar ning Garnisoni kalmistule S.-T.-L. Pinding ja A.-R. Tomingas. Tartu Pauluse kalmistule on maetud R.-R. Teiman. Ida-Virumaal on kahe ordenikandja haud: Narva Siivertsi kalmistu vangide osas puhkavad G.-B. Järvekülg ja V.-E.-H. Trossi. Lääne-Virumaa Kadrina kalmistule on maetud J. Kõue. Pärnumaal puhkab neli kavaleri, neist Vana-Pärnu kalmistul on J. Allikas ja Pärnu Alevi kalmistul T. Luik. Pärnusse on maetud ka A. Rehe ning Tõstamaa valla Kastna kalmistule A. Roosmäe. Rapla kalmistule sängitati H. Hirvelaan, Valgamaa Laatre õigeusu kalmistule A. Lõhmus ning Võrumaale Rõuge Nogapalu kalmistule J. Eliste.

Välismaale jäänutest on teada, et Kölni Põhjakalmistule maeti L.-K. Jakobsen, Weida linna kalmistule A. Kirs ja Augsburgi K.-V. Ormesson. Stockholmi Metsakalmistul puhkab P. Hinno, USA-s Baltimore'i Parkwoodi rahulas A. Pori, Makedoonia Skopje Saksa sõjaväekalmistul A.-T. Lapp ning Torontos Yorki kalmistul J. Ellandi.

Teadmata on Nõukogude repressioonide ohvrite, Berliinis surnud E.-A.-L. Kurski, Pärnus surnud K. Luhaääre ja N. Renniti viimne puhkepaik. Soome lahe põhjas märjas hauas on A.-V. Pulk. Lahtine on ka J. Tõnissoni surmaga seonduv ning teadmata tema haud.

Järgnevate biograafiate koostamisel on kasutatud Ambla, Audru, Hageri, Halliste, Helme, Juuru, Järva-Madise, Karksi, Kambja, Koeru, Kolga-Jaani, Kõpu, Käina, Kärü, Maarja-Magdaleena, Narva, Paide, Paistu, Palamuse, Pilistvere, Põltsamaa, Põlva, Pärnu, Rakvere, Saarde, Suure-Jaani, Tallinna, Tartu, Tarvastu, Vastseliina, Võnnu, Võru, Viljandi Pauluse ja Jaani ning Läti Apukalna luteri usu koguduste, samuti Karksi, Laatre, Lihula ja Viljandi apostliku õigeusu kiriku arhivaale. Kasutatud on ka Riigiarhiivi fondides asuvaid ohvitseride teenistuskirju, reakoosseisu teenistuslehti, represseeritute toimikuid ja isikukartoteeki, Eesti Ajalooarhiivi varamutes olevaid Tartu Ülikooli matrikleid ja üliõpilasorganisatsioonide fonde, samuti Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi ja Viljandi Muuseumi fondis leiduvaid materjale. Rohket kasutamist on leidnud Eestis ja välismaal ilmunud biograafilised väljaanded, kogumikud ja perioodilised trükised, samuti ajaloo huvilistelt, suguvõsaurijailt ning Vabaduse Risti kavaleride sugulastelt pärit teave. Suur tänu kõigile abilistele!

ELULOOD

AARNA (kuni 22.03.1937 **ABRAM**), **Hans** Hansu p, ohvitseri asetäitja (1920).

VR II/3, nr 320/11.06.1920 9 *jalaväe polgu weltweebli kt. Hans Hansu p. ABRAM'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 18 nowembril 1919 a. Jurkino ja Koschkino külade all.*

Sündis 2. märtsil (vkj 18. veebruaril) 1898 Pärnumaa Karksi kihelkonna Polli valla Ärikülas mõisatöölise peres. Vabadussõjas osales 4. märtsist 1919 Pärnu kaitsepataljonis, hilisemas 9. jalaväepolgus. Sai 1934 Viljandimaa Pärsti (alates 1939 Viljandi) valla Viljandi kirikumõisa maadest Vabaduse Risti kavalerina autasuks 8,36-hektarise Lepiku talu, mis praegu jääb Viljandi linna territooriumile.

Hans Aarna suri 22. mail 1963 Viljandis. Maetud Viljandi Metsakalmistule. (Vt VMA 2001: 145–147; VMA 2003: 117; VMA 2008: 169.)

HANS AARNA
VR II/3

ALLIKAS, Jaan (sünd **Ivan**) Jaani (ka Ivan) p alamleitnant (1919), leitnant (1920).

VR II/3, nr 2925/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis leitnant Jaan ALLIKAS 1. Ratsapolgu nooremohvitserina Eesti Vabadussõjas üles näidanud 20. märtsil 1919 Haanja mõisa lahingus Plaksi küla äravõtmisel.*

Sündis 2. augustil (vkj 21. juulil) 1898 Pärnumaa Audru kihelkonna Võlla valla talupoja peres. Vallaline. Lõpetas 1915 Pärnu kõrgema algkooli, 1916 tegi 1. järgu vabatahtliku eksami Petrogradi Aleksandri gümnaasiumi juures, 1916 lõpetas 2. Oranienbaumi lipnikekooli ja 1929 Politseikooli. Astus augustis 1915 vabatahtlikult sõjaväkke ning määrati 9. ratsa-tagavarapolku. Juulis 1916 läkitati sõjakooli, detsembris 1916 ülendati lipnikuks. Teenis Pensas 241. tagavarapolgus 11. ja 12. roodus noo-

remohvitserina. Juulis 1917 määrati 5. tagavarapolku, kuid juba sama aasta augustist viidi Rumeenia rindele 412. Slaavi polku. Saabus 1918. aasta algul kodumaale. Teenis veebruarist 1918 Pärnus 2. Eesti polgu 3. pataljonis. Demobiliseeriti märtsis 1918. Vabadussõjas osales 1918. aasta 27. novembrist 1. ratsapolgu 1. eskadroni nooremohvitserina, sama aasta 10. detsembril nimetati ajutiselt 2. eskadroni nooremohvitseriks. Sai 4. mail 1919 Pärtli küla all vasakust käest haavata. Määrati oktoobris 1919 tööeskadroni ajutiseks ülemaks. Ülendati novembris 1919 alamleitnandiks. Osales lahingutes Punaarmeega Narva rindel, Lõuna-Eestis ja Lätimaal.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa, mille suurus oli 25,59 hektarit, eraldati mais 1922 Pärnumaa Audru valla Saulepi karjamõisast. Koht, millel hooneid polnud, sai nimeks Allika talu. Müüs selle ära mais 1925.

Märtsis 1920 määrati 1. ratsapolgu 2. eskadroni ülemaks. Ülendati leitnandiks mais 1920. Nimetati detsembrist 1920 Ratsapolgu 1. eskadroni vanemohvitseriks ning oli korduvalt eskadroni ajutine ülem ja noorte õpetaja. Ühtlasi oli Ratsapolgu kohtu ja ohvitseridekogu aukohtu liige ning ohvitseridekogu abiesimees. Juunist augustini 1922 oli 1. eskadroni ülema kohusetäitja. Õppis septembrist 1922 Sõjakoolis alalisväge ohvitseride kursustel. Viibides 23. jaanuaril 1923 Tallinnas restoranis De Russie, tekkis tal tüli välisdiplomaadiga. Sellest tõusnud skandaali tõttu vabastati märtsis 1923 sõjaväeteenistusest.

JAAN ALLIKAS
VR II/3

Pidas järgmised paar aastat talu, kuid pärast selle müümist tegi mõnda aega juhutöid. Aprillist 1928 oli Ellamaa Turbatööstuses kontoriametnik. Astus septembris 1928 politseiteenistusse ning läkitati Politseikooli, mille lõpetanuna määrati märtsis 1929 Narva poliitilise politsei 2. jaoskonna assistendiks ning augustist 1932 agendiks. Viidi oktoobrist 1932 üle Viljandisse poliitilise politsei Pärnu komissari agendiks.

Jaan Allikas lasi end 20. mail 1933 Viljandis poliitilise politsei vanemassistenti tööruumis maha. Maetud Vana-Pärnu kalmistule.

EAÕK Lihula koguduse sünnikanne nr 16/1898; Narva linna per reg 10: 476; Pärnu linna surmaakt nr 121/1933; ERA 1/5/33; ERA 31/5/1826. L 189p; ERA 63/14/480; ERA 495/7/96; ERA 497/1/91. L 224; EVK 1935: 86.

ALUPERE (kuni 5.03.1938 **EINPAUL**), **Jaan** Hansu p, sõjaväeametnik (1917), administratiivkapten (1940).

VR I/3, nr 1522/13.10.1920 3 *Diwiisi Intendandi walitsuse, diwiisi keskoitlusladu walitsejale, sõjawäe ametnik Jaan Hansu p. EINPAUL'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud oma wäsimata kaastööga Wabadussõja kestusel sõjawäe asutuste korraldamise töös.*

Sündis 4. aprillil (vkj 23. märtsil) 1891 Järvamaa Ambla kihelkonna Nõmküla valla Alupere küla talupidaja peres. Vabadussõjas osales 16. detsembrist 1918 sõjaväe

varustusvalitsuse ametnike reservis. Aprillist 1919 oli 3. diviisi intendandi valitsuse toitlus- ja kraamiladude valitseja abi ning valitseja. Detsembrist 1919 kuni jaanuarini 1921 oli 3. diviisi kesktoitluslao valitseja, seejärel sõjaväeametnikuna 1. diviisi intendantuuri Viljandi toitluslao valitseja, 1921. aasta juulist 3. diviisi kesktoitluslao valitseja, augustist 1923 selle ülem. Teenis märtsist 1924 septembrini 1940 sõjaministeeriumi toitluslao nr 5 ülemana Viljandis. Seejärel oli suveni 1941 Tsentrozagotzerno Viljandi realiseerimisbaasi direktori ajutine kohusetäitja. Pärast sõda töötas Viljandi teraviljakombinaadi direktorina ja oli teraviljainspektor kuni pensionile siirdumiseni.

Jaan Alupere suri 20. detsembril 1968 Viljandi haiglas. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 169–170.)

JAAN ALUPERE
VR I/3

ANDERSON, Viktor (sünd **Victor**) Adolfi (ka Ado) p, reamees (1919).

VR I/3, nr 2967/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu reamees Viktor ANDERSON Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 26. mail 1919 a. Volmari kiriku tornist tulejuhtimise eest, mille käigus ta ise langes.*

Sündis 11. märtsil (vkj 26. veebruaril) 1902 Viljandis kohtutäituri pojana. Vallaline. Õppis Viljandi reaalgümnaasiumis. Astus 28. jaanuaril 1919 gümnaasiumi 6. klassist vabatahtlikult *Scouts* väeossa. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja Lõuna-Eestis ja Lätimaal. Viidi alates maist 1919 üle Viljandi kooliõpilaste roodu ning komandeeriti koos üksusega 6. jalaväepolgu juurde. Osales lahingutes Lätimaal Punaarmee vastu.

VIKTOR ANDERSON
VR I/3

Viktor Anderson langes 26. mail 1919 Lätimaal Volmari (Valmiera) kiriku tornis, kus sai taganevaid punaväelasi tulistades kuulitabamuse pähe. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. Haul asub mustast marmorist sammas, millel on stiliseeritud Vabaduse Risti kujutis.

Postuumselt määratud Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga. Need anti isale.

Autasumaa suurusega 16,03 hektarit eraldati mais 1925 Harjumaa Raiküla valla Raiküla mõisast. Koht sai nimeks Kasesalu (algul Käsitöölise) talu, mis kinnistati tema isale veebruaris 1931.

Viktor Andersoni nimi on Viljandi Maagümnaasiumi Vabadussõjas langenud koolipoiste mälestustahvilil (avatud 1921, peideti ning jäi teadmata kadunuks 1940, taasavatud uuel kujul 1990).

EELK Viljandi Jaani koguduse saksa pihtkonna sünnikanne nr 4/1902; EELK Viljandi Jaani koguduse saksa pihtkonna surmakanne nr 12/1919; ERA 31/5/1826. L 191p; ERA

ANIMÄGI, Nikolai (sünd **Nicolai**) Johanni p, ohvitseri asetäitja (1919).

VR II/3, nr 547/17.08.1920 *Scouts* polgu ohvitseri asetäitja **Nikolai Johani p ANIMÄGI**’le hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 17 weebruaril 1919 a. Mustajõe silla waldamisel.

Sündis 5. novembril (vkj 24. oktoobril) 1894 Viljandis kohtuteenija peres. Vabadussõjas osales wabatahtlikult 19. detsembrist 1918 *Scouts* wäeosas, hilisemas pataljonis. Siirdus *scout*’ide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele.

Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu Karksi, Taagepera ja Helme mõisa juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ja Pihkva rindel. Ülendati juulis 1919 ohwitseri asetäitjaks. Septembris 1920 demobiliseeriti. 1944 oli VRVÜ Viljandi osakonna juhatusel liige.

Nikolai Animägi suri 8. märtsil 1974 Viljandi rajooni Saarepeedi külanõukogu Silla talus. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 170–172.)

NIKOLAI ANIMÄGI
VR II/3

ANNI, Johannes-Alexander Jaani p, reamees (1919), nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 597/24.08.1920 *Scouts* polgu reamehele **Johannes ANNI**’ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 24 mail 1919 a. Wesjolkina külas.

Sündis 20. (vkj 7.) detsembril 1900 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Uue-Võidu valla Uue-Võidu mõisa Tobra talus mõisa tallimehe peres. Vabadussõjas osales wabatahtlikuna 12. jaanuarist 1919 *Scouts* wäeosa *A company* koosseisus. Võttis osa lahingutest lõunarindel ja Lätimaal ning Narva all Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu.

Valiti aprillis 1935 Viljandi linnaaednikuks. Oli linnapea August Maramaa haljastusideede kaasautor ja elluviija. Kuulus 1936 Viljandi kodukaunistamise komiteesse. Töötas linnaaednikuna sügiseni 1944, kui Nõukogude okupatsiooni ajal ametist wabastati. 1948. aastast oli aednik Viljandi Tarbijate Kooperatiivi abimajandi Valuoja aiandis.

Johannes-Alexander Anni suri 17. aprillil 1955 Tartu haiglas. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 172–174.)

JOHANNES-ALEXANDER
ANNI VR II/3

BORKMAN (kuni 25.10.1934 **HAMANN**, ka **BORGMANN**, **OMAN**, **BORKMANN**), **Paul-Johannes** Ado p, alamkapten (1919), kolonel (1931).

VR I/3, nr 427/25.08.1920 2 *kindluse Raske suurtükiwäe diwisjoni 3 patarei ülemale, Alampolkownik Paul Ado p. BORKMANN'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 15. (vkj 2.) aprillil 1891 Tartumaa Kambja kihelkonna Vana-Kuuste valla Märdi talu pidaja peres. Abiellus 11. veebruaril 1922 Narva Peetri kirikus Elfriede Treinbukiga (1899). Poeg Ivar (1922–1943). Õppis Sipe külakoolis, Võnnu köstrikskoolis, Vana-Kuuste 2-klasilises ministeeriumikoolis Sipel, 1905–1910 Tartu reaalkoolis, 1910–1914 Riia polütehnikumi kaubandusosakonnas, sooritas 1915 Kroonlinna kindluse suurtükiväes lipniku eksami, 1922–1923 ja 1924 õppis alalisväe ohvitseride kursustel ja 1925–1927 Kõrgemas Sõjakoolis. 1910–1911 oli Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi liige ja alates 1911 korp! Vironia liige.

Astus Esimese maailmasõja ajal augustis 1914 teenistusse Kroonlinna kindluse suurtükiväkke, kus teenis kanoniiri, bombardiiri ja noorema feierverkerina. Sooritas komisjoni ees kindluse suurtükiväe lipniku eksami. Ülendati lipnikuks mais 1915. Määrati kindluse 3. roodu nooremohvitseriks. Läkitati 1916. aasta jaanuaris 2. piiramissuurtükiväe brigaadi piiramispolgu 3. patarei nooremohvitserina rindele. Aprillist 1916 teenis taas Kroonlinna kindluse suurtükiväepolgus, märtsist 1917 vanemohvitserina. Vabastati teenistusest märtsis 1918. Pälvis Anna IV klassi ja Stanislavi III klassi ordeni.

Vabadussõjas osales 28. novembrist 1918 kindluse raskesuurtükiväe divisjonis, kus 18. detsembrist oli 4. patarei ülem. Määrati 1919. aasta 31. jaanuarist 2. kindluse raskesuurtükiväe divisjoni 3. patarei ülemaks. Ülendati alamleitnandiks aprillis ja leitnandiks mais 1919. Augustis 1919 määrati ümber nimetatud kindlusepatarei nr 7 ülemaks. Novembrist 1919 ülendati alamkapteniks. Võttis osa lahingutest Narva rindel Punaarmee vastu.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa, mille suurus oli 26,93 hektarit, eraldati mais 1922 Tartumaa Vana-Kuuste valla Vana-Kuuste mõisast. Koht, millel oli sepikoda, sai nimeks Piiri talu. Müüs selle 1928. aastal ära.

Nimetati juunist 1920 kindluse suurtükiväe divisjoni 1. grupi ülemaks. Määrati ühtlasi divisjoni kohtu liikmeks. Oli jaanuarist 1921 ümber nimetatud 1. suurtükiväepolgu 1. grupi ülem, sama aasta novembrist septembrini 1922 täitis aga polgu ajutise ülema kohuseid. Ühtlasi oli 1921. aastal 1. suurtükiväepolgu kohtu esimees, polgu ohvitseridekogu abiesimees ja aukohtu esimees. Septembrist 1922 jätkas kindluse suurtükiväe 1. grupi ülemana. Õppis ohvitseride kursustel septembrist 1922 märtsini 1923 ja jaanuarist juulini 1924. Ülendati kapteniks veebruaris 1923. Sama aasta aprillist oli 1. väljasuurtükiväe rügemendi 1. grupi ülem. Ühtlasi oli rügemendi ohvitseridekogu esimees 1923–1924 ning Sõjaväeringkonnakohtu ajutine liige septembrist 1923 märtsini 1924. Märtsis 1924 nimetati 1. diviisi suurtükiväe 2. grupi ülemaks (1925. aasta oktoobrist 2. suurtükiväe-

PAUL-JOHANNES
BORKMAN VR I/3

grupp). Novembris 1924 ülendati majoriks. Oli 1. diviisi suurtükiväe ohvitseridekogu esimees 1925–1926 ja 1927–1928. Läkitati oktoobris 1925 Kõrgemasse Sõjakooli, mille lõpetas juulis 1927. Veebruaris 1927 ülendati kolonelleitnandiks. Oktoobris 1928 viidi üle 3. suurtükiväegrupi ülemaks. Oli ühtlasi Sõjaringkonnakohtu liige jaanuarist 1928 veebruarini 1929. Detsembris 1928 nimetati 2. diviisi suurtükiväe ülema kohusetäitjaks ning veebruaris 1930 ülemaks. Täitis korduvalt ajutise Tartu garnisoni, Tartu kaitseringkonna ning 2. diviisi ülema kohuseid. Samuti oli valitud Vabariigi Ohvitseride Keskkogu revisjonikomisjoni liikmeks. Veebruaris 1931 ülendati koloneliks. Pälvis Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1933) ja Kotkaristi III klassi (1935). Oli Kõrgema Sõjakooli Lõpetanud Ohvitseride Ühingu ja VRVÜ Tartu osakonna liige.

Siseministri otsusega 25. oktoobrist 1934 määrati Paul-Johannes Hamannile (ka Borgmann, Oman, Borkmann) ainsaks perekonnanimeks Borkman.

Nimetati septembrist 1936 Pärnu-Viljandi kaitseringkonna ülema kohusetäitjaks asukohaga Viljandis.

Paul-Johannes Borkman suri 14. septembril 1936 Tartus Eesti Arstide Ühingu kliinikus maohaavade ja südamenõrkuse tõttu. Maetud Tartu Raadi kalmistule ülikooli surnuaia ossa.

Poeg Ivar Borkman arreteeriti ning hukkus Nõukogude vangilaagris 1943. aastal.

EELK Kambja koguduse sünnikanne nr 106/1891; Tartu linna per reg 36: 552; Tartu Peetri koguduse 2. pihtkonna surmaakt nr 90/1936; EAA 1764/1/76. L 132; ERA 31/5/1826. L 34p; ERA 63/16/11522; ERA 495/7/384; ERA 781/1/13. L 205; EVK 1935: 96; Sõdur 1936, nr 37/39: 931; Vabadussõja Lood 1936, nr 1: 24; Postimees 1936, nr 252: 3; *Album Vironorum* I 1975: 90.

ELISTE (kuni 8.07.1936 **ELLISSON**, ka **ELISSON**, sünd **ELISON**), **Ja**n (sünd **Jahn**) Jaagu p, reamees (1919).

VR II/3, nr 1211/15.09.1920 *Soomusrongi Nr 2 reamehele Jaan ELISSON'ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 28 detsembril 1919 a. Plüssa silla juures.*

Sündis 9. märtsil (vkj 26. veebruaril) 1892 Lätimaa Valka maakonna Ziemerise (Semershof) valla Māriņkalnsi (Marienstein) mõisa Anaraudi talu pidaja peres. Aasta hiljem asuti elama Võrumaa Vana-Laitsna valla Stalde tallu. Abiellus 27. juunil 1926 Rõuge kirikus Salme Piiriga (1906–1941). Lapsed: Alver (1927), Eldur (1928), Aino (1930), Helvi (1933) ja Ülo (1941).

1902–1905 õppis Vana-Laitsna Kikre vallakoolis ja 1905–1906 Paiki kihelkonnakoolis. Oli tööline isatalus, hiljem Stalde talu pidaja. 1913–1914 teenis Valga sõjaväeringkonna komandantuuris. 1914–1918 võttis osa Esimesest maailmasõjast ning osales lahingutes Dvinski (Daugavpils) ja Riia rindel, sai haavata.

Vabadussõja algul asus kohalikku kaitseliitu, märtsis 1919 viidi üle laiarööpmelisele soomusrongile nr 2. Osales lahingutes Punaarmee ja *Landeswehr*'iga Lõuna-Eestis ja Lätimaal. Demobiliseeriti mais 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

JAAN ELISTE
VR II/3

Pidas 1929. aastast Võrumaal Haanja vallas Tõlvalannu talu. 1933–1940 oli Haanja vallavolikogu liige ja 1935–1940 vallakohtu liige. Osales ühiskondlikus elus, olles 1934–1940 Kaitseliidu Võrumaa maleva Rõuge malevkonna Haanja üksikrühma pealik, 1932–1934 Risttee Piimaühingu esimees, Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu Risttee osakonna pealik, Haanja Suursoo Veeühingu laekur, Laitsna Haridusseltsi revisjonikomisjoni liige ja muusikakoori juht ning VRVÜ Võru osakonna liige. Pälvis Kaitseliidu Valgeristi III klassi ja Kotkaristi hõberisti (1938).

Haanja valla perekonnaseisuametniku otsusega 8. juulist 1936 määrati senise saksapärase perekonnanime Ellisson asemele eestilik Eliste.

Oli talupidaja kevadeni 1949, kui sunniti kolhoosi. Seejärel töötas Vällamäe, alates 1951 Munamäe kolhoosis laohoidja ja kassapidajana. Jäi 1960. aastal pensionile. Elas tütre peres Rõuges. 1975. aastal asus elama Viljandi rajooni Paistu külanõukogu Holstre asulasse teise tütre juurde.

Jaan Eliste suri 24. oktoobril 1980 Viljandis. Maetud Rõuge Nogapalu kalmistule Võrumaal.

Vend August Eelsoo (end Ellisson) hukkus metsavennana 1946. aastal Võrumaal.

LEKL Apukalna koguduse sünnikanne nr 56/1892; Paistu kn surmaakt nr 28/1980; ERA 31/5/1826. L 86; EVK 1935: 102; LETB 1938: 20; ETV 1940: 27; EAT 1940: 79 (käsikiri Eesti Kirjandusmuuseumis); tütar Aino Mägi andmed (sept 1995).

ELLANDI (kuni 29.06.1935 **EILANDT**), **Julius** Otto-Christophi p, alamleitnant (1920), major (1935).

VR II/3, nr 671/21.02.1920 5 *jalawäe polgu 6 roodu wanemale ohwitserile lipnik Julius Otto p EILAND'ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 29 aprillil 1919 a. Lesgi küla juures.*

Sündis 8. novembril (vkj 27. oktoobril) 1898 Tallinnas kirjutaja pojana. Abiellus 10. novembril 1923 Tallinna Kaarli kirikus Gretchen Bockiga (1902). Lapsed: Sven (1926) ja Ingrid (1928). Käis Tallinna linna poeglaste kaubanduskoolis, sooritas Pihkva gümnaasiumis lõpueksamid, õppis Pihkva lipnikekoolis, 1921–1922 alalisväe ohwitseride kursustel, 1922 politsei peavalitsuse juures kõrgemate politseiametnike kursustel ja 1931 kompaniiülemate kursustel.

Esimese maailmasõja ajal veebruaris 1916 astus vabatahtlikult 296. tagavarapolku ning läbis augustist oktoobrini 1916 õppekomando. Määrati nooremallohvitserina polgu vabatahtlike komandosse. Läkitati märtsis 1917 lipnikekooli. Septembris 1917 ülendati lipnikuks. Teenis nooremohvitserina 296. tagavarapolgus, oktoobris saadeti 25. jalaväebrigaadi. Novembris 1917 tuli puhkusele ning astus teenistusse Tallinna Iseäralisse Eesti polku, kust sama aasta detsembris viidi üle 4. Eesti polku 6. roodu nooremohvitseriks. Läkitati veebruaris 1918 koos sõdurite salgaga Virumaale Palmse ja selle ümbruskonna elanikke maalt lahkuvate punavägede eest kaitsma. Enamlased vangistasid ta ja viisid Petrogradi. Hiljem vabastati ning tuli Saksa okupatsiooni ajal tagasi Eestisse. Tema pääsemine jäi kohapeal teadmata ning oletati, et ta tapeti koos teiste vangidega. Vabadussõjas langenute mälestuseks püstitati iseseisvusajal Ilumäe

JULIUS ELLANDI
VR II/3

kiriku ette mälestussammas. Sellele lisati tahvel, kuhu raiuti ekslikult Julius Eilandi kui enamlaste poolt tapetu nimi. Seda kurioosumit võib näha seal ka tänapäeval.

Vabadussõja eel 10. novembril 1918 astus teenistusse Viru Kaitse Liitu ning määrati Võsu ranna komandandiks. Detsembri algul määrati Tallinnas ohvitseride reservi 4. rühma, kust lähetati peatselt 1. jalaväepolku. 10. detsembrist 1918 teenis 5. jalaväepolgu 6. roodus nooremohvitserina, veebruaris 1919 oli ajutiselt 6. roodu ülem, aprillist roodu vanemohvitser ning korduvalt ajutine rooduülem. Jaanuaris 1920 ülendati alamleitnandiks ning määrati 4. roodu vanemohvitseriks. Sai 18. detsembril 1918 lahingus Rägavere mõisa lähedal põrutada ja 28. aprillil 1919 Leski külas haavata.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa, mille suurus oli 28,84 hektarit, eraldati mais 1922 Järvamaa Einmanni valla Kuie mõisast. Koht, millel olid tallimehe ja kupja elumaja koos kõrvalhoonetega, sai nimeks Lennu talu. Koht kinnistati tema nimele septembris 1930.

Märtsis 1920 viidi üle 2. piirikütipataljoni, kus oli 4. roodu vanemohvitser, töökomando ülem ja 2. roodu ülem. Aprillis 1920 ülendati leitnandiks. Veebruarist 1921 teenis 2. jalaväepolgus vanemohvitseri ja nekrutiteroodu ülemana. Juulis 1921 viidi üle 5. jalaväepolgu 5. pataljoni, kust septembris läkitati ohvitseride kursustele. Juulist 1922 teenis 5. üksikus jalaväepataljonis 1. roodu rühmaülema, vanemohvitseri ning 1922. aasta detsembrist 1. kompanii ülema kohusetäitjana. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Väeosa ümberformeerimisega määrati 1924. aasta märtsis 5. jalaväerügemendi 1. kompanii ülemaks, ühtlasi oli rügemendi kohtu liige ja rügemendi ohvitseridekogu revisjonikomisjoni esimees. Oktoobris 1925 viidi üle 1. diviisi staabi õppekompanii ülemaks. Oli 1. diviisi staabi ohvitseridekogu juhatuse liige ja laekahoidja ning revisjonikomisjoni esimees. Viidi oktoobrist 1928 üle 1. soomusrongide rügementi, kus määrati laiarööpmelise soomusrongi nr 3 dessantkompanii ülemaks ning täitis ajutise rongiülema kohuseid. Pälvis Kotkaristi V klassi (1929). Oli korduvalt rügemendi kohtu liige.

Novembrist 1934 oli Kaitseliidu Tartu maleva vaneminstruktor. Veebruaris 1935 ülendati majoriks. Oli Noorte Kotkaste Tartu maleva õpperühma vanakotkas, VRVÜ Rakvere, hiljem Tartu osakonna liige.

Tallinna linna perekonnaseisuametniku otsusega 29. juunist 1935 määrati võõrapärase perekonnanime Eilandt asemele Ellandi.

Aprillis 1939 nimetati Kaitseliidu Sakalamaa maleva vaneminstruktoriks. Kaitseliidu likvideerimise järel viidi juulis 1940 üle sõjaministri käsutusse. Augustis 1940 arvati 5. üksikusse jalaväepataljoni ning määrati 1. kompanii III rühma ülemaks. Komandeerituna viibis sama aasta septembris Kaitseliidu Sakalamaa maleva likvideerimiskomisjonis tööl. Väeosa likvideerimise järel viidi septembris 1940 üle 22. territoriaallaskurkorpuse 180. laskurdiviisi 42. laskurpolku.

Suvel 1941 oli metsavend Virumaal. Juhtis 7. juulil 1941 metsavendade rünnakut Kiviõlile. Septembris 1941 nimetati formeeritava 184. Eesti julgestusgrupi 14. kompanii ülemaks. Määrati seejärel 185. Eesti julgestusgrupi ülemaks, kuid sellel kohal oli vaid lühikest aega. Detsembrist 1941 veebruarini 1942 tegutses 184. Eesti julgestusgrupi ülemana. Seejärel oli 186. Eesti julgestusgrupi ülem ja 1942. aasta juunist septembrini 181. Eesti julgestusgrupi ülem. Jaanuarist 1943 teenis 30. Eesti politseipataljoni ülemana kuni selle likvideerimiseni juunis 1944. Seejärel oli 40. Eesti

politseipataljoni ülem, augustis 1944 sai temast aga 38. Eesti politseipataljoni ülem. Tõkestas oma väeosaga Emajõe joonel Kärevere all punaväe ületulekukatseid. Pälvis Raudristi I ja II klassi ning Sõjateeneteristi I ja II klassi.

Taandus septembris 1944 koos üksusega Lätti ja sealt Saksamaale. Oktoobris 1944 määrati Neuhammeris Eesti diviisi kompaniiülemate täienduskursuste ülemaks. Pärast sõda peeti kinni Uklei sõjavangilaagris Belgias ja Saksamaal. Siirdus Inglismaale, seejärel Kanadasse. Oli Toronto Eesti Võitlejate Ühingu juhatuse aseesimees ja Eesti Võitlejate Ühingute Liidu juhatuse liige.

Julius Ellandi suri 11. detsembril 1969 Torontos. Maetud tuhastatult Yorki kalmistule Torontos.

EELK Tallinna Kaarli koguduse sünnikanne nr 392/1898; Tapa linna per reg 4: 293; ERA 31/5/1826. L 50p; ERA 63/11/1251; ERA 495/13/8. L 41–41p; ERA 545/1/297. L 138p–139; ERA 515/1/414. L 344–355; ERA 630/1/49. L 12; ERA 630/1/99. L 10; EVK 1935: 100; Pärnumaa Teataja 1934, nr 120: 2; SMT 1939, nr 9: 103–105; Oma Maa 1939, nr 49: 4; Vaba Eestlane 1969, nr 95: 12; Võitleja 1970, nr 1: 6; Võitleja 1981, nr 5: 7–8.

ERIK, Voldemar Andrese p, junkur (1917), reamees (1935).

VR II/3, nr 808/01.09.1920 *Sakala partisanide polgu junkurile Woldemar Hansu p. ERIK'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 aprillil 1919 a. Kaschina küla all.* (Täpsustus: Vigase diplom asemel väljastati 12. mail 1923 uus diplom nr 2688, millel oli õige isanimi – Andres.)

Sündis 15. (vkj 3.) detsembril 1897 Narvas. Vabadussõjas osales detsembrist 1918 kaitseliitlasena Tarvastu komandandi komandos. Märtsis 1919 arvati Viljandi kaitsepataljoni (hilisem Sakala partisanide pataljon), kus oli 2. roodu rühmavanem junkru auastmes.

Voldemar Erik suri 11. juunil 1962 Viljandi haiglas. Maetud Tarvastu kalmistule. (Vt VMA 1999: 101–103.)

VOLDEMAR ERIK
VR II/3

FISCHER, Nikolai Julius-Eduardi p leitnant (1918).

VR II/3, nr 2921/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis 3. jalaväepolgu ratsa maakuulajate komando ülem leitnant Nikolai FISCHER Eesti Vabadussõjas üles näidanud Kärstna mõisa valdamisel 2. jaanuaril 1919.*

Sündis 21. märtsil 1895 arvatavasti Lätimaal Kokneses. Vallaline.

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus 3. jalaväepolku ning määrati polgu ratsa maakuulajate komando ülemaks.

Nikolai Fischer langes 2. jaanuaril 1919 Kärstna mõisas lahingus Punaarmeeaga. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Jaani koguduse ossa. (Vt VMA 2007: 229–230.)

NIKOLAI FISCHER
VR II/3

GRÖÖN (sünd **GRÖN**), **Eduard** Karli p, nooremall-ohvitser (1919).

VR II/3, nr 1003/14.09.1920 3 *jalaväe polgu nooremale alamowitserile Eduard GRÖÖN'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 2 juulil 1919 a. Kurtenhofi jaama ja Kirschholmi mõisa juures.*

Sündis 16. (vkj 4.) märtsil 1891 Viljandis erusoldati kaksikpojana. Abiellus 12. oktoobril (vkj 29. septembril) 1913 Kowalskis Magdalena Sarkiga (1892). Kooselu lahutati 26. mail 1920. Tütar (1914–1914). Teist korda abielus 26. novembril 1921 Viljandi Pauluse kirikus Minna-Helene Käsebieriga (1888). See abielu jäi lastetuks. Õppis Viljandi linna elementaarkoolis. Esimeses maailmasõjas osales 266. jalaväepolgu ridades. 1917–1918 teenis 1. Eesti polgu jefreitorina. Töötas Viljandis pagarina.

Vabadussõjas osales 1919. aasta 7. jaanuarist 3. jalaväepolgu 6. roodus. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*'i vastu Viljandimaal ja Põhja-Lätis. Sai lahingus Riia all Kurtenhofi (Kurtu muiža, ka Salaspils) mõisa juures 2. juulil 1919 raskelt põrutada. Oli üle poolteise kuu ravimisel Viljandi Punase Risti haiglas. Septembri lõpul 1919 jätkas teenistust 3. jalaväepolgus ning osales lahingutes punavägede vastu Kirde-Lätis ja Ostrovi rindel. Eeskujuliku teenistuse eest ülendati nooremallohvitseriks. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 12 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatu-lindiga. Elas Viljandis, kus töötas maalrina.

Eduard Gröön suri 4. juunil 1925 Viljandi linnahaiglas südame- ja maksahaiguse tõttu. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Jaani koguduse ossa.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 75/1891; Viljandi Jaani koguduse surmakanne nr 9/1925; Viljandi linna per reg 13: 348; EAA 1290/1/333. L 6; ERA 31/5/1826. L 73; ERA 680/3/609; vennatütar Silvia Grööni andmed (märts 2000).

EDUARD GRÖÖN
VR II/3

HANSEN, Osvald Johanni p, leitnant (1920), major (1938).

VR II/3, nr 437/17.08.1920 4 *jalaväe polgu lipnikule Oswald Juhani p. HANSEN'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 11 juunil 1919 a. Werino mõisa all.*

Sündis 7. juunil (vkj 26. mail) 1896 Harjumaa Rapla kihelkonna Järvakandi vallas töölise peres. Abiellus 22. mail 1924 Tallinna Pühavaimu kirikus Alide Piheliga (1900). Tütar Helge (1927–1933). Juunis 1916 lõpetas Rakvere õpetajate seminari ja augustis 1917 Aleksei sõjakooli Moskvast, 1926–1927 õppis alalisväe ohvitseride kursustel ja 1932 kompaniiülemate kursustel.

Teenis 1915. aasta augustis ja septembris 3. tagavarapataljoni 2. roodus. Vabastati kui ajapikendust saav kooliõpilane. Astus oktoobris 1916 teenistusse 179. tagavarapolku. Läkitati aprillis

OSVAD HANSEN
VR II/3

1917 sõjakooli. Ülendati kooli lõpetanuna augustis 1917 lipnikuks ning määrati 123. tagavarapolgu nooremohvitseriks. Siirdus detsembris 1917 teenima 4. Eesti polgu 8. roodu. Demobiliseeriti aprillis 1918.

Vabadussõja eel 20. novembril 1918 astus Viru maakonna Kaitse Liitu. Siirdus 5. detsembrist 1918 üle 4. jalaväepolku ning määrati läbikäijate komando nooremohvitseriks, kuid juba samal kuul nimetati 3. roodu nooremohvitseriks. Lähetati jaanuaris 1919 Tallinna tagavarapataljoni. Märtsis 1919 saabus tagasi 4. jalaväepolku, kus oli algul 9. roodus ja mõni päev hiljem nimetati 3. roodu nooremohvitseriks, augustis 1919 vanemohvitseriks. Ülendati novembris 1919 alamleitnandiks. Nimetati detsembrist 1919 ajutiseks 3. roodu ülemaks. Jaanuaris 1920 ülendati leitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa, mille suurus oli 24,89 hektarit, anti mais 1921 Virumaa Undla vala Neeruti mõisast. Koht sai nimeks Kirsimäe talu. Ehtas sinna elumaja ja lauda. Kinnistati tema nimele oktoobris 1928.

Märtsis 1920 kinnitati 4. jalaväepolgu 3. roodu ülemaks, kuid juba aprillis määrati koosseisude vähendamise tõttu 1. roodu nooremohvitseriks. Jaanuaris 1921 määrati ümberformeeritud 4. jalaväepolgu 4. pataljoni 1. roodu nooremohvitseriks, juunis nimetati rooduülemaks ajutiseks kohusetäitjaks.

Juulis 1921 viidi 1. jalaväepolgu 4. pataljoni 1. roodu rühmaülemaks ning oli ühtlasi 1. roodu ülem kuni septembrini, kui see nimetati ümber 4. rooduks. Märtsist 1922 teenis 5. roodu rühmaülemana.

Mais 1922 viidi üle rannavalve osakonda ja nimetati Haapsalu rajooni ülemaks abiks, kuid juba sama aasta juulis arvati teenistusse 10. jalaväepolku (alates novembrist 1922 rügement), kus oli 1. roodu ülemaks kohusetäitja, septembrist roodu rühmaülem. Augustist 1923 teenis ümber nimetatud 4. kompanii rühmaülemana. Oli rügemendi ohvitseridekogu revisjonikomisjoni liige ja rügemendi kohtu liige.

Novembrist 1923 veebruarini 1924 oli 3. suurtükiväerügemendi väljapatarei nr 18 nooremohvitser.

Veebruarist 1924 taas 10. jalaväerügemendi 4. kompanii rühmaülem, märtsis nimetati 5. kompanii rühmaülemaks ning täitis ühtlasi ajutise kompaniiülemaks kohuseid. Septembris 1924 viidi üle 4. kompanii rühmaülemaks. Septembris 1925 määrati 1. kompanii rühmaülemaks ning septembrist 1925 jaanuarini 1926 täitis 4. kompanii ajutise ülemaks kohusetäitja ülesandeid. Veebruaris 1926 määrati 3. kompanii ülemaks kohusetäitjaks. Alates juulist 1927 täitis 10. jalaväerügemendi 3. kompanii ülemaks kohuseid ning oli rügemendi kohtu liige. Veebruaris 1928 ülendati kapteniks. Oktoobris 1928 viidi üle Kalevi üksikusse jalaväepataljoni ja määrati 3. kompanii ülemaks. Detsembris 1934 määrati pataljoni adjutandiks. Pälvis Kotkaristi IV klassi (1936). Oli korduvalt pataljoni ohvitseridekogu juhataja, aukohtu ja revisjonikomisjoni liige ning juhataja esimees. Samuti olnud Sõjaringkonnakohtu ajutine liige.

Septembris 1937 viidi üle Viljandisse Sakala partisanide pataljoni 1. kompanii ülemaks. Veebruaris 1938 ülendati majoriks. Märtsist 1938 täitis ka ülejäävate täiendusõppuste organiseerija ja juhataja ning noorte väljaõppe metoodiliste küsimuste lahendaja ja ülesannete koostaja kohuseid. Oli korduvalt ka ajutise pataljoni adjutandi ja ajutise ülemaks kohustes. Valituna pataljoni ohvitseridekogu revisjonikomisjoni ja aukohtu liige ning juhataja esimees 1939.

Aprillist juunini 1940 viibis lähetatuna Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna staabi juures. Oli komandeerituna 25. juunist 4. juulini 1940 Põltsamaa linnas sideohvitserina NSV Liidu sõjaväe juures. 7.–13. augustini 1940 täitis Sakala partisanide pataljoni ajutise ülema kohuseid. Kui Nõukogude okupatsioonivõimud pataljoni likvideerisid, viidi septembris 1940 üle 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi Elvas formeeritavasse 232. laskurpolku. Vabastati teenistusest ning asus elama oma Kirsimäe tallu Virumaale.

Saksa okupatsiooni algul oktoobris 1941 asus kolonel Johannes Soodla ettepanekul Tallinna, kus oli üks Esimese Eesti eripataljoni formeerijaid. Detsembris 1941 viidi väeosa Narva, kus see sai nimeks 185. Eesti julgestusgrupp. Jaanuari algul 1942 viidi väeosa ülemana koos üksusega Leningradi oblasti Kingissepa rajooni. Vabastati pataljoni ülema kohalt jaanuari lõpul 1942 ning arvati reservi Kingissepa linna. Saksa sõjaväe teenistusest vabastati märtsis 1942. Asus elama Virumaale, kus pidas Kirsimäe talu. Astus veebruaris 1944 Omakaitse teenistusse. Oli Omakaitse Virumaa 2. territoriaalpataljoni ülem kuni 21. septembrini 1944. Järgnenud Nõukogude okupatsiooni algul varjas end võõraste nimede all.

8. armee Smerš arreteeris ta Tallinnas 7. jaanuaril 1945. Sama aasta aprillis mõisteti 8. armee sõjatribunali otsusega Tallinnas surma. NSV Liidu ülemkohtu sõjakolleegiumi otsusega juulist 1945 muudeti senine surmaotsus ära ning määrati 20 aastat vangilaagrit. Sama aasta sügisel viidi Venemaale Krasnojarski kraisse Norilski vangilaagrisse.

Osvald Hansen suri 5. novembril 1945 NorilLagis. Matmispaik teadmata.

Tema nimi on 24. veebruaril 2003 Tori kirikus avatud mälestustahvlil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

EELK Kärü koguduse sünnikanne nr 22/1896; Tallinna linna per reg 50: 372; ERA 31/5/1826. L 35; ERA 63/19/9227; ERA 495/13/10. L 103–104; ERA 555/1/187. L 192–199p; ERA 561/1/120. L 69–70p; ERAF 129SM/1/27777; EVK 1935: 112; Auraamat 2007: 80.

HELLAT, Jüri (kuni 5.03.1935 **KIRSCHBAUM, Georg**)

Jüri p, alamkapten (1919), kolonel (1936).

VR I/2, nr 2551/12.05.1920 *Suurtükiwäe walitsuse ülema abile, Alamkapten Georg Jüri p. KIRSCHBAUM'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel suurtükiwäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 7. mail (vkj 25. aprillil) 1892 Tartus. Vabadussõjas osales suurtükiväe valitsuse ülema abina. 1925–1928 oli Viljandis paikneva 3. diviisi suurtükiväe ülem, 1928–1934 teenis 5. suurtükiväegrupi ülema ja 1932–1934 Viljandi garnisoni ülemana. Ühtlasi oli 1927–1930 Sakalamaa Vabadusristi Vendade Koonduse (hiljem VRVÜ Viljandi osakond) asutaja ja esimene esimees ning aseesimees 1930–1934.

Jüri Hellat lasti maha 20. juulil (esineb ka kuupäeva 29. juuni) 1942 Norilskis. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2008: 174–176.)

JÜRI HELLAT
VR I/2

HINNO, Paul Peetri p, leitnant (1920), kolonelleitnant (1938).

VR I/3, nr 1612/14.12.1920 3 jalaväe polgu roodu ülemale Paul Peetri p. HINNO'le hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös.

Sündis 23. (vkj 11.) märtsil 1893 Võrumaa Põlva kihelkonna Aleksandri valla Tilsi mõisa talupidaja peres. Abiellus 27. juunil 1926 Viljandis Pauluse kirikus Helmi Antsoviga (1895–1979). Poeg Rein (1927).

1917 lõpetas Peterhofi linnakooli ja 1. Oranienbaumi lipnikekooli ning 1923–1924 õppis alalisväe ohvitseride kursustel ja 1934–1936 Kõrgemas Sõjakoolis sõjamajanduse ala 1. lennu kursusel. Korp! Ugala liige. Töötas Võrumaa politseivalitsuses kantseleiametnikuna aprillist 1911 aprillini 1916.

Astus Esimese maailmasõja ajal aprillis 1916 sõjaväkke ning määrati 180. tagavarapolku. Läkitati mais 1917 sõjakooli, mille lõpetas ning septembris 1917 ülendati lipnikuks. Teenis nooremohvitserina 213. tagavarapataljonis, kust vabastati haiguse tõttu jaanuaris 1918.

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus teenistusse 3. jalaväepolku, kus määrati 4. roodu ülemaks. Veebruaris 1919 asus formeerima 9. roodu, mille ülemaks samal kuul nimetati. Oli septembris ja oktoobris 1919 ka polgu 3. pataljoni ajutine ülem. Detsembris 1919 ülendati alamleitnandiks ja jaanuaris 1920 leitnandiks. Võttis osa lahingutest Lõuna-Eestis ja Lätimaal Punaarmee ja *Landeswehr*'i vastu.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa, suuruses 29,56 hektarit eraldati mais 1921 Võrumaa Aleksandri valla Tilsi mõisast. Koht sai nimeks Mustioru talu ja kinnistati tema nimele detsembris 1928.

Aprillis 1920 määrati 3. jalaväepolgu 3. pataljoni ajutiseks ülemaks, siis 3. roodu ajutiseks ülemaks ning juulist tööroodu ülemaks. Juulist 1921 oli ümbernimetatud 6. jalaväepolgu (novembrist 1922 jalaväerügement) tööroodu ülem ning 6. jalaväepolgu ohvitseridekogu revisjonikomisjoni liige. Septembris 1923 läkitati ohvitseride kursustele, mille lõpetas juulis 1924. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Oktoobris 1924 määrati 6. jalaväerügemendi ajutiseks majandusülemaks. 1924–1925 oli rügemendikohtu liige ning rügemendi ohvitseridekogu revisjonikomisjoni liige.

Viidi mais 1925 üle ja määrati Viljandisse Sakala jalaväerügemendi majandusülemaks. Oli ühtlasi Sakala jalaväerügemendi kohtu liige ja esimees ning rügemendi ohvitseridekogu juhatuse liige.

Oktoobrist 1928 oli 3. üksiku jalaväepataljoni majandusülem, ühtlasi pataljoni ohvitseridekogu esimees.

Aprillis 1929 viidi üle Ratsarügemendi majandusülemaks. Veebruaris 1931 ülendati majoriks. Oli Ratsarügemendi ohvitseridekogu juhatuse liige. Oktoobrist 1934 novembrini 1936 õppis Kõrgemas Sõjakoolis sõjamajanduse kursusel, aprillis 1938 kaitses diplomitöö „N. Vene armee ja korpuse tagala korraldamise organite juhtimi-

PAUL HINNO
VR I/3

ne, tegevus ja vahekorrad koostöös armee ja korpuse staabiga maksva doktriini ja sõjakirjanduse seisukohalt“. Oli kooli ohvitseridekogu juhatuse liige.

Viidi veebruaris 1937 üle Varustusvalitsuse üldosakonna ülema kohusetäitjaks. Oli ühtlasi Sõjavägede Varustusvalitsuse ohvitseridekogu reservohvitseride sektsiooni reservohvitseride õppejõud. Veebruaris 1938 ülendati kolonelleitnandiks. Pälvis Kotkaristi IV klassi (1938).

Määrati aprillis 1938 Sõjavägede Varustusvalitsuse ülema I abi alaliseks asetäitjaks teises järjekorras. Detsembrist 1938 Sõjavägede Varustusvalitsuse üldosakonna ülem. Oli Sõjavägede Varustusvalitsuses ohvitseridekogu juhatuse liige ja sekretär ning VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Suvel 1941 läks metsavennaks. Augustist oktoobrini 1941 oli Võrumaa Omakaitse juht. Viidi seejärel üle Politsei ja Omakaitse Valitsuse II osakonna ülemaks. Põgenes sõja lõpul Rootsi. Elas Uppsalas, kus oli EELK Uppsala koguduse juhatuse esimees ning Eesti Ohvitseride Kogu Rootsis ja korp! Ugala vilistlaskogu liige.

Paul Hinnos suri 5. septembril 1981 Uppsalas. Maetud Stockholmi Metsakalmistule.

EELK Põlva koguduse sünnikanne nr 131/1893; Tartu linna per reg 32: 262; ERA 31/5/1826. L 112p; ERA 63/20/143; ERA 495/1/37; ERA 495/12/640 ja 641; ERA R-358/1/29; EVK 1935: 116; Eesti Päevaleht 1981, nr 72: 7; Eesti Päevaleht 1981, nr 74: 10.

HIRVELAAN (kuni 27.03.1935 **INGERMANN**), **Hans**
Hansu p, ohvitseri asetäitja (1919), major (1938).

VR II/3, nr 2915/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis noorem-leitnant Hans INGERMANN Scouts polgu ohvitseri asetäitjana Eesti Vabadussõjas üles näidanud 29. märtsil 1919 Orava mõisa all Rescha talu juures ja 3. augustil 1919 Ostrovo linna all Knjäs-Ivanovo küla tagasi vallutamisel.*

Sündis 2. juulil (vkj 20. juunil) 1898 Viljandis köstri-majas kirikuteenija peres. Abiellus 1. juunil 1922 Tallinna Pühavaimu kirikus Antonie (alates 1935 Tooni) Triigiga (1890). Lapsed: Rein (1923) ja Koit (1925). Lahutati 14. mail 1932 Tallinna-Haapsalu rahukogu tsiviilosakonna otsusega. Abiellus teist korda 20. novembril 1936 Tallinna perekonnaseisuametis endise abikaasa Tooni Hirvelaane (1890).

Õppis Tallinna kaubanduskoolis, 1917 Gatšina lipnikekoolis (ei lõpetanud), 1920 Vabariigi Sõjakoolis, 1923–1924 alalisväe ohvitseride kursusel ja kompaniiülemate kursustel.

Juunist 1916 veebruarini 1917 töötas Peeter Suure sadama kontoris Tallinnas ametnikuna. Veebruaris 1917 võeti sõjaväeteenistusse ning määrati 295. tagaväerapolkku, kust juba mais viidi üle 440. Buguruslani jalaväepolku. Läkitati septembris 1917 sõjakooli, mille enamlased novembris laiali ajasid. Astus detsembris 1917 Tallinnas 3. Eesti polku. Veebruaris 1918 viidi üle sõjavägede intendandi valitsusse. Demobiliseeriti aprillis 1918.

Vabadussõjas osales vabatahtlikult 24. detsembrist 1918 *Scouts* väeosas. Jaanuaris

HANS HIRVELAAN
VR II/3

1919 arvati A *company*'sse ja nimetati ohvitseri kohusetäitjaks. Veebruaris 1919 nimetati D *company* nooremohvitseriks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Lõuna-Eestis ja Lätimaal. Sai 30. märtsil 1919 Orava mõisa all raskelt haavata. Detsembris 1919 määrati *Scouts* polgu 7. roodu ajutiseks ülemaks, jaanuaris 1920 arvati jalamaakuulajate komandosse.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 16,55 hektarit eraldati mais 1922 Harjumaa Rapla valla Alu mõisast. Koht, millel hooneid polnud, sai nimeks Kivimäe talu. Müüs selle kasutusõiguse maist 1925 Jüri Lipstalile, kelle nimele detsembris 1931 talu kinnistati.

Veebruaris 1920 komandeeriti sõjakooli. Ülendati mais 1920 lipnikuks. Oli seejärel *Scouts* pataljoni jalamaakuulajate komando nooremohvitser. Jaanuarist 1921 määrati 6. jalaväepolgu Kalevi Maleva pataljoni *Scouts* roodu nooremohvitseriks. Sama aasta juulis toodi koos *Scouts* rooduga üle 5. jalaväepolku, kus oli roodu majandusülem abi. Juulis 1922 viidi üle 10. jalaväepolku, kus oli 4. roodu rühmaülem, 6. roodu rühmaülem ja ajutine rooduülem kohusetäitja. Septembris 1923 läkitati sõjakooli. Veebruaris 1924 ülendati nooremleitnandiks. Juulis 1924 lõpetas ohvitseride kursused ning jätkas teenistust 10. jalaväerügemendi 6. kompanii rühmaülemana. Oli jaanuarist aprillini 1925 komandeerituna Saaremaa maakonna kaitseliidu ülemaks käsutuses.

Oktoobris 1925 viidi üle Kaitseliidu Tallinna maleva instruktoriks. Novembris 1926 ülendati leitnandiks. Veebruaris 1928 määrati maleva vaneminstruktoriks. Täitis korduvalt ka ajutise maleva pealiku abi ja pealiku kohuseid ning alates septembrist 1929 määrati ühtlasi maleva majavanemaks. Veebruaris 1930 ülendati kapteniks. Veebruarist juulini 1930 läbis kompaniiülemate kursused. Augustis 1934 nimetati maleva pealiku alaliseks II asetäitjaks.

Tallinna linna perekonnaseisuametniku otsusega 27. märtsist 1935 määrati vöörapärase perekonnanime Ingermann asemele Hirvelaan.

Juunist detsembrini 1936 oli ajutine Kaitseliidu Tallinna maleva pealik. Veebruaris 1938 ülendati majoriks. Pälvis Kotkaristi V klassi (1933) ja Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1929) ning Poola küttide liidu II klassi teenetemärgi ja Soome kaitseliidu teeneteristi. Oli VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Kui okupatsioonivõimud Kaitseliidu likvideerisid, vabastati 28. juunil 1940 teenistusest ning määrati sõjaministri käsutusse. Augustis 1940 arvati 6. üksiku jalaväepataljoni 1. kompanii ülemaks. Eesti sõjaväe likvideerimise järel läkitati 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi 171. laskurpolku Petserisse. Vabastati teenistusest novembris 1940.

Juulist 1941 tegutses metsavennana, tuli läbi rinde Järvamaal. Augusti algul formeeris Türil omanimelise vabatahtlike pataljoni.

Hans Hirvelaan langes 20. augustil 1941 Rapla raudteejaama juures lahingus punaarmeelastega. Maetud Rapla kalmistule.

Tema nimi on 22. juunil 2003 Tori kirikus avatud mälestustahvilil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 187/1898; Tallinna linna per reg 56: 302; EELK Rapla koguduse surmakanne nr 127/1941; ERA 63/10/7369; ERA 495/7/1057; ERA 497/1/91. L 264; EVK 1935: 124; Võitleja 1952, nr 2: 5.

HOLLAND, Johannes-Voldemar Aleksandri p, leitnant (1920), kapten (1924).

VR II/3, nr 144/21.02.1920 *Sakala partisanide polgu 1. roodu ülemale, alamleitnant Johannes Alexandri p. HOLLAND'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 24 mail 1919 a. Kleesino küla juures.*

VR II/2, nr 839/01.09.1920 *Sakala partisanide polgu leitnantile Johannes Aleksandri p. HOLLAND'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 24 aprillil 1919 a. Schumilowi küla juures.*

Sündis 27. (vkj 15.) aprillil 1899 Viljandimaa Paistu kihelkonna Õisu valla Rimmu talu töölise peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikuna Sakala partisanide pataljoni rühma- ja rooduülemana. Sai 19. märtsil 1919 Haanja mõisa all haavata ja 23. aprillil 1919 Pankjavitsa all haavata ja põrutada. Pärast sõda teenis Viljandis, viimati oli Sakala jalaväerügemendi 1. laskurkompanii ülem veebruarini 1926. Seejärel oli ärimees Viljandis, ajalehe Viljandi Uudised toimetaja, Sakalamaa Eesti Vabadussõjalaste Liidu esimees ning EVL Keskkohatuse liige, VRVÜ Viljandi osakonna asutaja ja juhatuse liige ning Sakala Partisanide Ühingu asutaja ja esimees.

Johannes-Voldemar Holland lasti maha 9. mail 1942 Solikamskis. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2000: 173–175.)

JOHANNES-VOLDEMAR
HOLLAND VR II/2, II/3

HUNT, Reinhold-Aleksander (sünd **Reinhold Alexander**) Juhani (ka Johann) p, vanemallohvitser (1919), seersant (1939).

VR I/3, nr 2975/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu vanem-allohvitser Reinhold HUNT Eesti Vabariigi vastu ülesnäidanud 26. mail 1919 a. Bukke karjamõisa ja Mellini jõe vahel asunud kaevikute ning Volmari linna valdamisel.*

Sündis 12. jaanuaril 1899 (vkj 31. detsembril 1898) Viljandis tsaariväe allohvitseri peres. Abiellus 5. septembril 1925 Viljandi Pauluse kirikus Hilda-Johanna Paloga (1901–1995). Lapsed: Peeter (kuni 12.11.1964 Benito) (1927) ja Rein (1937–1992).

Õppis 1908–1912 Viljandi ministeeriumikoolis, 1912–1916 Viljandi linnakoolis, 1917–1921 Viljandi maakonna reaalgümnaasiumis ja 1921–1926 Tartu ülikooli õigusteaduskonnas.

Vabadussõjas osales vabatahtlikult 28. detsembrist 1918 Viljandi vabatahtlike pataljoni (alates jaanuarist 1919 Viljandi kaitsepataljon) 1. roodus. Märtsis 1919 komandeeriti 2. brigaadi ülema käsutusse. Maist 1919 teenis Viljandi kooliõpilaste roodus 6. jalaväepolgus. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*'i vastu Viljandimaal ja Põhja-Lätis. Arvati juunis 1919 Viljandi kooliõpilaste pataljoni 1. roodu, mis jäi Viljandisse, kus jätkas õpinguid. Detsembris 1919 ülendati vanemallohvitseriks. Märtsis 1920 arvati õpingute tõttu ajapikendusele lastuks. Mais 1925 arvati reservi.

REINHOLD-ALEKSANDER
HUNT VR I/3

Vabaduse Ristile lisandusid 13 000 marka, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Töötas juunis ja juulis 1921 Viljandis maakonna II jaoskonna kohtu-uurija kantseleis õpilasena, juulist septembrini 1921 Kohtupalati kantseleis prokuröri vanema abi õpilasena ning märtsist 1923 jaanuarini 1924 Viljandi-Pärnu rahukogu arveametnikuna. 1924–1929 oli ajalehe Sakala toimetuse liige, kasutas följetonistina varjunime Don Carlos. Novembrist 1926 tegutses vannutatud advokaadi abina advokaat Kaarel Baarsi juures. Võeti mais 1932 Vannutatud Advokaatide Nõukogu otsusega vastu vannutatud advokaadiks. Pidas advokaadina bürood Viljandis Pikk tänav 1, jaanuarist 1938 sügiseni 1940 oma korteris Posti 7–5. Oli Kaitseliidu Sakalamaa maleva liige ning VRVÜ Viljandi osakonna juhatuse liige. Esimese Nõukogude okupatsiooni ajal tegi tõlketöid. Pääses juunis 1941 küüditamisest, sest ei viibinud kodus. Varjas end kuni Saksa vägede saabumiseni. Oli taas advokaat Viljandis kuni sügiseni 1944. Uue Nõukogude okupatsiooni algul oli lühikest aega kinnipeetuna Viljandi ja Tallinna vanglais, kuid vabastati tõenäoliselt just tänu advokaadioskustele. Läbis veebruaris 1945 Tallinnas ENSV kohtu rahvakomissariaadi advokaatide ümberkvalifitseerimise kursused ning suunati Jõgevale, kuid loobus ametist. Töötas ETKVL-i Viljandi kaubabaasis kaubatundjana ning viimased eluaastad Viljandi linaketramis- ja kudumisvabrikus töölisena.

Reinhold-Aleksander Hunt suri 31. augustil 1964 Viljandis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Pauluse koguduse ossa.

Abikaasa koos poegadega küüditati juunis 1941 Tomski oblastisse, kust vabanesid novembris 1947 ja pääsesid tagasi Eestisse.

EELK Viljandi Jaani koguduse sünnikanne nr 7/1899; Viljandi linna per reg 9: 589; Viljandi raj surmaakt nr 115/1964; EAA 2100/1/3044; ERA 31/5/1826. L 192; ERA 32/4/385; ERA 495/2/57. L 50; ERA 497/1/84. L 243; ERA 680/3/677; ERA 2121/1/152; ERA 2124/3/206; ERA 4873/7/6. L 36; ERA 4873/6/7. L 93, 215; EVK 1935: 120; Piir 11: 110–112; Sakala 1934, nr 71: 5; SMT 1939, nr 4: 51; Sakala 1991, nr 30: 3; Sakala 1993, nr 94: 3; Sakala 1993, nr 95: 3; Sakala 1993, nr 96: 3; Sakala 1993, nr 97: 2; Sakala 1993, nr 98: 3; Sakala 1993, nr 99: 2; Sakala 1993, nr 100: 2; Sakala 1993, nr 101: 3; Sakala 1993, nr 102: 3; Sakala 1993, nr 103: 3; Sakala 1994, nr 17: 6; abikaasa Hilda-Johanna Hundi andmed (juuni 1992); poeg Peeter Hundi andmed (okt 1993; juuni 2010).

IBRUS, Hellmuth-Matthias (ka **Helmut**) Heinrichi p, leitnant (1919), major (1930).

VR II/3, nr 1408/8.10.1920 *Soomusrongide diwiisi leitnandile Helmuth IBRUS'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 19 augustil 1919 a. Strugi-Belaja jaama juures.*

Sündis 6. jaanuaril 1897 (vkj 25. detsembril 1896) Viljandis äriteenija pojana. Abiellus 12. juulil 1925 Tallinna Kaarli kirikus Marie Anveltiga (1903–1971). Lapsed: Heino (1926–1928) ja Helgi (1927).

Õppis Mehikoorma külakoolis, Pelbergi koolis Tartus, Tartu Õpetajate Seminari algkoolis, Tartu linakoolis, 1914–1916 Tartu Aleksandri gümnaasiumis, 1916–1917 1. suurtükiväedivisjoni õppekoman-

**HELLMUTH-MATTHIAS
IBRUS VR II/3**

Luugas, 1925–1927 Prantsuse suurtükiväekoolis ning 1918 ja 1920–1928 Tartu ülikooli õigusteaduskonnas (ei lõpetanud). Korp! Fraternitas Estica liige.

Astus juunis 1916 vabatahtlikult 1. tagavara suurtükiväedivisjoni ning läkitati õppekomandosse. Ülendati lipnikuks jaanuaris 1917. Sama aasta aprillis saadeti 18. suurtükiväebrigaadi 3. patarei nooremohvitseriks. Osales lahingutes Saksa vägede vastu Dvinski (Daugvpils) all, kus sai põrutada. Pälvis Stanislavi ordeni III klassi. Jaanuaris 1918 tuli üle 1. Eesti suurtükiväebrigaadi, kus oli 5. patarei ohvitser kuni teenistusest vabastamiseni sama aasta aprillis.

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus Eesti rahvaväkke. 3. detsembrist 1918 viidi üle 1. suurtükiväepolgu 1. patarei nooremohvitseriks. Veebruaris 1919 määrati patarei vanemohvitseriks ja majandusülemaks. Sama aasta aprillis määrati 5. patarei ajutise ülema kohusetäitjaks ning komandeeriti koos polguga maikuus 2. suurtükiväepolgu juurde. Juulis 1919 läkitati soomusrongide suurtükiväeinspektori käsutusse ning määrati soomusrongi patarei nr 5 ülemaks. Mais 1919 ülendati alamleitnandiks ja detsembris 1919 leitnandiks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Viru rindel, Lõuna-Eestis, Lätimaal ning Pihkva ja Narva all.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aasta-päeva mälestusmedal.

Alates maist 1920 sai soomusrongide suurtükiväedivisjoni õppekomando ülemaks, ühtlasi oli divisjoni kohtu tagavaraliige. Väeosa likvideerimise järel nimetati jaanuaris 1921 soomusrongi patarei nr 2 ajutiseks ülemaks, veebruarist 1921 aga laiarööpmelise soomusrongi nr 2 patarei ülemaks. Täitis sama aasta juunis ja juulis ka Soomusrongide brigaadi suurtükiväe inspektori kohuseid ning oli märtsis ja aprillis 1922 laiarööpmelise soomusrongi nr 2 ajutine ülem. Augustis 1922 viidi üle 2. suurtükiväepolku (1922. aasta novembrist 2. välja suurtükiväerügement) ning määrati väljapatarei nr 10 vanemohvitseriks. Oli polgu, hilisema rügemendi ohvitseridekogu juhatuse tagavaraliige ning polgu aukohtu ja kohtu tagavaraliige. Märtsis 1923 määrati 10. väljapatarei ülema kohusetäitjaks. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Mais 1924 sai ümbernimetatud 2. diviisi suurtükiväe patarei nr 1 ülemaks. Augustis 1924 viidi üle Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste allohvitseride õppepatarei ülemaks. Oli Sõjaringkonnakohtu ajutine liige oktoobrist 1924 juulini 1925 ning SÜÕ ohvitseridekogu juhatuse tagavaraliige. Viidi juulis 1925 üle Kindralstaapi ja läkitati Prantsusmaale sõjakooli, mille lõpetamise järel määrati septembris 1927 SÜÕ allohvitseride kooli õppepatarei ülemaks. Ühtlasi oli SÜÕ ajutine õppejõud, SÜÕ ohvitseridekogu revisjonikomisjoni ja kohtu liige ning esimees. Septembrist 1928 veebruarini 1929 oli sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Oktoobris 1928 viidi üle õhukaitse suurtükiväegrupi ülema kohusetäitjaks. Stažeeris Inglismaal õhukaitsebrigaadis aprillist septembrini 1929. Veebruarist 1930 nimetati õhukaitse suurtükiväegrupi ülemaks. Samal kuul ülendati majoriks.

Hellmuth-Matthias Ibrus suri 5. märtsil 1930 Tallinnas Juhkentali tänaval õnnetusjuhtumi tagajärjel. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Surma põhjustas Kaitseministeeriumi korraldatud häire ajal vahisõduri hoiatuslask. Kontrollimiseks peatuma käsutatud auto libises värskelt sadanud lumel, sõdur arvas, et sõidukijuht ei allu korraldusele, ning tulistas hoiatuseks. Kuul tabas auto esiakent, surmates major Ibruse ning haavates kergelt peast Kaitsevägede Staabi ülemat kindralmajor Juhan Tõrvandit.

EELK Viljandi Jaani koguduse saksa pihtkonna sünnikanne nr 7/1897; EELK Tallinna Kaarli koguduse 1. pihtkonna surmaakt nr 36/1930; EAA 402/1/10396; EAA 2100/1/3128; EAA 2100/1a/68; ERA 31/5/1826. L 98p; ERA 495/7/1123; ERA 495/13/12. L 2–3; EVK 1935: 122; Sõdur 1930, nr 9/10: 247–248, 261; tütar Helgi Arjase andmed (märts 2005).

IRV, Anton (kuni 1902 **Hans**) Hansu p, kapten (1918).

VR II/3, nr 1896/23.02.1920 *Lahingus 27 aprillil 1919 a. Egle kõrtsi juures langenud soomusrongi „Kapten Irw“ ülemale Kapten Anton IRW'ele wahwuse eest.*

VR II/2, nr 1897/23.02.1920 *Lahingus 27 aprillil 1919 a. Egle kõrtsi juures langenud soomusrongi „Kapten Irw“ ülemale Kapten Anton IRW'ele wahwuse eest.*

VR I/2, nr 2686/07.04.1922 *Wabadussõjas langenud kangelase kapten Anton IRW'e teeneid isamaa wastu hinnates, otsustas Wabariigi Walitsus 7. aprillil 1922 a. annetada temale I liigi II järgu Wabaduse Risti sõjaliste teenuste eest.*

Georgi mõök 18. (vkj 5.) 10.1917 selle eest, et *lahingus 29.01.1916, kui 269. polk oli sunnitud maha jätma kõrgendiku nr 1356, hõivas polgu luurekomando leitnant Irve eestvõttel selle uuesti ja võttis kogu rindelõigu juhtimise üle. Selle tagajärjel said teised roodud võimaluse hõivata oma endised positsioonid.*

Sündis 17. (vkj 5.) septembril 1886 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi valla Ruudi küla Sillaotsa (ka Ülevarese) talu sulase peres. Siirdus apostliku õigeusku ning ristiti Viljandi õigeusu kiriku preestri poolt märtsis 1902 Antoniks. Vallaline.

Vabadussõjas oli Soomusrongide divisjoni ülema kohusetäitja ning laiarööpmelise soomusrongi nr 1 ülem.

Anton Irv langes 27. aprillil 1919 Lätimaal Stakelni (Strenči) lähistel Egle kõrtsi ja Kauči talu naabruses. Maeti Viljandi Vanale kalmistule perekonna hauaplatsile, kust juulis 1933 sängitati ümber Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule. (Vt VMA 2000: 175; VMA 2008: 177–180.)

ANTON IRV
VR I/2, II/2, II/3

JAKOBSEN (ka **JACOBSEN**), **Ludvig-Karl** (ka **Ludwig-Carl**, **Louis-Karl**) Julius-Friedrich-Vilhelmi p alampolkovnik (1920), kolonel (1931).

VR I/3, nr 1636/17.12.1920 *Endisele Sõjakooli pataljoni ülemale, alampolkownik Ludwig Juliuse p. JAKOBSEN'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 29. (vkj 17.) mail 1893 Viljandimaa Helme kihelkonna Leebiku vallas kaupmehe peres. Hiljem asus pere Viljandisse.

Vabadussõjas oli 6. jalaväepolgu majandusülem, aprillist 1919 Vabariigi Sõjakooli roodu- ja pataljoniülem.

LUDVIG-KARL JAKOBSEN
VR I/3

1921 oli 5. jalaväepolgu Sakala partisanide pataljoni ülem ning 1921–1924 Sakala partisanide üksiku pataljoni ja ühtlasi Viljandi garnisoni ülem.

Ludvig-Karl Jakobsen suri 11. detsembril 1961 Lääne-Saksamaal Kölni haiglas. Tuhastatud põrm maeti Kölni Põhjalkmistule. (Vt VMA 2007: 237–239.)

JOASTE (kuni 1931 **JOB**SO, **JOB**SON), **Elmar** Ludvigi p, lipnik (1917).

VR II/3, nr 1353/15.09.1920 *Kuperjanowi partisanide polgu lipnikule Elmar JOBSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 26 jaanuaril 1919 a. Pikkasilla juures.*

Sündis 26. (vkj 14.) detsembril 1895 Tartumaa Palamuse kihelkonna Kaarepere valla Posti talu omaniku peres. Vabadussõjas osales 13. jaanuarist 1919 Tartu maakonna partisanide pataljoni, hilisema Kuperjanovi partisanide pataljoni 4. roodu nooremohvitserina. 1925–1929 töötas Viljandis kohtuameti kandidaadina Viljandi–Pärnu rahukogus ja 1936–1940 notarina Viljandis ning sügisest 1941 veebruarini 1944 Viljandi–Pärnu Ringkonnakohtu kinnistusameti sekretärina.

Elmar Joaste suri 26. oktoobril 1969 Tartus. Maetud Tarvastu kalmistule. (Vt VMA 1999: 103–105.)

ELMAR JOASTE
VR II/3

JOHANSON, Mart (sünd **Märt**) Aadu (ka Ado) p vanemallohvitser (1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 626/24.08.1920 *Sakala partisanide polgu wanemale alamohvitserile Mart Ado p. JOHANSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 6 aprillil 1919 a. Mihalkowa küla all.* (Täpsustus: Lahing toimus 9. aprillil 1919.)

Sündis 18. (vkj 6.) juulil 1889 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Kaljapulga talus sulase peres. 1917–1918 teenis 2. Eesti polgus Viljandis. Vabadussõjas osales 1919. aasta 14. jaanuarist 2. diviisi tagavarapataljoni 1. roodus. Arvati 21. veebruaril 1919 Viljandi kaitsepataljoni (maist 1919 Sakala partisanide pataljon, detsembrist 1919 Sakala partisanide polk), kus teenis 1. roodu rühmavanemana.

Mart Johanson suri 1. veebruaril 1965 Viljandi rajooni Saarepeedi külanõukogu Mardi talus. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 184–185.)

MART JOHANSON
VR II/3

JÄRVEKÜLG (ka **JÄRVEKÜLL**), **Georg-Bernhard** Jaagu p, reamees (1919).

VR I/3, nr 2973/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu kapral Georg JÄRVEKÜLL Eesti Vabariigi vastu ülesnäidanud 26. mail 1919 a. Bukke karjamõisa ja Mellini jõe vahel asunud kaevikute ning Volmari linna valdamisel.*

Sündis 2. septembril (vkj 20. augustil) 1901 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Klaassepa talus kaupmehe peres. Õppis Viljandi linna elementaarkoolis ja 1917–1921 Viljandi maakonna reaalgümnaasiumis.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 30. detsembrist 1918, teenis Viljandi kooliõpilaste roodus (juunist 1919 pataljon). Vabastati teenistusest märtsis 1920.

Georg-Bernhard Järvekülg suri 10. augustil 1953 Narva vangilaagris. Maetud Narva Siiverts'i kalmistule vangide ossa. Kenotaaf Tallinna Metsakalmistul. (Vt VMA 2008 188–190.)

GEORG-BERNHARD
JÄRVEKÜLG VR I/3

JÜRIS (ka **JURIS**), **Johan** (ka **Johann, Johannes**) Käsperi p, vanemallohvitser (1918).

VR II/3, nr 39/21.02.1920 1. *Ratsa polgu reamees Johann Kasperi p. JURIS'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 12 jaanuaril 1919 a., kui üks esimestest tormijooksjatest Puhmu küla peale, mille tagajärjel kolm korda suurem waenlase salk põgenes, hobuseid ja sõjamoona maha jättes.*

Sündis 30. (vkj 18.) oktoobril 1889 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Päre valla Kaaramaa talus metsniku peres.

Vabadussõjas osales 2. detsembrist 1918 Ratsapolgu 2. eskadronis.

Johan Jüris läks 25. juunil 1927 Päre valla Raudnamäe talus vabaturma. Maetud Viljandi Pauluse koguduse surnuaeda, kuid teadmata on, kas Vanale või Pärnu maantee äärsele kalmistule. (Vt VMA 2008: 190–191.)

JOHAN JÜRIS
VR II/3

JÜRISTE (kuni 10.12.1934 **JÜRGENSON**, sünd **JÜRGENSOHN**), **Juhan** (kuni 15.12.1934 **Johannes**) Jakobi p, alamleitnant (1919), kapten (1931).

VR II/3, nr 301/11.06.1920 *Tagawara pataljoni lipnikule Johannes Jakobi p. JÜRGENSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes – öösel 11–12 oktoobril 1919 a. Pihkwa järwe ääres ja 13 oktoobril 1919 a. Welikaja jões.*

Sündis 28. (vkj 16.) veebruaril 1897 Tartumaa Palamuse kihelkonna Kaarepere vallas. Abiellus 12. märtsil 1932 Tartu linna perekonnaseisuametis Elfriede (alates 15.12.1934 Epp) Kordiga (1906). Lastetu. 1916 lõpetas Tartu kaubanduskooli, 1917 õppis 3. Kiievi lipnikekoolis ja 1926–1927 alalisväge ohvitseride kursustel.

Võeti Esimese maailmasõja ajal juulis 1916 sõjaväkke ja määrati 172. tagavara

jalaväepolgu 11. roodu. Läkitati mais 1917 sõjakooli. Novembris 1917 ülendati lipnikuks. Läkitati seejärel 39. jalaväe tagavarapataljoni, kuid juba detsembris 1917 siirdus Eesti tagavarapataljoni Tartusse ning määrati 5. roodu nooremohvitseriks. Demobiliseeriti veebruaris 1918.

Vabadussõjas osales 7. detsembrist 1918 ohvitseride reservi 8. rühmas. 26. jaanuarist 1919 oli 3. diviisi tagavarapataljoni kuulipildujate roodu nooremohvitser. Komandeeriti koos rooduga rindele 2. jalaväepolku, seejärel 7. jalaväepolku. Võttis osa lahingutest Punaarmeeaga Lõuna-Eestis. Oktoobris 1919 oli Peipsi laevastiku divisjoniülema käsutuses dessantsalga ülemana, osales lahingutes Pihkva järvel ja Velikaja jõel. Detsembris 1919 ülendati alamleitnandiks.

JUHAN JÜRISTE
VR II/3

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Veebruaris 1920 viidi üle 5. piirikütipataljoni 4. roodu vanemohvitseriks. Sama aasta juulis arvati Sakala partisanide polgu kuulipildujate roodu nooremohvitseriks, kuid ümberformeerimise tõttu jaanuaris 1921 määrati 5. jalaväepolgu Sakala partisanide pataljoni kuulipildujate roodu nooremohvitseriks. Sama aasta oktoobrist oli pataljoni 2. roodu ülemajutane kohusetäitja ning Põltsamaa garnisoni ajutine ülem. Teenis maist 1923 lähetatuna 3. diviisi staabis, kus täitis õppekomando ülemajutane kohuseid. Veebruaris 1924 ülendati leitnandiks. Märtsis 1924 viidi üle 3. diviisi staabi ja määrati õppekomando rühmaülemaks, aprillis 1925 nimetati staabikomando ülemajutane kohusetäitjaks. Juulist 1925 määrati Pärnu maakonna rahvaväe (jaanuarist 1927 Pärnu kaitsevääringkond) ülemajutane kohusetäitjaks. Õppis ohvitseride kursustel oktoobrist 1926 juunini 1927. Veebruaris 1931 ülendati kapteniks. Oli ühtlasi 3. diviisi staabi ohvitseridekogu juhatusel liige ning Pärnu garnisoni ohvitseridekogu abiesimees. Määrati aprillist 1934 Pärnu-Viljandi kaitseringkonna staabi (alates aprillist 1937 sõjavääringkond) II jaoskonna ülemajutane 1. abiks, kellena teenis sügiseni 1940.

Siseministri otsusega 10. detsembrist 1934 määrati võõrapärase perekonnanime Jürgenson asemele Jüriste ja 15. detsembril 1934 eesnime Johannes asemele Juhan.

Oli juunist 1936 novembrini 1938 Pärnu-Viljandi kaitseringkonna staabi II jaoskonnajutane ülemajutane ning juunist 1936 märtsini 1940 Viljandi garnisoni komandant. Ühtlasi oli aprillist 1937 Pärnu ja Viljandi sõjaväeteenistuskomisjoni esimees, novembrist 1938 ainult Pärnu sõjaväeteenistuskomisjoni esimees. Oli Sakala Partisanide Pataljoni Ohvitseridekogu abiesimees ning Viljandi Garnisoni Ohvitseride Kasiino juhatusel liige, VRVÜ Viljandi osakonna sekretär, samuti Viljandi Garnisoni Ohvitseride Jahi- ja Kalastamisringi juhatusel liige. Pälvis Kotkaristi V klassi (1940).

Viidi augustis 1940 üle Valga sõjaväeringkonna staabi II jaoskonna ülemajutane. Ühtlasi määrati Valga garnisoni komandandiks, kuid garnisoni likvideerimise tõttu vabastati septembris 1940 komandandi kohustest.

Detsembris 1940 viidi üle 22. territoriaallaskurkorpuse staabi ülemajutane käsutusse. Jaanuaris 1941 vabastati sõjaväeteenistusest.

Töötas Tartu hüdroloogiajaamas ning seejärel Tartu Linna TK kommunaalosakonna hoone komandandi ja instruktoriga.

Pärast sõja puhkemist astus Tartu Omakaitse, kus 14. juulil 1941 määrati Tartu koonduslaagri ülemaks, augustis laagri valvemeeskonna ülemaks. Oktoobris 1941 allutati laagri valvekompanii 33. politseipataljonile ning ta määrati selle kompanii ülemaks. Lahkus jaanuaris 1942 sõjaväeteenistusest ning määrati Omakaitse Tartumaa maleva pataljoniülemaks Ahja vallas, kus teenis septembrini 1944. Osales kevadel ja suvel 1944 lahingutes Nõukogude vägede vastu Peipsi rannikul Tartumaal.

Sügisel 1944 jäi Eestisse ning varjas end surnud õemehe Georg Liivamägi nime all Järvamaal. Elas koos abikaasaga Paide vallas, hilisema Purdi külanõukogu Taga-Võõbu külas, kus tegi juhuslikke talu- ja metsatöid. Astus 1949. aastal Kungla kolhoosi liikmeks. Abikaasa ostis 1955. aastal Purdi külanõukogu Mustla külas Tutsu talu, kus elasid järgmised aastad. 1957. aastal tunnistati III grupi invaliidiks ning vabastati terviselikel põhjustel kolhoositööst, kuid oli edasi ametis kolhoosi tallimehena.

Nõukogude julgeolekutöötajad arreteerisid ta 26. novembril 1960 Paide rajoonis Purdi külanõukogu Tutsu talus. Nõukogude kohtuorganid lavastasid propagandistliku kohtuprotsessi Juhan Jüriste, Karl Linnase ja Ervin Viksi üle, neist kahe viimati nimetatatu puhul tagaselja. Kõik kolm mõisteti 20. jaanuaril 1962 Tartus ENSV Ülemkohtu otsusega surma.

Juhan Jüriste lasti maha 16. märtsil 1962 tõenäoliselt Tallinnas. Matmispaik teadmata.

Kohtuprotsessi järel avaldati raamat „12 000. Tartus 16.–20. jaanuaril 1962 massimõrvarite Juhan Jüriste, Karl Linnase ja Ervin Viksi üle peetud kohtuprotsessi materjale“ (Tallinn, 1962) ning mitmeid propagandakirjutusi Nõukogude perioodikas ja muudes trükistes.

EELK Palamuse koguduse sünnikanne nr 19/1897; ERA 495/7/1421; ERA 495/13/14. L 232–232p; ERAF 129SM/1/28195; EVK 1935: 134; Auraamat 2007: 109; Kompromiss 1984: 234–243.

KAIGAS, Aleksander (sünd **Alexander**) Jaani p, reamees (1919).

VR I/3, nr 2968/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu reamees Aleksander KAIGAS Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 24. mail 1919 a. Rantseni alevi all.*

Sündis 13. septembril (vkj 31. augustil) 1901 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi vallas Kivistikus (liideti 1919 Viljandi linnaga) majaomaniku ja kaupmehe peres.

Vabadussõjas osales 20. veebruarist 1919 Viljandi kaitsepataljoni 1. roodus ja Viljandi kooliõpilaste roodus.

Aleksander Kaigas langes 21. juunil 1919 Lätimaal Stolbeni (Stalbe) mõisa juures. Maeti Viljandi Pauluse koguduse surnuaeda, kuid teadmata on, kas Vanale või Pärnu maantee äärsele kalmistule. (Vt VMA 2008: 191–192.)

ALEKSANDER KAIGAS
VR I/3

KAJAK, Johannes-Richard Jakobi p, alamkapten (1919), kolonel (1938).

VR I/3, nr 1643/17.12.1920 *Saaremaa Rahwawäe ja Kaitse Liidu ülemale, alamkapten Johannes Jakobi p KAJAK'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 3. novembril (vkj 22. oktoobril) 1885 Tartumaa Maarja-Magdaleena kihelkonna Kaiavere (alates 1892 Kudina) vallas sulase peres. Abiellus esimest korda 15. oktoobril 1911 Moskva Peeter-Pauli kirikus Milda-Leontine-Klara Trutziga (1893). Lahutati 19. detsembril 1925 Viljandi-Pärnu Rahukogu otsusega. Abiellus teist korda 28. märtsil 1926 Viljandi Pauluse kirikus Elvine-Marie Tomsoniga (1896). Lapsed: Meta-Felitsitas-Veronika (1913) ja Georg-Eugen-Bonifatsius (1915). 1900–1903 õppis Tallinna raudteetehnikakoolis, 1914–1915 Tallinnas aselipnikekoolis ja 1923–1924 alalisväge ohvitseride kursustel.

Juunist 1903 jaanuarini 1907 töötas praktikandina Balti raudteel, jaanuarist oktoobri 1907 Looe raudteel, oktoobrist 1907 septembrini 1910 tehnikuna Liivimaa Juurdeveo Raudteede juhatuses ning septembrist 1910 märtsini 1911 Venemaal Tveri kubermangu Rževi linnavalitsuses.

Esimese maailmasõja ajal novembris 1914 mobiliseeriti Petrogradis ja määrati 316. jalaväe дружинasse, kust detsembris läkitati Tallinna aselipnikekooli. Ülendati kooli lõpetamise järel märtsis 1915 nooremalohvitseriks ning arvati 312. Petrogradi дружинна 4. roodu nooremohvitseri kohusetäitjaks. Ülendati märtsis 1915 aselipnikuks. Sooritas Peterhofi lipnikekoolis eksami ning saadeti 436. Uus-Laadoga (Novoladožki) jalaväepolku õppekomando nooremohvitseriks. Juulis 1915 ülendati lipnikuks. Oktoobris 1915 läkitati koos polguga Riia rindele, kus osales novembrini 1917 lahingutes Saksa vägedega. Oli korduvalt polgu õppekomando ajutine ülem, maist 1917 rooduülem ning oktoobrist 1917 pataljoniülem. Veebruaris 1916 ülendati alamleitnandiks ja juunis 1916 leitnandiks. Pälvis Stanislavi ordeni III klassi.

Viidi novembris 1917 üle XII armee raudteepataljoni rooduülemaks. Vabastati teenistusest veebruaris 1918.

Vabadussõja eel 25. novembril 1918 võeti ohvitseride reservi ning määrati Tallinna kuulipilduriteroodu nooremohvitseriks, aprillis 1919 nimetati roodu vanemohvitseriks. Juba samal kuul lähetati saarte komandandi käsutusse. Juunis 1919 ülendati alamkapteniks. Oktoobris 1919 määrati Saare maakonna Kaitse Liidu ülemaks ja saarte komandandiks. Jaanuaris 1920 nimetati Saare maakonna rahvaväe ja Kaitse Liidu ülemaks ning Kuressaare linna komandandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 50 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Veebruaris 1923 ülendati kapteniks. Õppis septembrist 1923 juulini 1924 Sõjakooli ohvitseride kursustele. Veebruaris 1924 ülendati majoriks. 6. aprillil 1925 määrati Viljandi maakonna rahvaväe (alates jaanuarist 1927 Viljandi sõjaväeringkond) ülemaks. Viidi mais 1927 üle Kindralstaabi V osakonna C jaoskonna ülema kohusetäitjaks. Juunist 1929 oli Kaitseväge staabi V osakonna C jaoskonna ülem. Veebruaris 1930 ülendati kolonelleitnandiks. Pälvis Kotkaristi IV klassi (1935). Veebruaris 1938 ülendati

JOHANNES-RICHARD
KAJAK VR I/3

koloneliks ja viidi üle sõjavägede juhataja käsundusohvitseriks, kuid juba sama aasta märtsis määrati taas Sõjavägede staabi V osakonna C jaoskonna ülemaks.

Oli Sõjaväeteenistuse Komisjoni esimehe asetäitja ning Kaitsevägede staabi ohvitseridekogu juhatuse liige ja laekur ning VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Johannes-Richard Kajak suri 7. märtsil 1940 Tallinna sõjaväe keskhaiglas vähki. Maetud Tallinna Kaitseväe kalmistule.

EELK Maarja-Magdaleena koguduse sünnikanne nr 193/1885; Tallinna linna per reg 97: 213; Tallinna linna surmaakt nr 342/1940; ERA 31/5/1826. L 114; ERA 495/1/56; ERA 495/7/1480; EVK 1935: 136; Sõdur 1940, nr 11/12: 275.

KIISVEK, Martin Marguse p, lipnik (1916?).

VR II/3, nr 114/21.02.1920 *Soomusrong Nr 2 dessant-komando nooremale ohvitserile lipnik Martin KIISWEK'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksaare jaama juures.*

Sündis 26. (vkj 14.) detsembril 1896 kinnitamata andmeil Peterburi kubermangus Novoselje lähisel Serjodka talu pidaja peres. Tema vanemad olid asunud sinna Viljandimaa Helme kihelkonnast. Vallaline. Haridus teadmata.

Mobiliseeriti Esimese maailmasõja ajal. 1916 (?) lõpetas lipnikekooli. Jaanuarist 1917 teenis nooremohvitserina 165. tagavara jalaväepolgus Simbirski kubermangus Sengileis. Võttis samal aastal osa lahingutes lõunarindel.

Vabadussõjas osales detsembrist 1918 Peastaabi ohvitseride reservis. 12. jaanuaril 1919 läkitati kitsarööpmelise soomusrongi nr 2 dessantroodu nooremohvitseriks.

Martin Kiisvek langes 21. jaanuaril 1919 lahingus Punaarmee Lätimaal Pikksaare (Piksāri) vaksali vallutamisel. Maetud Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk, mis anti sugulastele.

Onupoeg lipnik Jaan Oja, kes langes Vabadussõjas, pälvis samuti Vabaduse Risti.

EELK Viljandi Pauluse koguduse surmakanne nr 380/1919; ERA 495/7/1817; ERA 497/1/67. L 579–581; ERA 2352/1/200. L. 118–119p; SRV 1936: 87, 91; õepoeg Paul-Olev Mõtsküla andmed (nov 2000).

KIKAS (ka KIKKAS), Oskar Juhan (ka Johan) p, reamees (1918), kapral (1920).

VR II/3, nr 625/24.08.1920 *Scouts polgu reamehele Oskar KIKKAS'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 4 jaanuaril 1919 a. Karksi mõisas.*

Sündis 10. oktoobril (vkj 28. septembril) 1898 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Uue-Võidu valla Kikka talu omaniku peres. Vabadussõjas vabatahtlikuna 28. detsembrist 1918 *Scouts* väeosa A *company*'s. Siirdus skautide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele. Võttis osa lahingutest Punaarmee Karksi, Taagepera ja Helme mõisa juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ning Pihkva ja Narva rindel. 9. aprillil 1919 sai Petserimaal Borkanova külas lahingus haavata.

Töötas pärast sõda Viljandis voorimehena.

OSKAR KIKAS
VR II/3

Oskar Kikas suri 13. novembril 1960 Tallinnas. Maetud Tallinna Metsakalmistule. (Vt VMA 2008: 192–193.)

KIRS, August Johani p, reamees (1918).

VR II/3, nr 634/24.08.1920 *Sakala partisaanide polgu reamehele August KIRS'ile hinnates wahnust, mis ülesnäitanud lahingus 9. märtsil 1919 a. Misso mõisa all.*

Sündis 16. (vkj 4.) juunil 1899 Viljandimaa Tarvastu kihelkonna Tarvastu valla Sõrra talu sulase peres. Vabadussõjas osales 30. detsembrist 1918 Viljandi vabatahtlikkude pataljonis, hilisemas Sakala partisanide pataljoni 2. roodus. Teise maailmasõja ajal elas Viljandis ning oli siinses sõjavangilaagris valvur.

August Kirs suri 24. augustil 1944 Saksamaal Thüringenis Weida linna sõjaväehaiglas lahingus saadud haavadesse. Maetud Weida linna kalmistule. Kenotaaf Paistu kalmistul suguvõsa hauaplatsil. (Vt VMA 1999: 106–107; VMA 2000: 177.)

AUGUST KIRS
VR II/3

KITS, Johannes (sünd Joann) Märdi (Martin) p, kapral (1919).

VR II/3, nr 1403/8.10.1920 *Scouts polgu kapralile Johannes KITS'ile hinnates wahnust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.*

Sündis 11. mail (vkj 29. aprillil) 1899 Viljandis politsei linnavahi peres. Abiellus 21. novembril 1931 Tartus Elfriede Tartoga (1907–1985). Abielu lahutati 2. jaanuaril 1950 ENSV ülemkohtu otsusega. Lapsed: Viive (1933), Märt (1938–2001) ja Sirje (1944).

Õppis Puiatu vallakoolis, Viljandi ministeeriumikoolis, A. Kamseni kaubanduskoolis, 1920–1922 Viljandi linna ühiskommertskoolis, 1922–1923 Tartu ülikooli õigusteaduskonna keemiaosakonnas, 1923–1933 kaubandusosakonnas ja 1937–1940 majandusteaduskonnas (ei lõpetanud) ning 1940–1941 Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonnas. Korp! Ugala liige.

Perekond siirdus 1900. aastal Kõpu kihelkonda Puiatu valda, kus isa oli kaupmees riigiviinapoes suveni 1914. Seejärel asuti taas elama Viljandisse. Astus 1917 vabatahtlikult teenistusse 1. Eesti polku Rakveres. Veebruaris 1918 oli punakaardi poolt Viljandis lühikest aega arreteeritud. Saksa ajal elas Viljandis.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 28. detsembrist 1918 *Scouts* väeosas. Siirdus *scout*ide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja Karksi, Taagepera ja Helme mõisa juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ja Pihkva rindel. Jaanuaris 1919 ülendati kapraliks. Septembris 1919 viidi üle Viljandi-Pärnu koolilõpilaste pataljoni 2. roodu, novembris 1919 läkitati pataljoni staapi kirjutajaks. Demobiliseeriti aprillis 1920.

JOHANNES KITS
VR II/3

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, prii kool kõrgema kooli lõpetamiseni, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Oli sügiseni 1922 Viljandi aktsiisiringkonna kantselei asjaajaja. Õppis seejärel ülikoolis. Alates 1929. aasta sügisest töötas Tartu maksuameti aktsiisiringkonna maksuinspektorina. Siirdus 1939. aastal elama Tallinna. Töötas abimaksuinspektorina Tallinn-Harju maksuametis. VRVÜ Tartu osakonna ja 1939. aastast Tallinna osakonna liige.

Nõukogude okupatsiooni ajal juunist 1940 oli majandusministeeriumi tööstusvalitsuse assistent, sama aasta augustist ENSV kohaliku tööstuse rahvakomissariaadi varustamise ja turustamise peavalitsuse varustusinspektor ning ekspeditsiooni osakonna ja ladude juhataja kuni suveni 1941.

Saksa ajal, oktoobrist 1941 aprillini 1943 töötas Eesti Omavalitsuse rahandus- ja majandusdirektooriumis tööstuskontrolörina. Aprillis 1943 asus tööle Eesti Kutsekogude käitiste varustusosakonna juhataja asetäitjana ning sama aasta juulist septembrini 1944 oli Eesti Kutsekogude Riigiteenijate Kutseühingu kunsti ja kultuuri osakonna juhataja.

Teise Nõukogude okupatsiooni algul oli lühikest aega ENSV toiduainete-, liha-, piima- ja kalatööstuse rahvakomissariaadi varustuse peavalitsuse ekspeditsiooni osakonna ja ladude juhataja.

Nõukogude julgeolekutöötajad arreteerisid ta 25. oktoobril 1944 Tallinnas. Mõisteti NSVL-i SARK-i erinõupidamise otsusega augustis 1945 viieks aastaks vangi. Oli Leningradi ja Karjala Onega vangilaagrites. Vabanes 25. septembril 1949, asus elama Jõhvi. Juulini 1950 töötas ETKVL-i Kohtla-Järve kooperatiivkaubastu raamatupidaja, laojuhataja ning laohoidjana. Novembrini 1952 oli Tartu õlletehase Jõhvi osakonna laojuhataja ning meister, seejärel Konju kaupluse juhataja ning viimaks kuni pensionile siirdumiseni Kostivere sovhoosis raamatupidaja. Veel pensionärina töötas Kostiveres katlakütjana.

Johannes Kits suri 15. mail 1979 Harju rajooni Jõelähtme külanõukogu Kostivere asulas oma kodus. Maetud Tallinna Pärnamäe kalmistule.

EAÕK Viljandi koguduse sünnikanne nr 9/1899; Tallinna linna per reg 22: 451; Jõelähtme kn surmakanne nr 15/1979; EAA 2100/1/5185; ERA 31/5/1826. L 98p; ERA 680/3/680; ERA 2371/1/14. L 243; ERAF 130SM/1/10062; Kitse suguvõsa kroonika (koopia Viljandi Muuseumis); tütar Viive Pääsmeli andmed (dets 2001).

KITSING, Jaak Anni p, veltveebel (1919), nooremveebel (1940).

VR II/3, nr 1575/19.10.1920 *Scouts polgu weltweeblike Jaak KITSING'ile hinnates wahnust, mis ülesnäitanud lahingus 16 weebruaril 1919 a. raud silla waldamisel.*

Sündis 12. märtsil (vkj 28. veebruaril) 1893 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonna Vana-Võidu vala Oiu küla Ulge talus käsitöölise peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikult 3. jaanuarist 1919 *Scouts* väeosa *A company's*. VRVÜ Viljandi osakonna juhatuse liige 1944.

Jaak Kitsing suri 5. juulil 1981 Viljandi rajooni Viiratsi külanõukogu Oru talus. Maetud Viljandi Toome kalmistule. (Vt VMA 2008: 194–195.)

JAAK KITSING
VR II/3

KIVISAAR (ka **KIVISSAAR**), **Peeter** Jaagu p, vanem-allohvitser (1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 1180/15.09.1920 *Laiaroopalise soomusrongi „Kapten Irv“ nooremale alamohwitserile Peeter Jaagu p. KIWISAAR'ele hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 3 aprillil 1919 a. Geruschka küla waldamisel.*

Sündis 11. märtsil (vkj 28. veebruaril) 1896 Viljandimaa Paistu kihelkonna Heimtali valla Piska talus töölise peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikult 1918. aasta 29. novembrist 1. ratsapolgu 2. eskadronis, detsembrist laiarööpmelisel soomusrongil nr 1 (hiljem Kapten Irv) dessantroodus. Elas alates 1970. aastast Viljandis.

Peeter Kivisaar suri 8. augustil 1974 Viljandis. Maetud Paistu kalmistule. (Vt VMA 1998: 84–85; VMA 2000: 177.)

PEETER KIVISAAR
VR II/3

KLETTENBERG, Aleksander (sünd **Alexander**) Peetri p, kapral (1918), nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 2630/26.08.1921 *Ratsa polgu kapralile reamehele Aleksander KLETTENBERG'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 15/16 aprillil 1919 a. Pulli-Enno küla juures.*

Sündis 25. (vkj 13.) juulil 1892 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi kirikuvalla (alates 1893 Pärsti vald) Söödi talu rentniku peres. Vabadussõjas osales 18. detsembrist 1918 1. Ratsapolgu 3. eskadronis.

Aleksander Klettenberg suri 17. novembril 1965 Viljandi haiglas. Maetud Viljandi Pauluse koguduse kalmistule Pärnu maantee ääres. (Vt VMA 2008: 195–196.)

ALEKSANDER
KLETTENBERG VR II/3

KOIK, Nikolai Georgi (ka Jüri) p, nooremallohvitser (1918).

VR II/3, nr 1230/15.09.1920 *6 jalaväe polgu nooremale alamohwitserile Nikolai KOIK'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 19 mail 1919 a. Andrini talu juures.*

Sündis 28. (vkj 16.) juulil 1891 Pärnumaa Karksi kihelkonna Karksi valla Nuia asulas kingsepa peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 23. detsembrist 6. jalaväepolgus. 1936–1941 töötas Viljandi vanglas vangivalvurina.

Nikolai Koik suri 28. oktoobril 1941 Venemaal SevUralLagis. (Vt VMA 2001: 152–153.)

NIKOLAI KOIK
VR II/3

KUBBO, Eduard-Alfred Aleksandri p, polkovnik (1919), kolonel (1922).

VR II/3, nr 1583/19.10.1920 2 diiviisi ülema abile, polkownik **Eduard KUBBO** 'le hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 4, 5 ja 6 jaanuaril 1919 a. Anikatsi ja Kärstna mõisate juures.

VR I/2, nr 2568/17.12.1920 2 diiviisi ülema abile, Polkownik **Eduard Aleksandri p KUBBO** 'le hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel 3 jalaväe polgu ja 2 diiviisi brigaadi ülemana sõjawäe organiseerimise, korraldamise ja juhtimise alal.

LKO III klass, nr 1773/11.12.1924.

Georgi mõõk 5.05. (vkj 22.04.) 1915 selle eest, et lahingus 5.–6. detsembril 1914 lõi oma rooduga tagasi mitu vaenlase rünnakut ning sattunud piiramisrõngasse, murdis sealt tääkidega välja.

Sündis 28. (vkj 16.) detsembril 1887 Viljandimaa Helme kihelkonna Helme vallas kõrtsmiku peres. Mõni aasta hiljem osteti Kärstna vallas Raudsepa talu. Oli jaanuarist märtsini 1918 Viljandis 2. Eesti polgu majandusülem. Vabadussõja eel 11. novembrist 1918 sai Viljandi maakonna ja Viljandi linna KL-i ülemaks. 1918. aasta 21. novembrist oli 3. jalaväepolgu ülem, 1919. aasta veebruarist 2. diviisi I brigaadi ülem ning 1919. aasta aprillist 2. diviisi ülema abi.

Eduard-Alfred Kubbo lasti maha 10. juunil 1941 Tallinnas. Matmispaik teadmata. Tõenäoliselt sängitati Scheeli krundile Pirital. Võimalik, et tema põrm maeti Saksa ajal punase terrori tundmatu ohvrina ümber Tallinna Liiva kalmistule. (Vt VMA 2000: 182; VMA 2007: 253–256; Karutapjad 2010: 130–132.)

EDUARD-ALFRED KUBBO
VR I/2, II/3

KUKK (sünd **VARES**, Vabadussõjas **RONK, Peeter**), **Anna-Marie** Johani t, reamees (1919).

VR II/3, nr 293/11.06.1920 1 Ratsa polgu reamehele **Peeter RONK** 'ile (**Anna WARES**) hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 20 märtsil 1919 a. Munamäe juures.

Sündis 20. (vkj 7.) detsembril 1901 Viljandimaa Paistu kihelkonna Tuhalaane valla Pahuvere mõisas käsitöölise peres. Vabadussõjas osales 21. jaanuarist 1919, teenides meheks riietatuna varjunime Peeter Ronk all 1. ratsapolgu sidekomandos.

Anna-Marie Kukk suri 26. augustil 1987 Viljandis. Maetud Viljandi Metsakalmistule. (Vt VMA 2000: 182–183; VMA 2008: 2000.)

ANNA-MARIE KUKK
VR II/3

KUKK, Mihkel Johani p, vanemallohvitser (1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 1133/14.09.1920 *3 jalawäe polgu wanemale alamohwitserile Mihkel KUKK'ele hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 20 augustil 1919 a. Tsõpljata küla all.*

Sündis 17. (vkj 5.) septembril 1898 Viljandimaa Paistu kihelkonna Holstre valla Massumõisa talu töölise peres. Vabadussõjas teenis 1919. aasta 11. aprillist 3. diviisi tagavarapataljonis, 1919. aasta juunist 3. jalaväepolgus.

Mihkel Kukk suri 2. märtsil 1976 Viljandi haiglas. Maetud Viljandi Vana kalmistu Pauluse koguduse ossa. (Vt VMA 2000: 184–185; VMA 2008: 200.)

MIHKEL KUKK
VR II/3

KURIK, August Jaani p, kapral (1919).

VR II/3, nr 995/1.09.1920 *1 jalawäe polgu kapralile August KURIK'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 7 detsembril 1919 a. Kriuscha küla all.*

Sündis 8. augustil (vkj 27. juulil) 1891 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Aindu külas talusulase peres. Vabadussõjas teenis 1918. aasta 24. detsembrist 1. jalaväepolgus.

August Kurik suri 17. veebruaril 1943 Tallinnas. Maetud Viljandi Pauluse koguduse kalmistule Pärnu maantee ääres. (Vt VMA 2008: 201.)

AUGUST KURIK
VR II/3

KURSK (kuni 24.05.1900 **KALNING**), **Emil-Aleksander-Leonhard** Leonhardi p, alampolkovnik (1920), kolonel (1929).

VR I/3, nr 2584/02.11.1921 *Alamohwitseride kooli ülemale, alampolkownik Emil Leonhardi p. KURSK'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis Teie üles näidanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

LKO III klass, nr 1780/11.12.1924.

Sündis 31. (vkj 19.) augustil 1893 Tallinnas.

Vabadussõjas oli Soomusrongide divisjoni (augustist 1919 diviisi) tagavarapataljoni ülem. Oli jaanuarist oktoobrini 1939 Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna ülem ja veebruarist oktoobrini ka Viljandi garnisoni ülem.

Emil-Aleksander-Leonhard Kursk suri 19. detsembril 1944 Berliin-Weissensee haiglas tiisikusse. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2007: 264–265; Karutapjad 2010: 132–133.)

EMIL-ALEKSANDER-LEONHARD KURSK
VR I/3

KUTSAR, Jaan Tõnise p, kapral (1919), vanemallohvitser (1920), seersant (1940).

VR II/3, nr 599/24.08.1920 *Scouts polgu reamehele Jaan KUTSAR'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 4 jaanuaril 1919 a. Karksi mõisas.*

Sündis 3. detsembril (vkj 21. novembril) 1887 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viiratsi valla Laidu talu omaniku peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikult 28. detsembrist 1918 *Scouts* väeosa *A company*'s. Siirdus skautide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*'i vastu Karksi, Taagepera ja Helme mõisa ning Helme kiriku juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ning Pihkva rindel. Sai 10. jaanuaril 1919 Helme kirikumõisa juures haavata.

Jaan Kutsar suri 30. oktoobril 1961 Viljandi haiglas. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 201–202.)

JAAN KUTSAR
VR II/3

KÕUE (kuni 14.12.1936 **VASTISSON**), **Jaan** Rantsu p alamleitnant (1920), leitnant (1920).

VR II/3, nr 840/01.09.1920 *Sakala partisanide polgu alamleitnandile Jaan Hansu p. WASTISSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 22 juulil 1919 a. Bõstrowi küla all.*

Sündis 31. (vkj 19.) augustil 1890 Viljandimaa Helme kihelkonna Hummuli vallas Mäemõisa talu sulase peres.

Vabadussõjas oli Sakala partisanide pataljoni vanemohvitser ning Katšanovi vabatahtlike väeosa esimene organiseerija ja juht. Elas periooditi Viljandis, kus avaldas ka Esimese maailmasõja aegsed mälestused „Sõjakeerises“ (1932).

Jaan Kõue suri 20. oktoobril 1940, jäädes Kadrina ja Tapa jaama vahel raudteel rongi alla. Maetud Kadrina kalmistule. Tema kalmul avati 28. augustil 2010 hauatähis. (Vt VMA 2007: 265–267.)

JAAN KÕUE
VR II/3

LAARMANN, Otto Märdi p, ohvitseri asetäitja (1919).

VR I/3, nr 420/25.08.1920 *Suurtükilaew „Lembit“ nooremale suurtükiohvitserile, ohvitseri asetäitjale Otto Märdi p. LAARMANN'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga merewäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 25. (vkj 13.) märtsil 1892 Pärnumaa Halliste kihelkonna Kaarli valla Araku koolimajas õpetaja peres. Vabadussõjas oli 17. detsembrist 1918 suurtükilaewa Lembit vanem komendor, hiljem noorem suurtükiohvitser. Pidas Uue-Võidu vallas naise vanematele kuuluva Taari talu maadest eraldatud Nurme talu.

OTTO LAARMANN
VR I/3

Otto Laarmann suri 3. juunil 1938 Viljandi haiglas. Maetud Viljandi garnisoni kalmistule. (Vt VMA 2004: 189–190; VMA 2008: 204–205.)

LAIDONER, Johan (sünd **Johann**) Jaagu p, kindral-leitnant (1920), kindral (1939).

VR I/1, nr 1/23.02.1920 *Sõjavägede Ülemjuhatajale Kindralstaabi Kindral-Leitnant Johann Jaagu p. LAIDONER'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud wastutusrikkal Sõjavägede Ülemjuhataja kohal olles, kõige hiilgawamalt meie wabaduse wõitlust lõpuni wiies ja kaitstes meid iseennast ärasalgawalt waenlaste eest, kui esimene Eesti kangelastest, keda isamaa jäädawalt tänuga mäletama saab.*

VR III/1, nr 2822/18.02.1925 *hinnates kodanlisi teeneid, mis kindralstaabi kindral-leitnant Johan LAIDONER Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 1. detsembri 1924 a. kommunistliku mässu likvideerimisel.*

LKO III klass, nr 899/21.02.1921.

LKO II klass, nr 1/28.01.1922.

LKO I klass, nr 5/13.12.1923.

Georgi mõök 17. (vkj 4.) 07.1915 selle eest, et ööl vastu 11. oktoobrit 1914, lahingute ajal Gorbatka raudteejaama piirkonnas, teostas luuret Politino rajoonis. Luurekäigu jooksul kogutud andmetele tuginedes sooritati ööl vastu 12. oktoobrit edukas rünnak.

Sündis 12. veebruaril (vkj 31. jaanuaril) 1884 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viiratsi valla Raba talu sulase peres. Elas noorukiea Viljandis, õppis 1895–1897 Viljandi linna algkoolis ja 1897–1900 Viljandi linnakoolis.

Vabadussõja algul 14. detsembrist 1918 määrati Operatiivstaabi ülemaks. 23. detsembrist 1918 nimetati Eesti sõjavägede ülemjuhatajaks, kellena teenis 28. märtsini 1920. Viljandi linna aukodanik (1934).

Johan Laidoner suri 13. märtsil 1953 Vladimiri vanglas. Maetud Vladimiri linna kalmistule. Haud teadmata. (Vt VMA 2008: 205–209; Karutapjad 2010: 137–140.)

JOHAN LAIDONER
VR I/1, III/1

LAOS, Hans Aadu (ka Ado) p, reamees (1918).

VR I/3, nr 1527/13.10.1920 *Endise 1 diviisi staabi wanemale telefonistile Hans LAOS'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjaväe asutuste korraldamise töös.*

Sündis 19. (vkj 7.) juunil 1894 Viljandis. Abiellus 4. jaanuaril 1920 Viljandi Jaani kirikus Adelheide-Antonie Händleriga (1896–1938). Õppis Viljandi linna kõrge-mas algkoolis, mille lõpetas 1910. Siirdus Tallinna, kus töötas 1911–1916 Dvigateli vagunitehase kontoris arveametnikuna. Märtsist 1916 oli Vene-Balti laevatehases arveametnik kuni tehase evakueerimiseni Venemaale detsembris 1917. Elas sugulaste juures Viljandimaal. Vabadussõja eel 25. novembril 1918 astus vabatahtlikuna 4. jalaväepolku ja määrati sidemeeskonna telefonistiks. Veebruaris 1919 viidi üle 1. diviisi staabi sidemeeskonda. Võttis Narva rindel osa lahingutest Punaarmee vastu. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 13 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Maist 1920 töötas põllutööministeeriumi metsade peavalitsuse arveosakonnas 3. järgu, sama aasta oktoobrist 2. järgu arveametnikuna. Mais 1923 viidi põllutööministri kantselei vanema kantseleiametniku kohusetäitjaks. Oli veebruaris 1924 komandeerituna hindamise peakomisjoni esimehe käsutuses. Juulis 1926 viidi ajutiseks tööjooks põllutööministri kantseleis, kuid detsembri lõpul vabastati riigitöötajate koondamise tõttu ametist.

Hans Laos suri 31. oktoobril 1929 Tallinnas vigastustesse, olles jäänud Väike-Ameerika ja Endla tänava vahelisel raudteelõigul rongi alla. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 112/1894; Tallinna Jaani koguduse 3. pihtkonna surmaakt nr 93/1929; ERA 31/5/1826. L 107; ERA 58/5/1604, 1605; ERA 495/3/58. L 146–147; ERA 497/1/92. L 126–145; ERA 497/2/437. L 521–522p; ERA 515/1/297. L 344, 374; ERA 673/3/316.

LAPP, Alfred-Theodor Johanni p, kapral (1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 794/24.08.1920 *Kitsarööpalise soomusrong Nr 1 reamees Alfred LAPP'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 14 weebruaril 1919 a. Ollershofi alewi waldamisel.*

Sündis 29. (vkj 16.) novembril 1900 Pärnus kooliteenija pojana. Õppis Pärnu erakoolis ja Saksamaal tehnikakoolis. Esimese maailmasõja ajal septembris 1916 astus vabatahtlikult teenistusse 11. Siberi kütipolku. Võttis osa lahingutest Saksa vägede vastu. Sai 4. detsembril 1916 lahingus haavata. Detsembrist 1917 teenis 4. Eesti polgu 10. roodus Paides. Demobiliseeriti märtsis 1918. Siirdus õppima Saksamaale tehnikakooli. Naasis sügisel Pärnu, kus töötas telefonistina.

Vabadussõjas osales 9. detsembrist 1918 vabatahtlikult 6. jalaväepolgu löögiroodus. Jaanuaris 1919 läks üle kitsarööpmelisele soomusrongile nr 1. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Lõuna-Eestis, Lätimaal ja Pihkva rindel. 19. oktoobril 1919 sai Pihkva all haavata ning ülendati kapraliks.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga.

Jätkas teenistust soomusrongil. Veebruaris 1921 ülendati nooremallohvitseriks ja märtsis vanemallohvitseriks. Demobiliseeriti mais 1921. Septembrist 1921 oli üleajateenija merejõudude rannavalve osakonnas, kus määrati Paldiski rajooni postivanemaks. Vabastati teenistusest veebruaris 1921. Oli Kaitsepolitsei Pärnu jaoskonna nooremagent varjunime Peeter Kuusk all aprillist 1922 kuni jaoskonna likvideerimiseni jaanuaris 1923. Augustist 1924 juulini 1925 oli Kaitsepolitsei Tallinna jaoskonna Viljandi agentuurpunkti agent. Arreteeris Viljandi kommunistlikud tegelased Karl Linnase jt, kes kavandasid 1924. aasta 1. detsembri võimuhaaramiskatseid. Kuulus 1925 Viljandi kaitsemalevasse (hilisem Kaitseliidu Sakalamaa malev), olles ratsakomando pealiku abi. Sügisel 1925, kui oli kordusõppustel 2. soomusrongide rügemendis Valgas, ei ilmunud pärast koju puhkusele lubamist tagasi väeossa, vaid läks Lätti. Läti kriminaalpolitsei

ALFRED-THEODOR LAPP
VR II/3

pidas ta 12. septembril 1925 Liepajas kinni, kuid põgenes valvurite käest Valka saatmise ajal. Siirdus salaja Saksamaale, kus elas pikemat aega Leipzigris. Eesti seadused nägid väejooksu eest tabamise korral ette kuni kolme aasta pikkuse vanglakaristuse, kuid suvel 1939 lõpetati amnestiaseaduse alusel tagaselja süüdistusasi ning ta arvati reservi. Juunis 1940 nimetati senine aukraad ümber seersandiks.

Teise maailmasõja ajal teenis Saksa armee ehitusorganisatsioonis Todt autojuhina.

Alfred-Theodor Lapp langes 20. novembril 1942 Makedoonias Skopjes. Maetud Skopje Saksa sõjaväekalmistule.

Tema nimi on 12. veebruaril 2004 Tori kirikus avatud mälestustahvlil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

EELK Pärnu Eliisabeti koguduse sünnikanne nr 170/1900; Deutsche Dienststelle surmateade (veebr 2003); ERA 1/5/662; ERA 31/5/1826. L 58p; ERA 680/3/203; EVK 1935: 178.

LASN (ka **LASSEN**), **Hugo-Vilhelm** Madise (ka Martin) p, kapral (1919).

VR I/3, nr 2971/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu kapral Hugo LASSEN Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 24. mail 1919 a. Rantseni alevi all osutatud lahingus.*

Sündis 12. aprillil (vkj 30. märtsil) 1903 Pärnus Waldhofi vabriku ökonoomi peres. Vallaline. Õppis sügisest 1918 Viljandi Reaalgümnaasiumi 4. klassis. 28. detsembril 1918 astus vabatahtlikult *Scouts* väeosa A *company*’sse. Siirdus skautide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja Karksi, Taagepera ja Helme mõisa ja kiriku juures ning Võrumaal. Märtsis 1919 lubati õpingute jätkamiseks puhkusele. Mais 1919 arvati Viljandi kooliõpilaste roodu ning komandeeriti koos üksusega 6. jalaväepolgu juurde. Osales lahingutes Põhja-Lätis Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu. 17. juulist 1919 arvati Viljandi kooliõpilaste pataljoni 1. roodu ning jätkas õpinguid reaalgümnaasiumi 5. klassis. Detsembris 1919 ülendati kapraliks. Demobiliseeriti märtsis 1920.

Oktoobris 1920 astus kadetina Sõjakooli ning määrati 1. roodu, 1921. aasta septembris 2. roodu.

Hugo-Vilhelm Lasn lasi end maha 26. aprillil 1922 Tallinnas Sõjakooli kasarmus oma voodis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Jaani koguduse ossa. Matmispaik teadmata.

Pärast surma antud Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ning Vabadussõja Mälestusmärk.

EELK Pärnu Eliisabeti linnakoguduse sünnikanne nr 57/1903; EELK Viljandi Jaani koguduse saksa pihtkonna surmakanne nr 10/1922; ERA 497/1/84. L 243; ERA 497/2/688. L 144–148; ERA 497/2/756. L 7; ERA 497/2/717. L 108; ERA 646/1/161. L 36–42; ERA 646/1/229; ERA 680/3/741; ERA 4873/6/7. L 77, 201.

LAURSON, August Jaagu p, kapral (1920).

VR II/3, nr 2629/26.08.1921 *Scouts polgu reamehele August LAURSON’ile hinnates wahwust, mis üles näidanud lahingus 23 augustil 1919 a. Gorjõnowa küla juures.*

Sündis 16. (vkj 4.) septembril 1885 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi vallas Kivistikus (liideti 1919 Viljandiga) rentniku peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikult 23. detsembrist 1918 *Scouts* väeosa A *company*’s. Elas 1922. aastast Viljandis.

August Laurson suri 23. detsembril 1924 Viljandis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. Haud teadmata. (Vt VMA 2008: 209–210.)

LOORITS, Artur (sünd **LORITS, Arthur**) Andrese p, reamees (1919).

VR I/3, nr 2969/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu reamees Arthur LOORITS Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 24. mail 1919 a. Rantseni alevi all osutatud lahingus.*

Sündis 23. (vkj 10.) septembril 1902 Viljandimaa Suure-Kõpu valla kirjutaja peres. Õppis Viljandi reaalgümnaasiumis, kust siirdus vabatahtlikult 23. detsembril 1918 Vabadussõtta. Teenis Viljandi vabatahtlikkude pataljonis, hiljem Viljandi kooliõpilaste roodus ja Viljandi-Pärnu kooliõpilaste pataljonis.

Artur Loorits suri 31. mail 1968 Haapsalu rajooni Kullamaa külanõukogu Koluvere invaliidide kodus. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule. (Vt VMA 1998: 85–87.)

ARTUR LOORITS
VR I/3

LUGUS (sünd **LUUGUS**), **Jaan** Märdi p, alamkapten (1920), kolonelleitnant (1938).

VR I/3, nr 2620/2.11.1921 *3 jalaväe polgu kohtu asjaajajale ja adjutandi abile, Alamkapten Jaan Mardi p. LUGUS'ele hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe asutuste organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 16. (vkj 4.) juulil 1891 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Vana-Võidu valla Kulli talu omaniku peres. Vabadussõjas osales 30. novembrist 1918, alates 23. detsembrist teenis 6. jalaväepolgu 7. roodus nooremohvitserina. Aprillist 1919 oli 3. diviisi tagavarapataljoni 1. roodu vanemohvitser, jaanuarist 1920 pataljoni adjutant. Saksa ajal 1942–1944 oli Omakaitse teenistuses Viljandis. VRVÜ Viljandi osakonna esimees 1944.

Jaan Lugus suri 12. veebruaril 1947 JužKuzbasLagis. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2008: 214–216.)

JAAN LUGUS
VR I/3

LUHAÄÄR (sünd **LUHHAÄR**, ka **LUHAR**), **Karl** Johann-Friedrichi p, nooremallohvitser (1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 1189/15.09.1920 *Soomusrongi „Kapten Irw“ nooremale alamohvitserile Karl LUHAR'ile hinnates wahnust, mis ülesnäitanud Petseri lahingus 29 märtsil 1919 a.*

Sündis 13. (vkj 1.) oktoobril 1896 Tartus. Pere asus 1901. aastal elama Viljandisse. Abiellus 9. aprillil 1927 Tallinnas Hilda-Margarethe Karroga (1901–1933). Teist korda abiellus 2. märtsil 1940 Pärnu linna perekonnaseisuametis Irene-Hertha-Elisabeth

Karroga (1894). Lastetu. Õppis Viljandi 4-klassilises linnakoolis ja Moskvas Schmidt kaubanduskursustel.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 29. novembrist 1918 laiarööpmelisel soomusrongil nr 1 (alates maist 1919 laiarööpmeline soomusrong Kapten Irv) dessant-roodus. Aprillis 1919 ülendati kapraliks. Mais 1919 määrati 3. rühma jaoülemaks. Detsembris 1919 ülendati nooremallohvitseriks. Võttis rongil olles osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i ning Bermond-Avalovi vägede vastu Eestis, Lätimaal ja Pihkva rindel.

Vabaduse Ristile lisandusid 12 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Aprillis 1920 määrati soomusrongi staabi nooremkirjutajaks. Juunis 1920 ülendati vanemallohvitseriks ja nimetati vanemkirjutajaks. Demobiliseeriti juulis 1920. Senine aukraad nimetati juulis 1940 ümber seersandiks.

Augustist 1920 veebruarini 1921 töötas 3. diviisi kontrolööri juures käskjalana (või kontrollis kantseleiametnikuna). Septembrist 1921 detsembrini 1922 oli Laitses ametis põllutöoministeeriumi Harjumaa riigimaade VI ringkonna valitseja kantseleiametnikuna ning augustist 1923 juunini 1924 Harjumaa riigimaade VII ringkonna valitseja kantseleiametnikuna. Elas seejärel Viljandis, Pärnus ja Tallinnas. Oli VRVÜ Pärnu osakonna liige. Soovis suvel 1935 asuda vastloodud Vabaduse Risti Vendade Kodusse Udriku mõisas Virumaal, kuid loobus talle antud võimalusest. Elas ja töötas ülejäänud eluaastad Pärnus.

Karl Luhaäär suri 27. juunil 1953 Pärnus. Matmispaik teadmata.

EELK Tartu Maarja koguduse sünnikanne nr 299/1896; Pärnu linna per reg 14: 120; Pärnu linna surmaakt nr 223/1953; ERA 58/5/1758; ERA 31/5/1826. L 85; ERA 66/1/2147; ERA 680/3/647; ERA 2315/2/102. L 180; ERA 4208/1/115.

LUIK, Tõnu (sünd **Tõno**) Joosepi p, kapral (1919).

VR II/3 nr 1404/ 08.10.1920 *Scouts polgu kapralile Tõnu LUIK’ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21. jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.*

Sündis 28. (vkj. 16.) juunil 1898 Viljandimaa Pilistvere kihelkonna Kõo valla Venevere külas talupidaja peres. Vabadussõjas vabatahtlikuna 28. detsembrist 1918 *Scouts* väeosa A *company*’s. Skautide esimese rühmaga siirdus rindele 3. jaanuaril 1919. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja Karksi, Taagepera ja Helme mõisa juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ning Pihkva ja Narva rindel. Sai 21. jaanuaril 1919 Lätimaal Piksaare (Piksäri) raudteejaama juures haavata.

Pärast sõda pidas Viljandis poodi.

Tõnu Luik läks vabaturma, surnukeha leiti 23. juunil 1928 Pärnus jõest. Maetud Pärnu Alevi kalmistule. (Vt VMA 2005: 126; VMA 2008: 216.)

LÕHMUS, Ants (kuni 2.05.1936 **Antoni** (**Ants**), ka **Anton**) Peetri p, kapten (1919), kolonel (1938).

VR II/3, nr 2817/18.02.1925 *hinnates wahvust, mis kolonelleitnant Anton LÕHMUS 5. jalaväepolgu kuulipildujate rühma ülemana Eesti Vabadussõjas üles näidanud lahingus 13. jaanuaril 1919, kus waenlast taga ajades vallutati Sagadi ja Karula mõisad.*

VR I/3, nr 3021/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis 5. jalaväepolgu pataljoniülem kolonelleitnant Anton LÕHMUS Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 22.*

veebruari 1919 juhtides vaenlase pealetungi tagasilöömisest Narva linnale, samuti Pihkva valdamisel ja selle tagustes operatsioonides ning Pihkva kaitsmisel, niisama Isborski liinil, kus võttis osa mitmekordsest läbimurdest vaenlase väerinnast Velikaja jõe äärde 18. oktoobril 1919 ning vaenlase tagasilöömisel 20. oktoobril 1919.

Sündis 8. oktoobril (vkj 26. septembril) 1885 Tartumaa Sangaste kihelkonna Sangaste vallas soldati peres. Abiellus 6. oktoobril 1911 Tallinna Issandamuutmise kirikus Ida-Mathilde Valteriga (1892–1919). Abiellus teist korda 6. detsembril 1920 Tartu Jüri kirikus Lydia Ernitsaga (1889–1975). Poeg Erik-Leonardo (1930).

Käis Karula kihelkonnakoolis ja Volmari (Valmiera) õpetajate seminaris, mille lõpetas 1905. Aastal 1915 õppis 1. Peterhofi lipnikekoolis, 1920–1921 alalisvää ohvitseride kursustel, 1925–1927 Kõrgemas Sõjakoolis ja 1931 pataljoniülemate kursustel.

Veebruarist 1907 septembrini 1909 töötas Viljandimaal Kabala apostliku õigeusu kihelkonnakooli õpetajana, septembrist 1909 augustini 1910 Harjumaa Seliküla 2-klassilise ministeeriumikooli õpetajana, augustust 1910 augustini 1911 sama kooli juhatajana ning augustist 1911 augustini 1914 Harjumaa Kiiu 2-klassilise ministeeriumikooli juhatajana.

Esimese maailmasõja puhkedes augustis 1914 mobiliseeriti ning arvati 1. tagavarapataljoni, kust viidi samal kuul üle Semjonovi kaardiväepolgu 1. roodu. Läkitati juunis 1915 sõjakooli. Augustis 1915 ülendati lipnikuks. Määrati 163. Lenkorani jalaväepolgu kuulipildujate komando nooremohvitseriks, nimetati oktoobris 1916 komando ülemaks. Võttis osa lahingutest Saksa ja Austria-Ungari vägede vastu Poola, Galiitsia ja Rumeenia rindel. Augustis 1916 ülendati alamleitnandiks ja septembris 1916 leitnandiks. Pälvis Anna III ja IV klassi ning Stanislavi III klassi ordeni. Detsembris 1917 siirdus puhkusele kodumaale. Jaanuaris 1918 astus teenistusse 3. Eesti polgu 8. roodu nooremohvitserina, kuid vabastati kui kooliõpetaja. Töötas Kiiu algkooli õpetajana detsembrini 1918.

Vabadussõja algul 3. detsembril 1918 määrati Kõnnu valla Kaitse Liidu organiseerijaks ning arvati kaks päeva hiljem 5. jalaväepolku, kus määrati 25. detsembrist 1918 kuulipildujate komandosse. Märtsis 1919 nimetati 5. jalaväepolgu kuulipildujate roodu ülemaks, maist septembrini 1919 oli ühtlasi komando ajutine ülevaataja. Juunis 1919 ülendati kapteniks. Sama aasta septembris nimetati polgu I pataljoni ülemaks. Oktoobris 1919 oli 5. jalaväepolgu kohtu eesistuja. Osales lahingutes Punaarmee vastu Narva ja Pihkva rindel.

Kahele Vabaduse Ristile lisandusid 50 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 41,73 hektarit eraldati mais 1922 Tartumaa Kirepi valla Kirepi mõisast. Koht, millel asus elumaja koos majandushoonetega, sai nimeks Väike-Kirepi talu. Kinnistati tema nimele juunis 1930.

Mais 1920 nimetati 5. jalaväepolgu kuulipildujate roodu ülemaks. Õppis detsembrist 1920 ohvitseride kursustel. Nende lõpetamise järel augustis 1921 määrati Allohvitseride kooli õppepataljoni ülemaks. Oli kooli ajutine ülem septembrist 1921 juulini 1923.

ANTS LÕHMUS
VR I/3, II/3

Veebruaris 1922 ülendati alampolkovnikuks, sama aasta novembris nimetati ümber kolonelleitnandiks. Oktoobris 1923 määrati Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste all-ohvitseride õppepataljoni ülemaks. Oli ka SÜÕ ohvitseridekogu revisjonikomisjoni ja aukohtu liige ning 1925. aastal esimees. Oktoobris 1925 nimetati Allohvitseride kooli ülemaks. Samal kuul läkitati Kõrgemasse Sõjakooli, kus määrati noorema klassi vanemaks ning 1927 valiti ohvitseridekogu revisjonikomisjoni esimeheks.

Pärast kooli lõpetamist septembris 1927 määrati 7. jalaväerügemendi ülema abiks, kuid tervislikel põhjustel siirdus sama aasta novembris reservi.

Augustis 1930 astus taas sõjaväeteenistusse ning määrati kaitseministri käsundus-ohvitseriks. Õppis veebruarist juulini 1931 pataljoniülemate kursustel. Veebruaris 1932 nimetati 6. üksiku jalaväepataljoni ülemaks ning täitis korduvalt Pärnu garnisoni ajutise ülema kohuseid. Aprillis 1934 sai 9. üksiku jalaväepataljoni ja Pärnu garnisoni ülemaks.

Pärnu linna perekonnaseisuametniku otsusega 2. mail 1936 määrati senise eesnime Antoni (ka Ants) asemele Ants.

Veebruaris 1938 ülendati koloneliks.

4. diviisi moodustamise järel määrati veebruaris 1940 Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna ülemaks Viljandisse.

Pälvis Soome Valge Roosi III klassi ordeni (1925), Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1933) ja Kotkaristi III klassi (1935) teenetemärgi ning Noorte Kotkaste Aitaja märgi (1937). Oli 6. Rahvaväe Polgu Kaitseväelaste Ühingu esimees, seltsi 9. Jalaväe Polk I abiesimees ja esimehe asetäitja, Noorte Kotkaste Pärnu maleva vanem ning VRVÜ Pärnu osakonna esimees. Harrastas ujumist, vehklemist ja ratsutamist ning kuulus Pärnu spordiseltsi Tervis vanematekogusse.

Sügisel 1940 määrati Eesti sõjaväe likvideerimise tõttu 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi 140. laskurpolgu staabiülemaks Võrru.

Sõja puhkedes juunis 1941 siirdus metsavennaks. Oli 9. juulist 1941 Tartumaal Peedu Omakaitse (hiljem liideti Elva Omakaitsega) organiseerija ja ülem. Osales Tartu vabastamislahingutes. Oli novembris 1941 lühikest aega Otepää ringkonna Omakaitse juht. 15. novembrist 1941 määrati Tartumaa Omakaitse juhiks, kellena teenis augustini 1942. Seejärel töötas Eesti Rahva Ühisabi Tartu ringkonnaametis. Organiseeris Eesti väeosade abistamist ja nende külastamist idarindel ning kadunud kaasmaalaste otsimist.

Sügisel 1944 jäi Eestisse. Nõukogude julgeolekuorganid pidasid ta Tallinnas kinni, kuid pääses põgenema. Varjas end Tartumaal ning seejärel Valgamaal, kus 1947. aastast elas Jaan Haini nime all oma sünnikoha Sangaste lähistel Tagulas sugulasele kuuluvas talus. Töötas Kalinini-nimelise kolhoosi tallimehe ja piimavedajana. Legaliseerus aprillil 1957 ning jätkas töötamist kohalikus kolhoosis. Taotles tagasi märtsis 1940 Tartumaa Pangodi mõisast ostetud Nuti talu kohta, mis asus nüüd Elva rajoonis, kuid seda ei tagastatud.

Nõukogude julgeolekutöötajad arreteerisid ta salakaebuse alusel 1965. aastal. Viibis ülekuulamistel Valgas ja Tartus. Et süüd ei leitud, vabastati peatselt. Viimased eluaastad oli pensionär.

Ants Lõhmus suri 3. jaanuaril 1968 Valga rajooni Sangaste külanõukogus Tagulas. Maetud Laatre apostliku õigeusu kalmistule. Hual avati 3. detsembril 1999 tähis.

EAÕK Laatre koguduse sünnikanne nr 42/1885; Pärnu linna per reg 16: 248; Sangaste kn surmaakt nr 1/1968; EAA 2111/1/8996; EAA T-767/1/461; ERA 63/16/4343; ERA

497/1/84. L 30; ERA 497/1/91. L 39; ERA 524/1/36. L 199–209; EVK 1935: 198; Pärnumaa kõverpeegel 1933: 52–53; EOS II 2002: 53–54; Valgamaalane 1999, nr 140: 6; voldik „Kolonel Ants Lõhmus VR I/3., II/3 8.10.1885–3.01.1968 hauakivi avamine 3. detsembril 1999 Laatre ap. õigeusu kalmistul Valga maakonnas“; poeg Erik Lõhmuse andmed (apr 1997).

MAIDE, Jaan Juhani (ka Johan) p, leitnant (1920), kolonel (1933), kindralmajor (1944).

VR II/3, nr 1279/15.09.1920 6. *jalaväe polgu leitnandile Jaan MAIDE'le hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 9.–13. detsembril 1919 a. Naroowa jõe ääres Kriuscha juures.*

LKO III klass, nr 1755/4.11.1924.

Sündis 30. (vkj. 18.) mail 1896 Pärnumaa Halliste kihelkonna Abja vallas Tõlla talus möldri peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 28. novembrist 6. jalaväepolgus nooremohvitseri ja rooduülemana. Veebruaris 1940 määrati 4. diviisi formeerimise järel Viljandisse selle ülemaks. Teenis sel kohal sama aasta sügiseni, kui Nõukogude okupatsioonivõimud diviisi likvideerisid.

Septembris 1944 nimetas Otto Tiefi juhitud vabariigi valitsus ta sõjavägede ülemjuhatajaks ning ülendas kindralmajoriks.

Jaan Maide lasti maha 10. augustil 1945 Moskvast. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2004: 199–201; Karutapjad 2010: 157–158.)

JAAN MAIDE
VR II/3

MARDER, Villem-Gustav (sünd **Wilhelm Gustav**, ka **Villem-Kustav**) Juhani p, kapten (1919), kolonel (1922).

VR I/2, nr 2578/2.11.1921 *Wabariigi Sõjakooli ülemale, Alampolkownik Willem Juhani p. MARDER'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud 2 tagawara pataljoni, Sakala polgu ja Wabariigi Sõjakooli ülemana.*

Sündis 15. (vkj 3.) septembril 1882 Järvamaa Järva-Madise kihelkonna Orgmetsa (alates 1892 Albu) vallas viinapõletaja peres. Abiellus 14. (vkj 1.) mail 1907 Batumi luteri kirikus (teistel andmetel 22. märtsil 1908 Suhhumis) Emilie-Filippi Hartiga (1888–1968). Poeg Villem-Emil (1908–1996). Õppis Paide linnakoolis, sooritas Pihkva kadetikorpusse juures vabatahtliku eksami, 1904–1906 õppis Tšugujevi sõjakoolis ja 1923 vanemohvitseride informatsioonikursustel.

Oktoobris 1902 astus vabatahtlikult 42. Jakutski jalaväepolku. Augustis 1904 läkitati sõjakooli. Aprillis 1906 ülendati alamleitnandiks ning määrati 30. Poltaava jalaväepolgu 4. roodu nooremohvitseriks, augustist 1908 oktoobrini 1910 täitis polgu kortermeistri ja rätsepatöökoja ülema kohuseid. Oktoobris 1910 ülendati leitnandiks. Samal kuul määrati 12. roodu nooremohvitseriks, oktoobrist 1912 oli polgu kohtu asjaajaja ning mobilisatsiooni jaoskonna ülem. Detsembris 1913 nimetati polgu adjutandiks.

VILLEM-GUSTAV
MARDER VR I/2

Esimese maailmasõja puhkedes saadeti augustis 1914 koos väeosaga rindele Saksa vägede vastu. Samal kuul ülendati alamkapteniks. Langes 30. (vkj 17.) augustil 1914 Ida-Preisimaal sakslaste kätte vangi. Pälvis Anna ordeni IV klassi. Vabanes Saksamaal sõjavangist novembris 1918 ning jõudis järgmise kuu algul Tallinna.

Vabadussõjas osales 5. detsembrist 1918 ohvitseride reservi 4. rühma ülemana. Viibis sõjaväljakohtu eesistujana 15.–17. detsembrini 1918 Viru rindel ning 21. detsembrist 1918 järgmise aasta 10. jaanuarini 1. diviisi staabi juures. 15. jaanuarist 1919 oli 2. diviisi tagavarapataljoni ülem, ühtlasi 14. veebruarini 1919 Haapsalu garnisoni ülem ning 27. aprillist 1919 kuni 21. jaanuarini 1920 Tartu garnisoni ülem. Võttis koos pataljoniga aprillis ja mais 1919 osa lahingutest Punaarmee vastu Petseri ja Pihkva rindel. Oktoobris 1919 ülendati kapteniks. 25. detsembrist 1919 määrati Sakala partisaanide polgu ülemaks ning uuesti aprillist 1920 ka Tartu garnisoni ülemaks. Ülendati veebruaris 1920 alampolkovnikuks.

Vabaduse Ristile lisandusid 200 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa suurusena 45,27 hektarit eraldati mais 1924 Virumaa Vao valla Äntu mõisast. Koht, millel seisis mõisa ajast elumaja kõrvalhoonetega, sai nimeks Uguri talu. Koht kinnistati tema nimele märtsis 1931.

Juunist 1920 oli Vabariigi Sõjakooli ülem. Veebruaris 1922 ülendati polkovnikuks, sama aasta novembris nimetati koloneliks. Ühtlasi oli novembrist 1922 Sõjaringkonnakohtu ajutine liige ning juulis ja augustis 1923 kohtu esimees ja Tallinna garnisoni ülem. Oktoobris 1923 määrati Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema abiks majandusalal ning ühtlasi oli märtsist oktoobrini 1924 Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Juulis 1924 nimetati 1. diviisi ülema abiks, oktoobris ka Narva linna garnisoni ülemaks ning oli novembrist 1926 aprillini 1929 ühtlasi Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Korduvalt täitis ka ajutise diviisiülema kohuseid. Oktoobrist 1928 määrati 3. diviisi ülema abiks, kuid ametikoha likvideerimise tõttu nimetati juunis 1929 diviisi 1. brigaadi ülemaks. Oktoobrist 1928 juulini 1930 oli ühtlasi Pärnu garnisoni ülem. Juulis 1930 viidi üle 2. diviisi ülema abiks, augustist oli ühtlasi Tartu garnisoni ülem. Täitis korduvalt 2. diviisi ajutise ülema kohuseid ning juunist 1931 oli Sõjaringkonnakohtu ajutine liige.

Aprillis 1934 määrati Tartu kaitseringkonna ülemaks, kuid juba sama aasta novembris viidi üle Kaitsevägede Staabi juurde juhtide reservi. Pälvis Kotkaristi III klassi (1934). Vabastati vanuse tõttu oktoobris 1935 sõjaväeteenistusest. Oli aastatel 1921–1931 Vabariigi Ohvitseride Keskkogu revisjonikomisjoni ning 1933–1935 juhatuse liige ning VRVÜ Pärnu, hiljem Tartu osakonna liige.

Villem-Gustav Marder suri 30. oktoobril 1935 Tallinnas erahaiglas. Maetud Tallinna Kaitseväe kalmistule.

EELK Järva-Madise sünnikanne nr 99/1882; Tartu linna per reg 43: 258; Tallinna linna surmaakt nr 1040/1935; ERA 31/5/1826. L 168; ERA 63/19/10898; ERA 495/7/3090; ERA 4263/1/204; EVK 1935: 60; Sõdur 1932, nr 37/39: 907; Sõdur 1935, nr 44: 1029.

MATSALO (kuni 18.02.1935 **MATSON**), **Ants** (kuni 10.03.1938 **Hans**) Peetri p, kapten (1920), kolonel (1938).

VR II/3, nr 1040/14.09.1920 2 *jalaväe polgu kaptenile Hans MATSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 17 jaanuaril 1919 a. Tartu all, 27 jaanuaril 1919 a. Akate, 9 aprillil 1919 a. Oristowo ja 22. aprillil 1919 a. Tölwe külade waldamisel.*

Sündis 28. (vkj 16.) märtsil 1895 Viljandimaa Paistu kihelkonna Aidu valla Kolube talu pidaja peres. Vabadussõjas osales 2. jalaväepolgu 7. ja 5. roodu ning 2. pataljoni ülemana. 1932–1934 oli Viljandis paikneva Sakala üksiku jalaväepataljoni ülem, ühtlasi ajutine Viljandi garnisoni ülem.

Ants Matsalo suri 2. veebruaril 1945 NorilLagis (teistel andmetel SibLagis).

Tema ja ta venna Jaan Matsoni sünnikohas Paistu vallas endise Kolube talu juures avati 23. veebruaril 2008 mälestuskivi. Jaan Matson oli samuti Vabaduse Risti kavaler. (Vt VMA 2000: 219–220; VMA 2008: 219–220.)

ANTS MATSALO
VR II/3

MEET (sünd **MEED**), **Märt** Hendriku p, veltveebel (1919), nooremveebel (1940).

VR II/3, nr 1031/14.09.1920 *3 jalaväe polgu weltweeblike Märt MEET'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 26 weebruaril 1919 a. Olina mõisa waldamisel.*

Sündis 6. augustil (vkj 25. juulil) 1889 Viljandimaa Kõpu kihelkonna Suure-Kõpu valla Lellepi talu pidaja peres. Vabadussõjas osales 1919. aasta 7. jaanuarist 3. jalaväepolgu 6. roodus ja jalamaakuulajate komandos. Iseseisvusaastail oli korduvalt Suure-Kõpu vallavanem.

Märt Meet suri 11. juulil 1959 Viljandis. Maetud Kõpu kalmistule. (Vt VMA 1998: 88–89.)

MÄRT MEET
VR II/3

MILISTFER (ka **MILISTVER**), **Jaan** Jaani p, kapral (1918).

VR II/3, nr 816/1.09.1920 *Sakala partisanide polgu kapralile Jaan Jaani p. MILISTWER'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 19 märtsil 1919 a. Plaksi küla all.*

Sündis 15. (vkj 3.) jaanuaril 1892 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Uue-Võidu valla Pupsi talu töölise peres. Vabadussõjas osales 1919. aasta 6. jaanuarist 2. diviisi tagavarapataljonis ning veebruarist 1919 Viljandi kaitsepataljoni, hilisema Sakala partisanide pataljoni kuulipildurite meeskonnas. Töötas Viljandi jahuveskites möldrina ning ehitas Viljandisse kaks maja. VRVÜ Viljandi osakonna revisjonikomisjoni liige 1944.

Jaan Milistfer suri 10. märtsil 1970 Viljandis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 220–221.)

JAAAN MILISTFER
VR II/3

MUTLI, Arthur-Leopold Friedrich-Augusti p, kapten (1919).

VR I/3, nr 3000/18.02.1925 hinnates sõjalisi teeneid, mis endine Korraldusvalitsuse rea jaoskonna ülem kapten Arthur MUTLI Eesti Vabariigi vastu üles näidanud Vabadussõja ajal oma püsiva töötahte ja kiire ning tabava otsustusvõimega ning täites ohvitseride puudusel Kindralstaabi ohvitseride tegevuspiirkonda kuuluvaid ülesandeid ootamata hästi.

Sündis 31. (vkj 19.) augustil 1894 Viljandis lihakaupmehe peres. Abiellus 21. (vkj 8.) oktoobril 1917 Tallinnas Hilda Treudega (1893–1977). Tütar Ethel-Kai (1924). Õppis Viljandi linna algkoolis, Viljandi linnakoolis, Viljandi progümnaasiumis ning 1926–1927 alalisvää ohvitseride kursustel.

Astus juunis 1912 vabatahtlikult sõjaväkke ning määrati 197. Lesnoi jalaväepolkku. Esimeses maailmasõjas septembrist 1914, osales lahingutes Saksa vägede vastu Valgevenes ja Riia all. Ülendati lahingutes osutatud vaprust eest veebruaris 1915 lipnikuks. Novembrist 1915 nimetati polgu 3. roodu nooremohvitseriks, aprillis 1916 1. tagavararoodu ülemaks. Viidi septembrist 1916 üle Läti küttide tagavarapataljoni 5. roodu nooremohvitseriks. Oktoobrist 1916 läkitati 2. Riia Läti kütipolku 5. roodu nooremohvitseriks, sama aasta novembrist määrati 8. roodu ülemaks. 25. (vkj 12.) jaanuaril 1917 sai Riia rindel Kalnzeemi (Kalnciems) all lahingus põrutada. Märtsis 1917 ülendati alamleitnandiks. Pälvis Anna III ja IV klassi ning Stanislavi II ja III klassi ordeni.

Aprillis 1917 siirdus 1. Eesti polku ja nimetati 5. roodu ülemaks, täitis maikuus lühikest aega ka 12. roodu ülemaks kohuseid. Sama aasta septembrist oli 5. roodu nooremohvitser, novembrist 12. roodu nooremohvitser ning detsembrist 8. roodu formeerija ja ülem. Veebruaris 1918 viidi üle 1. Eesti diviisi staapi. Märtsis 1918 ülendati leitnandiks. Sõjaväeteenistusest vabastati aprillis 1918.

Vabadussõja eel novembrist 1918 astus Eesti Kaitse Liidu teenistusse, määrati Ajutise Valitsuse komandandiks. 21. novembrist 1918 oli Peastaabi komandandi jaoskonna ülemaks abi, detsembrist viidi üle Korraldusvalitsuse reajaoskonna ülemaks abiks ja aprillis 1919 määrati ülemaks. Mais 1919 ülendati alamkapteniks ja septembrist kapteniks. Detsembrist 1919 teenis Piirivalve valitsuse staabi ülemaks. Mais 1920 nimetati Korraldusvalitsuse inspektori osakonna ülemaks abiks. Demobiliseeriti juunis 1920.

Veebruarist 1921 pidas koos Jakob Liivi ja Vabaduse Risti kavaleri Villiam Liiviga Rakveres liimivabrikut. Septembrist 1922 oli see vaid Arthur Mutli oma. Detsembrist 1925 jäi vabrik seisma ning likvideeriti järgmisel aastal.

Vabaduse Ristile lisandusid 75 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Oktoobrist 1926 astus taas sõjaväkke ja määrati Sakala jalaväerügemendi 1. laskurkompanii 1. rühma ülemaks. Sama aasta novembrist läkitati ohvitseride kursustele, mille lõpetas juunis 1927. Märtsis 1928 nimetati rügemendi 2. laskurkompanii 3. rühma ülemaks. Septembrist 1928 viidi üle Viljandi garnisoni vahirühma ülemaks ning augustini 1929 pidas koos rühmaga Olustveres 3. diviisi laskemoonaladude juures vahiteenistust. Vahirühma likvideerimise tõttu viidi juulist 1930 üle Tallinna garnisoni vahipataljoni ja nimetati 2. kompanii ülekoosseisu rühmaülemaks. Novembrist

ARTHUR-LEOPOLD
MUTLI VR I/3

1930 lahkus taas sõjaväeteenistusest. Oli Sakalamaa Eesti Vabadussõjalaste Liidu ja VRVÜ Viljandi osakonna liige.

Töötas isa August Mutli liha- ja vorstikaupluses Viljandis Tartu tänaval.

Vabadussõjalaste aktiivse tegelasena oli 13. märtsist 24. aprillini 1934 vahi all. Arreteeriti uuesti 8. detsembril 1935 vabadussõjalaste mässukatse tõttu ning viibis Tallinna keskvanglas 22. juunini 1936.

Pidas seejärel isa äri, kuni Nõukogude okupatsioonivõimud selle suvel 1940 natsionaliseerisid. Seejärel oli isa ärist loodud Viljandi Liha- ja Vorstitöölise Artellis tööline.

Arreteeriti 14. juunil 1941 Viljandis ning viidi Sverdlovski oblastisse SevUralLagi. Mõisteti NSVL-i SARK-i erinõupidamise otsusega 4. märtsil 1942 kümneks aastaks vangilaagrisse. Oli Sosvas, kust vabastati mais 1953 ning saadeti Krasnojarski kraisse, kus töötas vaigukogujana. Oktoobris 1955 asus abikaasa juurde Tomski oblastisse Tšainski rajooni, kus oli haiglas lihttööline. Asumiselt vabastati juunis 1959 ning sama aasta oktoobris tuli koos abikaasaga Eestisse tagasi. Elas algul Tapa rajoonis Aravetel ning siis Abja rajoonis Mõisakülas, töötades raudteel ja metsamajandis. ENSV Ülemkohtu otsusega rehabiliteeriti 1964. aasta 28. juunil. 1969. aastal asus elama tütre juurde Tallinna.

Arthur-Leopold Mutli suri 5. mail 1970 Tallinnas liiklusõnnetuse tagajärjel. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Abikaasa, tütar ja isa küüditati juunis 1941 Siberisse Tomski oblastisse Tšainski rajooni, kust abikaasa pääses tagasi Eestisse oktoobris 1959 ja tütar septembris 1961. Isa Friedrich-August Mutli suri detsembris 1941 Tšainski rajoonis Kolominskie Grivõ külas.

EELK Viljandi Jaani koguduse sünnikanne nr 18/1894; Tallinna linna surmaakt nr 1295/1970; ERA 32/2/1060; ERA 495/7/3406; ERA 497/1/84. L 127; ERA 533/1/380; ERA 682/1/348; ERA 1868/1/1512; ERA 2000/1/876–877; ERA 2113/3/29; ERAF 130SM/1/5787; ERAF 6R/1/797; EVK 1935: 214; Sakala 1994, nr 100: 4; tütar Ethel-Kai Mutli andmed (sept 1993).

MÄNNIK, Villem Märdi p, leitnant (1920).

VR I/3, nr 1519/13.10.1920 *Sõjaväe Intendandi Valitsuse majanduse osakonna ülemale, leitnant Willem Märdi p. MÄNNIK'ule hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 30. (vkj 18.) märtsil 1886 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi valla Vardja küla Laane-Suki talus. 1900–1902 õppis Viljandi linnakoolis. Vabadussõjas osales 6. detsembrist 1918 Varustuse Valitsuse toitlusjaoskonna ülema abi ning aprillist 1919 intendantuuri osakonna ülema abina. Detsembrist 1919 oli sõjaväe intendandi abi, jaanuarist 1920 sõjaväe intendandi valitsuse majandusosakonna ülem. 1926–1941 oli Olustveres Eesti Aleksandri Põllutöö Keskkooli juhataja.

Villem Männik suri 24. septembril 1943 Tomski oblasti Tšainski rajooni Kolominskie Grivõ vangilaagris. Matmispaik teadmata. Kenotaaf Viljandi Vanal kalmistul. (Vt VMA 2003: 135–136; VMA 2008: 221.)

VILLEM MÄNNIK
VR I/3

MÖLTER, Theodor Olga-Marie p, veltveebel (1919), nooremveebel (1940).

VR II/3, nr 836/01.09.1920 *Sakala partisanide polgu wanemale alamohwitserile Teodor Olga p. MÖLTER'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 27 aprillil 1919 a. Nikolski küla all.*

Sündis 1. detsembril (vkj 19. novembril) 1898 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonna Soosaare valla taluteenija pojana. Teenis detsembrist 1917 märtsini 1918 Viljandis 2. Eesti polgus.

Vabadussõjas osales vabatahtlikult detsembrist 1918 Kolga-Jaani kaitseliidu salga juhina. 7. jaanuarist 1919 oli Viljandi vabatahtlikkude pataljoni (hilisem Sakala partisanide pataljon) rühmaülem.

Theodor Mölter lasti maha 23. juunil 1941 Tallinnas. Matmispaik teadmata. Kenotaaf Viljandi Vanal kalmistul. (Vt VMA 2002: 166–167.)

THEODOR MÖLTER
VR II/3

OIDERMANN, Otto Karli p, kapten (1919), major (1924).

VR II/3 nr 2956/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis Sakala partisanide pataljoni ülem major Otto OIDERMANN Eesti Vabadussõjas üles näidanud 26.–27. augustil 1919 Pokrovski-Katšanovi piirkonnas, kus murdis pataljoni osaga, mille suurus umbes 80 tikku, vaenlase piiramisrõngast välja, tuues kaasa kõik haavatud, terve voori ja staabi, lisaks sõjasaagina hulga vange, sõjariistu, moona, vaenlase voori ja hulga hobuseid.*

Sündis 5. aprillil (vkj 24. märtsil) 1893 Pärnumaal Pärnu kihelkonna Uulu vallas kooliõpetaja peres. Teenis jaanuarist märtsini 1918 Viljandis 2. Eesti polgu kuulijate komando ülemana.

Vabadussõja eel, 11. novembrist 1918, osales Kaitse Liidu formeerimisel ning ohvitserina Piirivalve brigaadis. 25. jaanuarist 1919 määrati Viljandi kaitsepataljoni (hilisem Sakala partisanide pataljon) ülemaks. Detsembris 1919 nimetati Sakala partisanide polgu ülema abiks. Jaanuarist 1921 oli 5. jalaväepolgu ülema abi ja Sakala pataljoni ülem. Juulis 1921 sai Sakala partisanide üksiku pataljoni ülema abiks, jaanuarist märtsini 1924 oli pataljoni ülema ja Viljandi garnisoni ülema kt. Märtsist 1924 jaanuarini 1925 oli Sakala jalaväerügemendi Sakala pataljoni ülem. Jaanuaris 1925 määrati Viljandis maakondliku kaitseliidu organiseerijaks. Märtsist 1925 maini 1926 oli Viljandi Kaitse Maleva (maist 1925 Kaitseliidu Sakalamaa malev) pealik.

Otto Oidermann suri 13. juulil 1929 Tartumaal Sootaga vallas Kuke talu heinamaal südameinfarkti. Maeti Tallinna Mõigu kalmistule. Märtsis 1936 maeti ümber Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule. (Vt VMA 2005: 132–134.)

OTTO OIDERMANN
VR II/3

ORG, Jaan Mari p, lipnik (1916), kolonelleitnant (1938).

VR I/3, nr 1521/13.10.1920 3 diviisi Intendandi Walitsuse wanemale käskudetäitjale ohvitserile, lipnik Jaan Mari p. ORG'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.

Sündis 30. (vkj 18.) märtsil 1895 Viljandis teenija pojana. Abiellus 24. (vkj 11.) juunil 1917 Novo-Nikolajevskis Adele-Rosalie (ka Arma) Sömmeriga (1895–1978). Lapsed: Hella (1918–1945), Viivo (1920–1943), Eolinda (1924–1931), Helge-Valda (1930), Raino (1933–1933) ja Jaan (1940). Õppis Vana-Võidu vallakoolis, Viljandi linnakoolis, 1912–1916 Tartu õpetajate seminaris, 1916 Aleksei sõjakoolis Moskvas, 1922–1923 alalisvää ohvitseride kursustel ja 1934–1936 Kõrgemas Sõjakoolis.

Õpingute ajal seminaris toimetas põrandaalust ajakirja Säde.

Esimese maailmasõja ajal mais 1916 astus vabatahtlikult sõjakooli. Oktoobris 1916 ülendati lipnikuks. Teenis nooremohvitserina 17. Siberi kütipolgu Novo-Nikolajevskis asuvas hobuste reservi jaoskonnas. Üritas mais 1917 astuda 1. Eesti polku, kuid ei võetud vastu, sest polnud rindel olnud ning väeossa soovijaid oli palju. Septembris 1917 viidi üle 75. Sevastopoli jalaväepolku ning osales lahingutes Kamenets-Podolski juures. Haigestus sama aasta oktoobris ning evakueeriti Moskva haiglasse. Vabastati detsembris 1917 teenistusest ning tuli Eestisse.

Vabadussõja eel 23. novembril 1918 astus Tallinnas ohvitseride reservi. Viidi 30. novembril üle laiarööpmelisele soomusrongile nr 1. Juba 15. detsembril 1918 läkitati 6. jalaväepolgu 2. pataljoni 6. roodu nooremohvitseriks, veebruaris 1919 viidi üle 7. roodu. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Viru rindel, Pärnumaal ja Põhja-Lätis. Haigestus aprillis ning evakueeriti haiglasse. Juunist 1919 oli Viljandi kooliõpilaste pataljoni adjutant. Septembris 1919 viidi üle 3. diviisi intendandi valitsuse käsundusohvitseriks ning detsembris nimetati vanemaks käsundusohvitseriks. Juulis 1920 ülendati alamleitnandiks ja septembris 1920 leitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Märtsist 1921 oli sõjaväe varustusvalitsuse ülema vanem käsundusohvitser. Juunis 1922 määrati sõjaväe varustusvalitsuse intendantuuriosakonna ülema abi kohuse-täitjaks. Septembris 1922 asus õppima ohvitseride kursustel, mille lõpetas juulis 1923. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Oktoobris 1924 määrati intendantuuri osakonna ülema abiks. Juulist 1925 aprillini 1926 oli ühtlasi Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Novembrist 1926 juulini 1928 täitis 2. diviisi intendandi kohuseid ning oli ühtlasi aprillist 1927 novembrini 1928 sõjaministeeriumi kasutatava Vorbuse mõisa järelevaataja. Oktoobrist 1928 määrati Kuperjanovi üksiku jalaväepataljoni majandusülemaks ning valiti pataljoni ohvitseridekogu juhatusse liikmeks. Jaanuarist 1929 oli varustusvalitsuse intendantuuriosakonna ülema abi. Veebruaris 1930 ülendati majoriks. Oli ühtlasi majanduskursuste õppejõud. Oktoobris 1934 läkitati

JAAN ORG
VR I/3

Kõrgemasse Sõjakooli, mille sõjamajanduse ala I lennu lõpetas novembris 1936 ilma väitekirja kaitsmata. Aprillis 1938 kaitses väitekirja teemal „Rahvaväe varustamine Vabadussõjas“. Veebruaris 1937 oli taas Varustusvalitsuse intendantuoriosakonna ülema abi. Oli korduvalt ohvitseridekogu sekretär, abiesimees ja esimees. Veebruaris 1938 ülendati kolonelleitnandiks.

Septembris 1938 määrati 1. diviisi intendandiks. 1939–1940 oli valituna 1. diviisi ohvitseridekogu juhatuse esimees. Mais 1940 viidi üle sõjavägede staapi juhtide reservi koloneli ametikohale. Pälvis Kotkaristi III klassi (1940). Oli VRVÜ Tallinna osakonna ja Eesti Kultuur-ajaloo Seltsi liige ning üks taaraisu liikumise juhte. Tema sulest on ilmunud „Toitmine ja inimkeha“ (Nõmme, 1930), „Jaani tulemine: Võidupüha müsteerium“ (Tallinn, 1935) ja „Rahvusliku õnne alused“ (Rakvere, 1940).

Septembris 1940 määrati alampolkovnikuna 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi 232. laskurpolgu varustusülemaks ja ülema abiks. Arreteeriti 15. juunil 1941 Elvas. Viidi Petserisse ja sealt Venemaale Krasnojarski kraisse Norilski vangilaagrisse. Mõisteti mais 1943 NSVL-i SARK-i erinõupidamise otsusega kümneks aastaks vangilaagrisse.

Jaan Org suri 3. septembril 1943 NorilLagis. Matmispaik teadmata.

Rehabiliteeriti juunis 1958 Balti sõjaväeringkonna sõjatribunali otsusega.

Tema nimi on 23. aprillil 2004 Tori kirikus avatud mälestustahvilil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

Poeg Viivo Org teenis Teise maailmasõja ajal Saksa armees, suri novembris 1943 Lätimaal Režeknes difteeriasse.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 93/1895; Nõmme linna per reg 4: 534; EAA 2292/2/303; ERA 31/5/1826. L 106p; ERA 495/12/749–751; ERA 498/8/936. L. 20–26; ERA 515/1/534. L. 32–47; ERAF 130SM/1/3677; EVK 1935: 232; Uluots 1999: 275–276; Auraamat 2007: 278; tütar Helge-Valda Tarkna andmed (okt 1996).

ORMESSON (ka **ORMISSON**), **Karl-Voldemar** Andrese p, reamees (1919).

VR I/3, nr 2970/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi kooliõpilaste roodu reamees Karl ORMISSON Eesti Vabariigi vastu ülesnäidanud 26. mail 1919 a. Bukke karjamõisa ja Mellini jõe vahel asunud kaevikute ning Volmari linna valdamisel.*

Sündis 28. (vkj 15.) juulil 1900 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Rehkla talu omaniku peres. Õppis Viljandi linna algkoolis ja Viljandi Eesti reaalgümnaasiumis.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 23. detsembrist 1918 Viljandi vabatahtlikkude pataljonis, hilisemas Viljandi kaitsepataljonis ning maist 1919 Viljandi kooliõpilaste roodus. Töötas Teise maailmasõja ajal raamatupidaja ja tõlgina Viljandis.

Karl-Voldemar Ormesson suri 7. veebruaril 1955 Augsburgis Lääne-Saksamaal. Maetud Augsburgi kalmistule. (Vt VMA 2006: 170–171; VMA 2008: 225.)

**KARL-VOLDEMAR
ORMESSON VR I/3**

OTTI (sünd **OTT**), **Peeter** Kristjani p, nooremall-ohvitser (1920), nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 1135/14.09.1920 *3 jala wäe polgu reamehele Peeter OTT'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 14 weebruaril 1919 a. Witsemhofi mõisa juures.*

Sündis 30. (vkj 18.) juulil 1898 Viljandimaa Põltsamaa kihelkonna Uue-Põltsamaa valla Põltsamaa asulas töölise peres.

Vabadussõjas osales 1919. aasta 17. jaanuarist 3. jala wäepolgu 4. roodus luurajate komandos. Ehitas iseseisvusaastail Viljandisse üürimaja, kus elas ka ise. Pärast Teist maailmasõda töötas Viljandis puusepana.

Peeter Otti suri 5. novembril 1952 Viljandis. Maetud Viljandi Toome kalmistule. (Vt VMA 2006: 172–173.)

PEETER OTTI
VR II/3

PAAP, Jaan Jüri p, reamees (1919).

VR II/3, nr 1376/15.09.1920 *Sakala partisanide polgu reamehele Jaan PAAP'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 märtsil 1919 a. Kallaste küla all.*

Sündis 3. mail (vkj 21. aprillil) 1883 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi valla Vanamõisa küla Vanamõisa talu sulase peres. Vabadussõjas osales 1919. aasta 15. jaanuarist 2. tagavarapataljonis, seejärel Viljandi kaitsepataljoni (hilisem Sakala partisanide pataljon) 1. roodus.

Jaan Paap langes 9. aprillil 1919 Petserimaal Pankjavitsa mõisa Väike-Mihhalkina küla vallutamise ajal. Maetud Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule.

Nimi oli Viljandi valla Vabadussõjas langenute mälestustahvlil (hävinud). (Vt VMA 2003: 141–142; VMA 2008: 225.)

JAAN PAAP
VR II/3

PIIP, Nikolai Joanni (ka Jaan, Ivan) p, leitnant (1919).

VR II/3, nr 1855/14.12.1920 *Lahingus 19 juulil 1919 a. Fomnkina küla all langenud Kuperjanowi partisanide polgu leitnandile Nikolai PIIP'ile wahwuse eest.*

Sündis 10. septembril (vkj 29. augustil) 1896 Viljandis erusoldati peres. Hiljem asus pere elama Tartu. 1909–1915 õppis Tartu Aleksandri gümnaasiumis, 1915–1916 ja 1918 Tartu ülikooli füüsika-matemaatika teaduskonna matemaatika osakonnas (ei lõpetanud) ning 1916 Pauli sõjakoolis Petrogradis.

Võeti veebruaris 1916 sõjaväeteenistusse ja läkitati sõjakooli. Juunis 1916 ülendati lipnikuks. Teenis 36. Siberi tagavara kütipolgu 3. roodu nooremohvitserina, augustis viidi üle 2. roodu. Novembris 1916 läkitati 8.

NIKOLAI PIIP
VR II/3

Volmari Läti kütipolku. Mais 1917 ülendati alamleitnandiks. Detsembrist 1916 detsembrini 1917 võttis osa lahingutest Saksa vägede vastu Lätimaal. 5. jaanuaril 1917 (vkj 23. detsembril 1916) sai Riia rindel Mangeli piirkonnas lahingus haavata. Pälvis Anna IV klassi ja Stanislavi III klassi ordeni. Detsembris 1917 läkitati Tartu Eesti jalaväe tagavarapataljoni 8. roodu nooremohvitseriks, jaanuarist 1918 viidi üle side õppekomando nooremohvitseriks. Vabastati teenistusest väeosa likvideerimise tõttu veebruaris 1918.

Vabadussõja puhkedes võeti 28. novembril 1918 ohvitserina teenistusse ning määrati 2. jalaväepolgu 4. roodu nooremohvitseriks, kuid juba 6. detsembril läkitati Tartu maakonna Kaitse Liidu ülema käsutusse. 24. detsembril 1918 komandeeriti Julius Kuperjanovi partisanide salka ja määrati adjutandiks. Märtsist 1919 oli 3. roodu vanemohvitser ning maikuu lõpul määrati 4. roodu ülemaks. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu Lõuna-Eestis, Põhja-Lätis ja Pihkva rindel. 31. jaanuaril 1919 sai Paju mõisa all ja 21. juunil 1919 Lätimaal Lode jaama juure haavata ning 1. juulil 1919 põrutada. Juunis 1919 ülendati leitnandiks.

19. juulil 1919 sai Nikolai Piip Pihkva rindel Suure-Fomkina küla juures rindu raskelt haavata ning suri evakueerimisel. Maetud Tartu Raadi kalmistule Maarja koguduse ossa oma ülema leitnant Julius Kuperjanovi hauaplatsile.

Postuumselt määratud Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga, mis anti isale.

Vanemad said mais 1921 tavalises korras Tartumaa Saadjärve valla Saadjärve mõisast 16,40-hektarise koha, mis nimetati Kangelase taluks. Pärast seda, kui ema Anna Piip koha 1930. aastal ära müüs, nimetati see ümber Maasingu taluks.

EAÕK Viljandi koguduse sünnikanne nr 18/1896; EAÕK Tartu Aleksandri koguduse surmakanne nr 8/1919; EAA 402/1/20595; ERA 31/5/1826. L 125p; ERA 63/16/10131; ERA 495/7/4127; ERA 497/1/50. L 122–131p; ERA 497/2/710. L 676–677; EVK 1935: 248; Meos 1928: 87; Postimees 1919, nr 150: 2; Postimees 1919, nr 152: 3; Postimees 1919, nr 180: 2; Postimees 1919, nr 184: 2; Sõdur 1924, nr 43: 12.

PINDING, Siegfried-Theodor-Leopold (esineb ka **Siegfried-Leopold-Theodor**) Carli p, polkovnik (1917), kolonel (1922).

VR II/2, nr 1413/8.10.1920 *Käskudetäitjale staa-bi ohvitserile Sõjaministri juures, Polkownik Siegfried PINDING’ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes – 23 mail 1919 a. waenlase frondi läbimurdmisel, 1919 a. suwel Ostrowi, Porhowi ja Strugi-Belaja liinil ja 1919 a. sügisel Isborski liinil.*

VR I/2, nr 1481/13.10.1920 *Endisele 2 diwiisi ülema abile, Polkownik Siegfried Kaarli p. PINDING’ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel 5 jalaväe polgu ülemana hiilgawate operatsioonide juhatamisel.*

Sündis 20. (vkj 8.) juunil 1877 Tallinnas lubjaahju omaniku peres. Abiellus 27. (vkj 14.) septembril 1904 Nissi kirikus Emma-Emilie Paulsoniga (1871). Lastetu.

SIEGFRIED-THEODOR-LEOPOLD PINDING
VR I/2, II/2

1895–1897 õppis Tallinna Aleksandri gümnaasiumis ja Peterburi (hilisem Vladimiri) sõjakoolis.

Juulis 1894 astus 92. Petseri (Petšorski) jalaväepolku. Septembris 1895 läkitati sõjakooli, mille lõpetamise järel arvati augustis 1897 alamlipnikuna 90. Onega jalaväepolku. Detsembris 1897 ülendati alamleitnandiks ning läkitati 89. Belomorski jalaväepolku Tallinnas. Septembris 1902 ülendati leitnandiks. Detsembris 1904 viidi üle 283. Bugulmani jalaväepolku ning komandeeriti samal kuul formeeritavasse kindralleitnant Rennenkampfi staapi. Võttis osa Vene-Jaapani sõjast. Septembris 1905 ülendati alamkapteniks. Sama aasta detsembris viidi taas üle 89. Belomorski jalaväepolku, kus oli leivatehase ja tootlustusladude ülem. Augustis 1909 lahkus sõjaväeteenistusest ja astus Eestimaa kubermanguvalitsuse teenistusse ning määrati Rakvere kreisiülemaks nooremaks abiks.

Septembrist 1910 oli taas sõjaväeteenistuses 89. Belomorski jalaväepolgus. Septembris 1910 ülendati kapteniks. Märtsist 1912 viidi üle Tallinna sõjaväehaigla majandusülemaks.

Esimese maailmasõja ajal mais 1915 läkitati 10. Novoingermanlandi jalaväepolku, kus oli roodu- ja pataljoniülem, novembrist 1916 polgu majandusülem. Aprillis 1916 ülendati alampolkovnikuks ning jaanuaris 1917 polkovnikuks. Osales lahingutes Austria-Ungari vägede vastu. Sai 10. juulil (vkj 27. juunil) 1915 Kupše küla all kergelt pähe haavata ja 20. (vkj 7.) oktoobril 1915 Sopanovi küla all kergelt põrutada, kuid jäi mõlemal korral rivialve. Pälvis Anna III ja IV klassi ning Stanislavi II ja III klassi ordeni.

Oli 1. Eesti polgu ajutine ülem 25. (vkj 12.) aprillist 24. (vkj 11.) maini 1917. Siirdus tagasi Vene väkke ning oli lühikest aega 461. Arzamassi, siis 471. Kozelski ja 420. Serdovski ning 1917. aasta detsembrist 417. Luganski polgu ülem. Veebruaris 1918 siirdus Ukrainasse, kus määrati 3. Radzivilovi brigaadi ülemaks. Võttis novembris ja detsembris 1918 osa lahingutest enamlaste vastu Kiievi ruumis üksiku vabatahtliku brigaadi koosseisus.

Vabadussõja ajal saabus tagasi Eestisse ning 10. märtsil 1919 määrati 5. jalaväepolgu ülemaks. Ülemjuhataja käsuga 5. juulil 1919 (tagasiulatavalt 27. juunist) nimetati 2. diviisi ülemaks teiseks abiks. Täitis ühtlasi Pihkvas Eesti konsuli ülesandeid. Osales lahingutes Punaarmee vastu Pihkva vallutamise ja kaitsmise ajal. Nimetati 1. detsembrist 1919 piirivalve valitsuse ülemaks, kellena teenis valitsuse likvideerimiseni mais 1920.

Kahele Vabaduse Ristile lisandusid 225 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa suurusega 56,03 hektarit anti mais 1921 Tartumaa Kodijärve valla Unipiha mõisast. Koht, millel oli mõisaajast valitsejamaja koos majandushoonetega, sai nimeks Pindi talu. Kinnistati tema nimele jaanuaris 1928, kuid juba märtsis 1929 müüs selle ära.

Juunis 1920 määrati Kindralstaabi vanemaks käsundusohvitseriks, juulist sõjaministri käsundusohvitseriks. Septembrist 1920 oli Sakala partisanide polgu ülem. Jaanuarist 1921 nimetati 5. jalaväepolgu ülemaks, sama aasta juulis asus juhtima 7. jalaväepolguks ümbernimetatud väeosa. Septembris 1921 määrati 2. jalaväepolgu ülemaks, ühtlasi oli oktoobrist 1921 maini 1924 Tartu linna garnisoni ülem. Vabastati sõjaväeteenistusest septembris 1925. Elas Tartus ning osales ühiskondlikus elus. Oli Tartu Vabaduse Risti Ühenduse asutaja ja esimees, Tartu Reservsõjaväelaste Ühingu asutaja ja esimees, 5. Rakvere Jalaväe Polgu Jäädvustamise Seltsi esimees, 1927 Tartu ülikooli koguduse

lauluseltsi Cantate Domio asutaja ja abiesimees ning 1928–1931 esimees, Lõuna-Eesti Vabastajate Mälestussamba Komitee esimees ning Tartu linnavalitsuse planeerimiskomisjoni liige. Samuti oli Tartu Krediitkassa keldri mälestuse jäädvustamise finants-toimkonna esimees. Pälvis piiskop Platoni III järgu mälestusmärgi (1930).

Siegfried-Theodor-Leopold Pilding suri 16. juulil 1931 Tartus. Maetud Tartu Garnisoni kalmistule Lõuna-Eesti vabastajate (algse) mälestussamba naabrusesse.

EELK Tallinna Niguliste koguduse sünnikanne nr 45/1877; Tartu linna per reg 20: 506; EELK Nissi koguduse abielukanne nr 25/1904; Tartu linna surmaakt nr 412/1931; EAA 3501/3/1437; ERA 31/5/1826. L 99, 103; ERA 63/16/4506; ERA 495/7/4165; ERA 545/1/145. L 336; ERA 3582/1/1–31; EBL 1929: 383; EBLTK 1940: 244; EVK 1935: 64; Lembitlane 1931, nr 8/9: 194; Sõdur 1931, nr 29/30: 781; Postimees 1931, nr 190: 1.

PORI, Anton Johani p, leitnant (1920), major (1936).

VR II/3, nr 2935/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis leitnant Anton PORI 2. jalaväepolgu 3. roodu ülema abutise kohusetäitjana Eesti Vabadussõjas üles näidanud lahingus 29. jaanuaril 1919 Räpina võtmisel, 1. veebruaril 1919 Matschurova küla vallutamisel ja 3. märtsil 1919 Plessi karjamõisa juures vaenlase peale tungi tagasilöömisel.*

Sündis 10. juunil (vkj 29. mail) 1895 Viljandimaa Viljandi kihelkonnas Viljandi valla Kõöra talus töölise peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 30. novembrist 2. jalaväepolgus nooremohvitseri ja rooduülemana.

Saksa võimud määrasid ta juulis 1941 Viljandi politseikomissariiks, augustis 1941 nimetati Omakaitse Viljandimaa maleva staabiülemaks ning 28. septembrist 1941 maleva ülemaks. Oli sellel kohal septembrini 1944. Ühtlasi oli 1944 Viljandi kaitseteenistuskomisjoni ja Viljandi kaitsevähingkonna ülem. VRVÜ Viljandi osakonna juhatus liige 1944.

Anton Pori suri 13. jaanuaril 1973 USA-s Baltimore'i Hopkinsi haiglas südameataki tagajärjel. Maetud Baltimore'i Parkwoodi kalmistule. (Vt VMA 2008: 228–230.)

ANTON PORI
VR II/3

PULK, Aleksander-Voldemar (sünd **Alexander Woldemar**) Heinrichi (Hindrik) p, kapten (1919), kindralmajor (1937).

VR I/2, nr 2555/13.10.1920 *1 jalaväe polgu ülemale, Alampolkownik Aleksander Hendriku p. PULK'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel 1 jalaväe polgu ülema abina ja sama polgu ülemana polgu organiseerimise, korraldamise ja juhtimise töös.*

Sündis 29. (vkj 17.) septembril 1886 Tartus.

Vabadussõjas osales 1918. aasta 2. detsembrist 1. jalaväepolgus pataljoniülema, polguülema abi ja polguülemana. Oli aprillist 1934 septembrini 1936 Pärnu-

ALEKSANDER-VOLDE-
MAR PULK VR I/2

Viljandi kaitseringkonna ja ühtlasi Viljandi garnisoni ülem. VRVÜ Viljandi osakonna aseesimees 1934–1936.

Aleksander-Voldemar Pulk hukkus 18. augustil 1941 Soome lahel aurikul Sibir, mis sai Saksa lennuki pommitabamuse. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2008: 230–232.)

PUSKAR, Viktor-Hugo (sünd **Victor Hugo**) Johanni p, polkovnik (1919), kolonel (1922).

VR I/1, nr 6/23.02.1920 *II Diwiisi ülemale Polkownik Wiktor Johani p. PUSKAR'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös. Ei võtnud vastu.*

LKO III klass, nr 902/21.02.1921.

Sündis 7. mail (vkj 25. aprillil) 1889 Viljandis kingsepa peres. Abiellus 12. mail 1920 Tartu Maarja kirikus Hildegard Munnaga (1900–1991). Lapsed: Felix (1921–1921), Ivar (1922–1934) ja Viktor (1928). Alghariduse sai kodus, õppis Tartu gümnaasiumis ja 1908–1911 Vilno (Vilnius) sõjakoolis.

Astus oktoobris 1907 vabatahtlikult 95. Krasnojarski jalaväepolku. Augustis 1908 läkitati sõjakooli, mille lõpetamise järel ülendati augustis 1911 alamleitnandiks. Teenis 169. Trakai (Novotrokski) jalaväepolgus nooremohvitseri, komandoülema ja ajutise rooduülemana. Esimeses maailmasõjas osales 1914. aasta augustist 43. diviisi koosseisus. Oli voori rühma-, roodu- ja ajutine pataljoniülem. Veebruaris 1915 ülendati leitnandiks, märtsis 1916 alamkapteniks ja juunis 1916 kapteniks. Märtsis 1917 viidi üle 4. Soome kütipolku 2. pataljoni ülemaks, oktoobrist 1917 määrati ajutiseks polguülema abiks. Augustis 1917 ülendati alampolkovnikuks. Võttis osa lahingutest Saksa vägede vastu Ida-Preisimaal, Poolas ja Leedus. Sai 24. (vkj 11.) veebruaril 1915 Grodno all haavata. Pälvis Vladimiri IV klassi, Anna II, III ja IV klassi ning Stanislavi II ja III klassi ordeni. Astus detsembris 1917 Viljandis paiknevasse 2. Eesti polku. Detsembrist 1917 märtsini 1918 oli polgu ülema abi. Siirdus Saksa okupatsiooni ajal Nõukogude Venemaale, tagasi Viljandisse jõudis 1918. aasta jõulupühade eel.

Vabadussõja algul 25. detsembrist 1918 oli 2. diviisi ülema kohusetäitja. Nimetati veebruaris 1919 diviisi ülemaks ning ühtlasi lõunaväerinna ülema abiks, märtsis ülemaks. Aprillis 1919 ülendati polkovnikuks, novembris 1922 nimetati ümber koloneliks. Aprillist 1919 sai 2. diviisi ülemaks, kellena teenis septembrini 1920.

Juhtis paljusid edukaid operatsioone, nende hulgas oli juuni algul 1919 tehtud sõjaretk Võru alt Jakobstadti (Jēkapils). Selle kavandas koos staabiülema alamkapten Viktor Mutiga. Vabastati sõjaväest septembris 1920. Keeldus talle määratud Vabaduse Risti vastu võtmast, sest pidas enda sõjaväeteenistusest vabastamist õigustamatuks.

Vabaduse Ristile lisandusid 500 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk ning lõunanaabritelt Karutapja ordeni III klass, Läti Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 52,57 hektarit eraldati mais 1924 Tartumaa Vana-Kuuste valla Ülenurme mõisast. Koht, millel oli härrastemaja majandushoonetega, sai nimeks Farmi

VIKTOR-HUGO PUSKAR
VR I/1

tal. Kinnistati tema nimele oktoobris 1933. Ostis lisaks kõrval paikneva 25,39-hektari-
se Veske talu, mis oli annetatud Vabaduse Risti kavalerile kapten Rudolf Magerile.

Tegutses Tartu põllutööriistade vabriku Tegur juhatuse liikmena, Ulila elektrijaama
ehitustööde juhina ning hiljem põllumehena oma Farmi talus Tartumaal. Avaldas
vene keeles raamatu „К высокому и светлому знай верный путь“ (1925). Oli Sakala
Partisanide Ühingu auliige ning VRVÜ Tartu osakonna liige.

Vabadussõjaaegsete teenete eest pälvis Kotkaristi I klassi mõõkadega (1930).

Vabadussõjalaste riigipöördekatse tõttu arreteeriti 8. detsembril 1935 ning paigutati
Tallinna keskvanglasse. Mais 1936 mõisteti Sõjaringkonnakohtu otsusega 15 aastaks
sunnitööle kui vabadussõjalaste kaitseministrikandidaat. Vabanes amnestiaga mais
1938. Pidas seejärel Farmi talu. Kohtuotsusega võetud teenetemärgid tagastati juunis
1939 ning koloneli aukraad ennistati juunis 1940.

Nõukogude repressiivorganid arreteerisid ta 1. novembril 1940 Farmi talus. Oli
Tartu ja Tallinna vanglates. Vabastati 18. märtsil 1941 vanglast ja siirdus järelüm-
berasumise korras koos perega Saksamaale. Tuli suvel 1942 tagasi Eestisse, elas algul
Viljandis, seejärel Tartus.

Viktor-Hugo Puskar suri 12. mail 1943 Tartus ülikooli haavakliinikus maovähi
tõttu. Maetud Tartu Raadi kalmistule Maarja koguduse ossa.

Abikaasa koos pojaga põgenes sügisel 1944 Saksamaale, kust hiljem asusid USA-sse.

Õemees Karl-Voldemar Ormesson (ka Ormisson) oli Vabaduse Risti kavaler.

EELK Viljandi Jaani koguduse sünnikanne nr 9/1889; Kuuste valla per reg 1: 177; Tartu
linna surmaakt nr 318/1943; ERA 31/5/1826, L 1; ERA 63/16/11703; ERA 495/7/4344;
ERA 495/2/89. L 166–166p; ERA 1868/1/1567; ERAF 130SM/1/1633; EBL 1929: 394; EAT
1932: 248; EVK 1935: 34; EBLTK 1940: 251; LKok 1995: 426–427; EOS I 1998: 131–132;
Päevaleht 1939, nr 122: 11; Postimees 1943, nr 89: 3; Pilk 1991, nr 31/32: 1–3; Sakala 1991,
nr 60: 3; poeg Viktor Puskari andmed (apr 1992); Perekond Puskar (koopia käsikirjast
autori valduses). (Vt Karutapjad 2010: 183–184.)

PÕDER, Alfred-Alexander Heinrichi p, reamees
(1919), seersant (1940).

VR II/3, nr 598/24.08.1920 *Scouts polgu reamehele
Alfred PÕDER'ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud
lahingus 24 mail 1919 a. Wesjolkina külas.*

Sündis 29. (vkj 17.) detsembril 1899 Viljandis king-
sepa peres.

Vabadussõjas osales wabatahtlikuna *Scouts* wäeosa
A company's 13. jaanuarist 1919, hiljem ratsaluure
komandos.

Alfred-Alexander Põder suri 5. augustil 1948 NorillLagis.
Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2008: 232–233.)

**ALFRED-ALEXANDER
PÕDER VR II/3**

PÕLD (ka PELT), Johan (sünd Joann, ka Johannes, Juhan, Jaan) Vassili (ka Vil-
lem) p, reamees (1919).

VR II/3, nr 1845/14.09.1920 *Lahingus 27 aprillil 1919 a. Olina mõisa all saadud
haawadesse surnud 3 jalawäe polgu reamehele Johan PÕLD'ile wawuse eest.*

Sündis 31. (vkj 19.) augustil 1894 Viljandimaa Viljandi vallas talupoja peres.

Vabadussõjas osales 1919. aasta 8. jaanuarist 3. jaanuarini 6. roodus. 27. aprillil 1919 sai lahingus Lätimaal Koiva (Gauja) jõe ääres Ohlingi (Olinas) mõisa all raskelt haavata.

Johan Pöld suri 28. aprillil 1919 lahingus saadud haavadesse teel Valgast Tartu. Maetud Viljandi Toome kalmistule. Haud teadmata. (Vt VMA 2008: 233–234.)

RANDES (kuni 19.07.1935 **ROTHBERG**, ka **ROTBURG**), **Arand** (kuni 22.07.1935 **Arnold-Johannes**) Jaani p, lipnik (1919), leitnant (1925).

VR II/3, nr 1871/21.02.1920 *Laiaroopalise soomusrongi Nr 3 reamehele Arnold Jaani p ROTBERG'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 2–3 jaanuaril 1919 a. Raudoja kõrtsi ja Priske saeweski juures ja 22–23 jaanuaril 1919 a. Uderna ja Kirepi juures.*

Sündis 19. (vkj 7.) oktoobril 1899 Viljandis kaupmehe pojana. Abiellus 7. oktoobril 1922 Tallinna Jaani kirikus Alice-Aleksandra Kongaga (1901). Lapsed: Hillar-Leo (1923) ja Erik (1926–1996). Lahutati 28. jaanuaril 1933 Tallinna-Haapsalu rahukogu otsusega. Abiellus teist korda 13. detsembril 1945 Tallinna linna perekonnaseisubüroos Hilja Uusimaaga, sünd Seeder (1918).

Perekond asus Esimese maailmasõja ajal elama Tallinna. Õppis Viljandi linnakoolis, Tallinna vene eragümnaasiumis, 1919 Vabariigi Sõjakoolis ja 1922–1923 inseneriväe ohvitseride kursustel.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 21. detsembrist 1918 laiarööpmelisel soomusrongil nr 3. Võttis osa lahingutest Viru rindel, Lõuna-Eestis ja Lätimaal Punaarmee vastu. Viidi märtsis 1919 Tallinna kooliõpilaste pataljoni. Aprillis 1919 läkitati sõjakooli, mille lõpetamise järel ülendati augustis 1919 lipnikuks. Teenis laiarööpmelisel soomusrongil nr 2 nooremohvitserina 2. roodus ja 2. dessantroodus. Osales lahingutes Pihkva rindel, Riias ja Narva all Punaarmee ja Bermond-Avalovi vägedega. Sai 28. detsembril 1919 Narva all Pljussa silla juures šrapnellikildude ja püssikuuliga vasakust reiest haavata.

Vabaduse Ristile lisandusid 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 45,60 hektarit eraldati mais 1923 Harjumaa Kuivajõe valla Tuhala mõisast. Koht, millel oli mõisa ajast härrastemaja, sai nimeks Tuhala talu. Vahetas selle mais 1926 Järvamaa Kuksema valla Roosna-Alliku mõisast eraldatud 20,76-hektarise Lehtla talu vastu, mille aprillis 1927 ära müüs.

Alates juunist 1920 õppis sõjaväe tehnilistel kursustel. Viidi septembris 1920 üle kitsarööpmelise soomusrongi nr 1 dessantroodu vanemohvitseriks, veebruaris 1921 määrati rongi tehnika- ja sapöörikomando ülemaks. Mais 1921 ülendati alamleitnandiks (novembris 1922 nimetati ümber nooremleitnandiks). Detsembris 1921 komandeeriti Sõjakooli inseneriväe ohvitseride kursustele, mille lõpetas detsembris 1922. Mais 1923 määrati Soomusrongide brigaadi inseneri asetäitjaks, märtsist ühtlasi alalise remontkomisjoni esimeheks. Augustis 1923 viidi 1. soomusrongide rügementi soomusrongi Kaptan Irv tehnikakomando ülemaks kohusetäitjaks, ühtlasi

ARAND RANDES
VR II/3

oli rügemendi töökoja ülema kohustes. Veebruaris 1925 ülendati leitnandiks. Aprillis 1926 kinnitati rongi tehnikakomando ülemaks. Valituna kuulus oktoobrist 1925 maini 1926 rügemendi ohvitseridekogu revisjonikomisjoni ning oli rügemendi kohtu liige. Juulis 1926 viidi üle Pioneerpataljoni õppekomando 2. rühma ülemaks, kust aprillis 1927 määrati helgiheitjate komando ülema kohusetäitjaks. Oktoobris 1927 lahkus sõjaväeteenistusest.

Töötas inseneri-mehaanikuna, kevadel 1940 oli tehniline konsulent Peterseni ettevõttes Tartus. Oli VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Tallinna linna perekonnaseisuametniku otsusega määrati 19. juulil 1935 saksa-pärase perekonnanime Rothberg asemele Randes ja 22. juulil 1935 eesnime Arnold-Johannes asemele Arand.

Suvel 1940 siirdus elama Tartumaale isatallu. Sõja puhkedes juunis 1941 varjus okupatsioonivõimude eest. Organiseeris metsavendade salga, mille juhina osales juulis 1941 Tartu vabastamisel ning aitas puhastada Vaimastvere valda Punaarmeest. Saksa ajal oli Tartu tööstuskombinaadi direktor ja transpordiettevõtte A. Randes omanik, sügisest 1944 Tallinna Küttetrusti juhataja, septembrist 1945 ENSV toiduainetetööstuse ministeeriumi tootmistehnika osakonna juhataja.

Nõukogude repressiivorganid arreteerisid ta 24. jaanuaril 1947 Tartus Kalevi tänaval. Mõisteti 7. jaanuaril 1948 ENSV siseministeeriumi vägede sõjatribunali otsusega 25 aastaks vangi. Viidi Komi ANSV Krasnojarski krai NorilLagi.

Arand Randes suri 30. mail 1950 NorilLagis. Matmispaik teadmata.

Tema nimi on 20. augustil 2004 Tori kirikus avatud mälestustahvlil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 281/1899; Tallinna linna per reg 64: 176; ERA 31/5/1826. L 127; ERA 63/10/5148; ERA 63/11/2699; ERA 495/7/4547; ERA 1357/2/3805; ERA 4414/3/3940; ERAF 130SM/1/12309; EVK 1935: 276.

RAUD, Johannes-Aleksander (ka **Johan**) Jaani p, kapten (1920), kolonel (1937).

VR I/3, nr 345/12.05.1920 *Kindralstaabi Valitsuse operatiiv osakonna ülema abile kapten Johan Jaani p. RAUD'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 18. (vkj 6.) oktoobril 1892 Pärnumaa Karksi kihelkonna Pöögle valla Näsara talu omaniku peres. Hiljem osteti samas vallas Võnge talu. Vabadussõjas osales 13. novembrist 1918 Tartu Kaitse Liidu ülema abi ja sekretärina. Jaanuarist 1919 oli 1. diviisi staabi adjutant ja märtsist 1919 kindralstaabi valitsuse operatiivosakonna ülema abi.

Juunist 1934 maini 1936 teenis Viljandis Sakala üksiku jalaväepataljoni (hiljem Sakala partisanide pataljoni) ülemana. Novembrist 1939 veebruarini 1940 oli Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna ülem ja ühtlasi Viljandi garnisoni ülem ning 1940. aasta veebruarist septembrini 4. diviisi staabi ülem Viljandis.

JOHANNES-ALEKSANDER
RAUD VR I/3

Johannes-Aleksander Raud lasti maha 20. juulil (esineb ka kuupäev 29. juuni) 1942 Norilskis. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2001: 169–172.)

RAUDMÄE (kuni 16.04.1936 **EISENBERG**), **Johannes** (ka **Johan**) Hansu p, leitnant (1920), kolonelleitnant (1938).

VR II/3, nr 2946/18.02.1925 *hinnates vahvust, mis Soomusrongide Divisjoni tagavarapataljoni 1. desantroodu ülem kapten Johannes EISENBERG Eesti Vabadussõjas üles näidanud 24. aprillil 1919 lahingutes Mõniste all, kus juhtides oma roodu ning lisaks veel kahte roodu, valdas selsamal päeval Varstu, Matsi, Jaama ja Kõrgepalu mõisad.*

Sündis 22. (vkj 10.) aprillil 1891 Harjumaal Juuru kihelkonnas Kuimetsa vallas Jürikse talu omaniku poja-na. Abiellus 1. jaanuaril 1921 Karula kirikus Alide-Marie Sibbuliga (1898–1955), lahutati 30. aprillil 1938 Tallinna ringkonnakohtu otsusega. Tütar Aino (1925). Õppis kohalikus külakoolis, Kuimetsa ministeeriumikoolis, mille lõpetas 1909, Tallinnas üheaastastel kooliõpetajate kursustel Katarina II linnakooli juures, 1916 Pihkva lipnikekoolis, 1924–1925 alalisväge ohvitseride kursustel ja 1936–1938 ja 1940 Kõrgemas Sõjakoolis. Korp! Rotalia liige.

Oktoobrist 1911 oktoobrini 1912 töötas kooliõpetajana Kohila valla Salutaguse koolis ja oktoobrist 1912 juulini 1914 Vaivara valla Tüksamäe koolis.

Esimese maailmasõja puhkedes mobiliseeriti augustis 1914 ning teenis sõdurina 18. korpuse välileivatehase nr 16 juures. Viidi aprillis 1916 üle Läti küttide tagavarapataljoni. Augustis 1916 läkitati sõjakooli, mille lõpetas detsembris. Määrati nooremohvitserina 282. tagavarapataljoni 1. roodu. Jaanuaris ja veebruaris 1917 läbis 285. tagavarapataljonis kuulipildurite kursused. Määrati märtsis 1917 ümberformeeritud 282. tagavarapolgu 2. roodu nooremohvitseriks. Aprillis 1917 viidi üle 180. Vindava (Ventspils) polku 5. roodu nooremohvitseriks, juulist oli 1. kuulipildujate komando nooremohvitser. Osales lahingutes Saksa vägede vastu Riia rindel ning osales detsembrini 1917 Haapsalu Rohuküla rannakaitsel. Jaanuaris 1918 vabastati kooliõpetajana teenistusest. Märtsis 1918 astus 3. Eesti polku, kus teenis nooremohvitserina väeosa likvideerimiseni sama aasta aprillis.

Vabadussõja eel 15. novembril 1918 võeti teenistusse Eesti Kaitse Liitu. Määrati 21. novembrist Toolse piirivalvesalga ülemaks, 16. detsembrist 1918 nimetati ratsasalga ülemaks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Viru rindel. 25. detsembril 1918 viidi üle ja nimetati soomusrongide ülemjuhataja (alates veebruarist 1919 Soomusrongide divisjon) staabi adjutandiks. Märtsis 1919 määrati Soomusrongide divisjoni tagavarapataljoni 1. roodu ülemaks. Novembris 1919 ülendati alamleitnandiks ja jaanuaris 1920 leitnandiks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Lõuna-Eestis ja Pihkva rindel, sai 24. aprillil 1919 lahingus Kõrgepalu juures vasakusse reide haavata ning 17. juulil 1919 lahingus Sahotsõi küla juures vasakust puusast põrutada.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga.

JOHANNES RAUDMÄE
VR II/3

Autasumaa suurusega 27,15 tiinu eraldati mais 1921 Valgamaa Karula valla Igaste mõisast. Koht, kus asus kõrts koos majandushoonetega, sai nimeks Raakannu (ka Silla) talu, mis kinnistati tema nimele septembris 1930.

Mais 1920 viidi üle Soomusautode kolonni (veebruari 1921 Soomusautode rood) soomusauto Tasuja ülemaks ning oli ühtlasi mõnda aega kolonni kohtu liige. Juunist 1923 oli Soomusrongide brigaadi adjutant. Augustis 1923 määrati 2. soomusrongide rügemendi adjutandi kohusetäitjaks. Oli ühtlasi rügemendi kohtu liige ja rügemendi ohvitseridekogu juhatuse abiesimees, juhatuse tagavaraliige ja aukohtu liige. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Septembrist 1924 juulini 1925 õppis ohvitseride kursustel.

Septembris 1926 määrati Kaitseliidu Järva maleva pealikuks. Viidi mais 1928 üle Kaitseliidu Sakalamaa maleva pealikuks, kellena teenis Nõukogude okupatsioonini juunis 1940. Veebruaris 1930 ülendati majoriks ja veebruaris 1938 kolonelleitnandiks. Õppis juunist 1936 oktoobrini 1938 Kõrgemas Sõjakoolis. Juulis 1940 arvati väitekirja kirjutamata juhtimise ja staabiteenistuse kursuse 8. lennu lõpetanuks. Pälvis Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1929), Kotkaristi V klassi (1931) ja Kotkaristi III klassi (1935).

Viljandi linna perekonnaseisumetniku otsusega määrati 16. aprillil 1936 senise saksapärase perekonnanime Eisenberg asemele eestilik Raudmäe.

Kui okupatsioonivõimud kaitseliidu sulgesid, viidi 28. juunil 1940 sõjaministri käsutusse ja määrati Sakalamaa maleva likvideerijaks. Oli Sõjavägede staabi nimekirjas teenistusest vabastamiseni 25. oktoobril 1940.

Elas Valgamaal Raakannu talus ning oli metsatööline kevadeni 1941, kui asus end varjama.

Nimetati Saksa okupatsiooni algul 10. juulil 1941 Valgamaa Omakaitse ülemaks. Lahkus sellelt kohalt juba 28. juulil omakaitse ümbernimetamise tõttu abipolitseiks, kus ei soovinud teenida. Määrati 23. augustist 1941 Viljandimaa Omakaitse ülemaks. Alustas 28. septembril 1941 Saksa võimude korraldusel Viljandis Eesti vabatahtlike kaitsepataljoni ülemana üksuse formeerimist. Oli väeosa (hiljem 38. politseipataljon) ülem, see saadeti rindeteenistusse Venemaale sama aasta lõpul. Seejärel töötas Tallinnas autobaasis ning oli Rotermanni tehastes raamatupidaja.

Veebruaris 1944 määrati 5. piirikaitserügemendi ülemaks. Juhtis rügementi selle lagunemiseni Emajõe joonel punaväe pealetungi ajal septembris 1944. Jäi Nõukogude armee selja taha. Jõudis paar päeva pärast seda, kui punavägi pealinna vallutas, Jüri Uustalu varjunime all Tallinna, kus varjas end tuttavate ja õe peres. Põgenes 25. oktoobril 1944 Kolga rannast mootorpaadiga Soome, kust mõni päev hiljem siirdus Rootsi. Oli algul põgenikelaagris, seejärel Stockholmi loodusteaduste muuseumis arhiivitööl. Kuulus Rootsi Vabaduse Risti Vendade Ühingusse ning nägemise olulise halvenemise tõttu viimastel eluaastatel Rootsi Pimedate Ühingusse.

Johannes Raudmäe suri 29. detsembril 1973 Stockholmis kopsuvähki. Tuhastatud põrm maeti Stockholmi Metsakalmistule, kust 12. augustil 1996 maeti ümber Tallinna Metsakalmistule.

Abikaasa Alide-Marie Raudmäe jäi Eestisse ning küüditati märtsis 1949 Siberisse, kus suri 1955. aastal. Tütar Aino põgenes septembris 1944 Saksamaale, kevadel 1945 pääses isa juurde Rootsi, hiljem asus elama Kanadasse.

EELK Juuru koguduse sünnikanne nr 89/1891; Viljandi linna per reg 10: 176; ERA 31/5/1826. L 190p; ERA 63/17/3096; ERA 495/7/4598; ERA 497/1/91. L 118; ERA R-358/1/12. L7, 190, 191, 230; ERA R-358/1/18. L 25, 43, 48; ERA 4586/1/1. L 48–51; EVK 1935: 100; KLSM

1937: 93; Mengel 1962: 185–192; Oma Maa 1931, nr 46: 1; Oma Maa 1936, nr 44: 5; Oma Maa 1938, nr 120: 4; Sakala 1941, nr 31: 2; Sakala 1941, nr 54: 1; Eesti Päevaleht 1962, nr 231: 1–2; Eesti Päevaleht 1963, nr 3: 2; Eesti Päevaleht 1974, nr 3: 10; Sakala 1992, nr 90: 2; Võitleja 1992, nr 2: 12; Võitleja, 1996, nr 5: 11; Johannes Raudmäe mälestused 1944. aastast (kirjutatud Rootsisis, koopia Viljandi Muuseumis); tütar Aino Müllerbecki andmed (aug 1999).

RAUDSEPP, Jaan Tõnise p, alamleitnant (1919), leitnant (1920).

VR II/3, nr 755/5.03.1920 *Laiaroopaline soomusrong Nr 1 lipnikule Jaan Tõnise p RAUDSEPP'ile hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud luurekäikudel 26 detsembril 1918 a. Tapa ümbruses ja 28 detsembril 1918 a. Lehtse mõisa juures.*

Sündis 12. detsembril (vkj 30. novembril) 1889 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Vana-Tänassilma valla Valma küla Puusepa talu omaniku peres.

Vabadussõjas osales vabatahtlikult 6. detsembrist 1918 laiarööpmelisel soomusrongil nr 1, kus oli luurekomando ülem. Sai 10. jaanuaril 1919 raskelt haavata. Septembrist 1919 Peipsi laevastiku divisjoni staabi käsundusohvitser.

Jaan Raudsepp suri 2. oktoobril 1967 Tallinn-Nõmmel Hiiu onkoloogiahaiglas. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 238–239.)

JAAN RAUDSEPP
VR II/3

REHE, Arthur Jüri p, leitnant (1919), kapten (1924).

VR II/3, nr 838/1.09.1920 *Sakala partisaanide polgu leitnandile Artur Jüri p REHE'le hinnates wahnwust, mis ülesnäitanud lahingus 18 juunil 1919 a. Radowoe mõisa all.*

Sündis 5. detsembril (vkj 23. novembril) 1897 Pärnumaa Audru kihelkonna Audru vallas mõisakutsari peres. Vallaline. Õppis Pärnu kõrgemas algkoolis, sooritas Petrogradi 7. gümnaasiumi juures 6 klassi eksami, 1916 õppis Vladimiri sõjakoolis Petrogradis ja 1920–1921 alalisväge ohvitseride kursustel.

Võeti Esimese maailmasõja ajal veebruaris 1916 teenistusse ja läkitati sõjakooli, mille lõpetas sama aasta juunis. Oktoobris 1916 ülendati lipnikuks. Teenis nooremohvitserina 180. tagavarapolgus. Ülendati juunis 1917 alamleitnandiks. Läkitati augustis 1917 nooremohvitseriks 122. tagavarapolku. Detsembris 1917 siirdus Viljandisse 2. Eesti polku, kus teenis vabastamiseni aprillis 1918.

Vabadussõja eel 26. novembril 1918 määrati 2. jalaväepolgu 2. roodu nooremohvitseriks. Viidi 12. detsembril 1918 üle Viljandi vabatahtlike pataljoni (jaanuarist 1919 Viljandi kaitsepataljon, maist 1919 Sakala partisanide pataljon) 1. roodu nooremohvitseriks. Jaanuaris 1919 nimetati algul 3. rühma ja seejärel 3. roodu noo-

ARTHUR REHE
VR II/3

remohvitseriks. Veebruaris 1919 määrati 5. roodu ülemaks. Võttis osa lahingutest Punaarmee Viljandi-, Võru- ja Petserimaal. Sai 18. juulil 1919 Oblešobo (Rodovoje) küla all haavata. Pärast paranemist määrati 1919. aasta novembris 4. roodu ülemaks ning detsembris 1919 ülendati leitnandiks. Osales Piirissaare grupi juhina Punaarmee pealetungide tagasilöömisel.

Vabaduse Ristile lisandusid 50 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga.

Autasumaa suurusega 17,31 hektarit eraldati mais 1922 Viljandimaa Viljandi valla Tusti mõisast. Krunt, millel asus elumaja koos laudaga, sai nimeks Reheoja talu. Koha päris 1927. aastal õde Therese-Marie Raven.

Määrati jaanuarist 1920 Sakala partisanide polgu II pataljoni ülemaks ning oli ühtlasi märtsist polgu kohtu liige ning märtsis 1920 jaanuarini 1921 Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Aprillis 1920 ülendati alamkapteniks. Mais nimetati polgu 3. roodu ülemaks. Läkitati sama aasta detsembris ohvitseride kursustele, mille lõpetas augustis 1921. Reorganiseerimise tõttu oli juba detsembris 1920 viidud üle teenistusse 5. jalaväepolku. Juulist 1921 oli Sakala partisanide üksiku pataljoni 3. roodu ülem ning juulis 1923 täitis ühtlasi Põltsamaa garnisoni ülema kohuseid. Veebruaris 1924 nimetati ümber kapteniks. Märtsis 1924 viidi üle Sakala jalaväerügementi ja määrati I kuulipildujate kompanii ülemaks ning jaanuaris 1925 ühtlasi Sakala pataljoni ülema ajutiseks kohusetäitjaks. Samuti oli rügemendi kohtu liige, rügemendi ohvitseridekoogu revisjonikomisjoni ja aukohtu liige ning Sakala pataljoni meelelahutuskomisjoni esimees. Viidi märtsis 1925 üle teenistusse kaitseliitu ning määrati Järva maleva ajutiseks pealikuks, sama aasta oktoobris kinnitati pealikuks.

Arthur Rehe suri 13. mail 1926 Paides. Maetud Pärnusse, haud teadmata.

Vend leitnant Jakob Rehe, kes langes Vabadussõjas, sai postuumselt Vabaduse Risti.

EELK Audru koguduse sünnikanne nr 59/1897; ERA 31/5/1826. L 61p; ERA 63/18/5110; ERA 495/7/4665; EVK 1935: 266; SPV 1939: 176.

REIMANN, Gustav-Oskar Karli p, sanitaarleitnant (1920), meditsiinimajor (1934).

VR I/2, nr 2560/25.08.1920 3 *Diviisi arstile, Dr. Oskar Karli p. REIMANN'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel sõjawäe sanitaarkorralduste loomisel ja taudide vastu võitlemisel.*

Sündis 5. novembril (vkj 24. oktoobril) 1883 Viljandimaa Suure-Jaani kihelkonna Taevere valla Suure-Jaani alevikus kaupmehe pojana.

Vabadussõja eel 23. novembril 1918 võeti sõjaväkke ning määrati 2. jalaväepolgu nooremastiks, jaanuarist 1919 polgu vanemastiks. Juunist 1919 oli Pääsküla sõjavangilaagri arst, septembrist 3. diviisi arst. Töötas pärast sõda arstina Viljandis. Septembrist 1929 oli Viljandi garnisoni arst. Oli veebruarist oktoobrini 1940 Viljandis asuva 4. diviisi arst.

Gustav-Oskar Reimann suri 31. mail 1941 Kõpu valla Vanaveski talus. Maetud Suure-Jaani kalmistule. (Vt VMA 1998: 92–93; VMA 2003: 147.)

GUSTAV-OSKAR
REIMANN VR I/2

RENNIT, Nikolai (sünd **Nicolai**) Johani p, nooremallohvitser (1919), nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 1401/8.10.1920 *Scouts polgu nooremale alamohvitserile Nikolai RENNIT'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.*

Sündis 20. (vkj 8.) augustil 1899 Pärnumaa Saarde kihelkonna Voltveti vallas Allikukivi vabriku piimamehe peres. Vallaline. Õppis Viljandi linna kõrgemas algkoolis. Töötas 1915 kuni kevadeni 1918 Petrogradis elektriarmatuuri vabrikus treialina. Tuli sama aasta sügisel tagasi Viljandisse.

Vabadussõja puhkedes astus vabatahtlikult 28. detsembril 1918 *Scouts* väeossa A company'sse. Siirdus skautide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele.

Ülendati jaanuaris 1919 kapraliks ning aprillis 1919 nooremallohvitseriks. Määrati septembris 1919 jaoülemaks ning novembris 1919 rühmaülemaks. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr* 'i vastu Karksi, Taagepera ja Helme mõisa juures, Võrumaal, Põhja-Lätis ja Pihkva rindel. Sai haavata 21. jaanuaril 1919 Lätimaal Piksaare (Piksari) jaama vallutamise ajal ning 29. märtsil 1919 Orava küla all. Hiljem arvati saadud vigastuste tõttu Vabadussõja invaliidiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 12 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Jätkas teenistust *Scouts* polgus, kus mais 1920 ülendati vanemallohvitseriks ja juunis 1920 veltveebliks. Väeosa sulgemise järel viidi jaanuaris 1921 üle 6. jalaväepolgu 3. roodu veltveebliks. Vabastati teenistusest veebruaris 1921.

Asus elama Viljandisse, kus töötas novembrist 1921 raudteepolitsei 6. jaoskonna kordnikuna. Haavas juunis 1922 Viljandi raudteejaamas teenistusrelvaga hooletult ümber käies pähe kaasteenijat kordnik Jaan Matsonit, kes oli samuti Vabaduse Risti kavaler. Märtsis 1923 paigutati ümber Tallinna raudteepolitsei 1. jaoskonna kordnikuks. Lahkus omal palvel teenistusest aprillis 1923. Teenis lühikest aega, juunist septembrini 1923 sõjaväe toiduladude eravalvurina. Järgmistel aastatel elas ja töötas Viljandis. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige ning 1944. aastal selle revisjonikomisjoni liige. Töötas karusnahavabrikus. Viimased eluaastad elas pensionärina Viljandis.

Nikolai Rennit suri 15. juunil 1963 Viljandis. Kinnitamata andmeil anti tema surnukeha Tartu ülikooli anatoomikumile uuringute tegemiseks.

EELK Saarde koguduse saksa pihtkonna sünnikanne nr 3/1899; Viljandi rajooni surmaakt nr 96/1963; ERA 31/5/1826. L 98; ERA 53/1/1103; ERA 498/10/673; ERA 680/3/686; EVK 1935: 270; Henda Rootsma andmed (juuni 1996).

RESSAR (sünd **RESSAAR**), **Edgar-Osvald** Jaagu p, reamees (1918).

VR II/3, nr 1405/8.10.1920 *Scouts polgu reamehele Edgar RESSAR'ele hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.*

Sündis 28. (vkj 15.) juunil 1901 Viljandis võõrastemajapidaja pojana. Vallaline. Õppis Viljandi linnakoolis ja kaubanduskoolis.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 28. detsembrist 1918 *Scouts* väeossa A company

NIKOLAI RENNIT
VR II/3

1. rühmas. Siirdus skautide esimese rühmaga 3. jaanuaril 1919 rindele. Võttis osa lahingutest Karksi, Taagepera ning Helme mõisa ja kiriku juures. Läkitati 17. jaanuaril 1919 kitsarööpmelisele soomusrongile nr 2 dessanti. Osales lahingutes Lätimaal Ruhja alevi all ja Piksaare (Piksäri) raudteejaama vallutamises.

Edgar-Osvald Ressar sai 21. jaanuaril 1919 Lätimaal Piksaare ründamisel raskelt haavata ja suri samas raudteejaama hoones. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Pauluse koguduse ossa. Haudas alevi mälestussammas Vabaduse Risti kujutisega.

Postuumselt antud Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk, mis anti üle isale.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 153/1901; EELK Viljandi Pauluse koguduse surmakanne nr 25/1919; ERA 31/5/1826. L 98p; ERA 680/3/716; ERA 497/2/435. L 582; EVK 1935: 270; SRV 1936: 87–88.

EDGAR-OSVALD RESSAR
VR II/3

RIIDOLIN (ka **PRIIDULIN**, **RIIDULIN**), **Hendrik** Peetri p, reamees (1919).

VR II/3, nr 1846/14.09.1920 *Lahingus 2 juulil 1919 a. Kurtenhofi jaama ja Kirchholmi mõisa juures langenud 3 jala väe polgu reamehele Heinrich RIIDULIN'ile wahwuse eest.*

Sündis 21. (vkj 9.) oktoobril 1892 Pärnumaa Saarde kihelkonna Kilingi valla postijaamas sepa peres. Vabadussõjas osales 1919. aasta 7. jaanuarist 3. jala väepolgu 6. roodus.

Hendrik Riidolin langes 2. juulil 1919 Lätimaal Riia all Kurtenhofi (Kurtu muiža, tänapäeval Salaspils) mõisa juures. Sängitati algul samasse ühishauda. Juuli lõpul 1919 maeti ümber Viljandi Pauluse koguduse surnuaeda, kuid teadmata on, kas Vanale või Pärnu maantee äärsele kalmistule. (Vt VM 2008: 240.)

HENDRIK RIIDOLIN
VR II/3

ROOSMÄE (kuni 16.03.1936 **ROSENBERG**), **August** Jüri p, kapral (1919), nooremleitnant (1932).

VR II/3, nr 589/24.08.1920 *Scouts polgu kapralile August ROSENBERG'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 24 mail 1919 a. Wesjolkina külas.*

Sündis 3. detsembril (vkj 21. novembril) 1898 Viljandimaa Kõpu kihelkonna Suure-Kõpu valla Kõõra talu rentniku peres. Hiljem asus pere elama Viljandi valda ja sealt Viljandi linna. Abiellus 26. juulil 1925 Viljandi Pauluse kirikus Linda Schulzenbergiga (1902–1934). Teist korda abiellus 28. juulil 1934 Viljandi Pauluse kirikus Raissa Sillaotsaga (1906). Lastetu. Õppis Viljandi linna kõrgemas algkoolis ja 1919–1920 Vabariigi Sõjakoolis.

Esimeses maailmasõjas oli veebruarist 1917, teenides 171. Irboska (Izborski) jala-

väepolgu kuni juunini 1917. Siirdus seejärel 1. Eesti polku. Novembris 1917 viidi üle Viljandisse 2. Eesti polku, kust vabanes märtsis 1918.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 2. jaanuarist 1919 *Scouts* väeosa *A company*'s. Jaanuaris 1919 ülendati *lance-corporal* 'iks. Juulist 1919 oli *A company* rühma-ülem. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Lõuna-Eestis ja Lätimaal ning Pihkva rindel. Viidi novembris 1919 üle Tallinna kooliõpilaste pataljoni.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Detsembrist 1919 oli Vabariigi Sõjakooli kadett. Augustis 1920 ülendati lipnikuks. Septembrist 1920 teenis nooremohvitserina 9. jalaväepolgu. Jaanuaris 1921 viidi üle 1. jalaväepolgu 9. pataljoni kuulipildujate roodu nooremohvitseriks. Reorganiseerimise tõttu määrati 1921. aasta juulist 6. jalaväepolgu 9. pataljoni kuulipildujate roodu nooremohvitseriks, 1922. aasta juulist 2. kuulipildujate roodu 4. rühma ülemaks. Demobiliseeriti aprillis 1923. Veebruaris 1932 ülendati nooremlleitnandiks. Asus elama Pärnusse, kus töötas raudteejaama 7. liini jaoskonnas raamatupidajana. Oli VRVÜ Pärnu osakonna liige.

Pärnu linna perekonnaseisumetniku otsusega 16. märtsist 1936 määrati senise saksapärase perekonnanime Rosenberg asemele eestilik Roosmäe.

Mobiliseeriti veebruaris 1944, kuid viletsa nägemise tõttu vabastati tegevteenistusest ning arvati Pärnu Omakaitse. Septembris 1944 üritas põgeneda Läänemaa rannalt Rootsi, kuid ebaõnnestunult. Jäi elama Varbla valda, töötas Vaiste lauatehases raamatupidajana.

August Roosmäe suri 18. mai 1949 Pärnumaa Tõstamaa vallas Tõstamaa haiglas. Maetud Kastna kalmistule.

EELK Viljandi Pauluse koguduse sünnikanne nr 322/1898; Varbla valla surmaakt nr 24/1949; ERA 31/5/1826. L 45; ERA 495/13/40. L 48; ERA 539/1/93. L 134; ERA 542/1/21. L 237p; ERA 546/1/105. L 184; ERA 558/1/7. L 47; ERA 558/1/48. L 370; ERA 646/1/33. L 68–69; SRV 1936: 134, 464; EVK 1935: 276; kasutütar Leili Zatelbergeri andmed (juuni 2009).

RÕUK, Teodor (kuni 25.03.1935 **Feodor**, ka **Theodor**), Tõnise (Dionisi, Timoteus) p, alamkapten (1919), kapten (1924).

VR I/2, nr 2477/18.05.1920 *Tallinna tagawara polgu ülemale alamkapten Theodor Tõnise p. RÕUK 'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Lääne maakonna Kaitseliidu organiseerimisel ning Tallinna linna komandandina ja Tallinna tagawara polgu üleman.*

LKO III klass, nr 1791/11.12.1924.

Sündis 14. (vkj 2.) detsembril 1891 Viljandis kaupmehe pojana. Abiellus 22. oktoobril 1918 Tallinna Kaarli kirikus Hilda-Eugenie Kõlliga (1894). Lahutati 17. juulil 1936 Tallinna ringkonnakohtu otsusega. Poeg Enno

AUGUST ROOSMÄE
VR II/3

TEODOR RÕUK
VR I/2

(1918). Teist korda abiellus 3. augustil 1938 Narvas Mery Leesikuga (esimeses abielus Hirt) (1910). Adopteeritud tütar Galina (1920).

Õppis 1900–1903 Viljandi apostliku õigeusu kirikukoolis, 1903–1911 Riia vaimulikus koolis ja seminaris, 1911–1915 Varssavi ülikooli õigusteaduskonnas ning 1915–1916 Pauli ja Vladimiri sõjakoolis. Korp! Sakala liige.

Mobiliseeriti Esimese maailmasõja ajal septembris 1915 sõjaväkke ning määrati 172. tagavarapolku. Detsembris 1915 läkitati Pauli sõjakooli, kust viidi hiljem üle Vladimiri sõjakooli. Mais 1916 ülendati lipnikuks. Lõpetas 1916 Oranienbaumis ohvitseride laskurkooli. Teenis nooremohvitserina 20. Soome tragunipolgus, siis 2. kuulipildujate eskadronis ja 2. tagavara kuulipildujate polgus. 1917. aastal ülendati alamleitnandiks. Juunis 1917 siirdus 1. Eesti polku, kus oli kuulipildujate komando nooremohvitser ja 2. Maksim-kuulipildujate komando ülem. Ülendati aprillis 1918 leitnandiks. Demobiliseeriti aprillis 1918.

Vabadussõja eel 11. novembril 1918 määrati Lääne maakonna ja Haapsalu linna Kaitse Liidu ülemaks. 15. detsembrist 1918 oli Tallinna linna komandant ja ühtlasi Harju maakonna Kaitse Liidu ülem. Mais 1919 ülendati alamkapteniks. Määrati mais 1919 Vabariigi Kaitse Liidu ülema abiks, ühtlasi oli Tallinna linna komandant. Detsembrist 1919 juunini 1920 Tallinna tagavarapolgu ülem. Aprillist 1920 oli Sõjaringkonnakohtu ajutine ja juunist alaline liige. Demobiliseeriti aprillis 1921. Senine alamkapteni aukraad nimetati jaanuaris 1924 kapteniks.

Vabaduse Ristile lisandusid 150 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ning lõunanaabritelt Karutapja ordeni III klass, Läti Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 45,75 tiinu eraldati aprillis 1923 Läänemaa Paslepa valla Tahu mõisast. Koht, millel oli elumaja koos majandushoonetega, sai nimeks Tahula talu. Kinnistati talle veebruaris 1930.

Aprillis 1921 määrati Kohtupalati prokuröri nooremaks abiks, veebruaris 1922 vanemaks abiks. Jaanuarist 1923 märtsini 1924 töötas Tallinna-Haapsalu rahukogu abiesimehena. Märtsist detsembrini 1924 oli siseminister, ühtlasi oktoobrist detsembrini 1924 sõjaministri kohusetäitja. Seejärel oli Tallinnas vandeadvokaat ning ühtlasi aastast 1929 Kaitseliidu peastaabi juriskonsult. Pälvis Kotkaristi III klassi (1929). Samuti oli Tallinna EVKL-i ja EVL-i keskjuhatus liige. Märtsist juunini 1934 viibis Vabadussõjalaste liikumises osalemise eest Tallinna keskvanglas ning oli kaitseisukorra piirkonnast väljasaadetuna juunist 1934 jaanuarini 1935 Haapsalus. Oli kohtu all, mõisteti õigeks.

Tallinna linna perekonnaseisuametniku otsusega muudeti 25. märtsil 1935 senine venepärane eesnimi Feodor eestilikuks Teodoriks.

Osales spordiliikumises ning kuulus Tallinna Jahtklubisse, Tallinna Jalgpalli Klubisse, Tallinna Poksiklubisse ja Tallinna Kalevisse. 1938–1940 oli Piirimaade Seltsi juhatuse esimees ning Kaitseliidu Tallinna maleva ja VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Teodor Rõuk lasi end Nõukogude okupatsiooni algul 21. juulil 1940 Nõmmel maha. Maetud Tallinna Kaitseväe kalmistule.

Poeg Enno Rõuk oli 1945–1953 represseerituna Venemaa vangilaagris.

EAÕK Viljandi koguduse sünnikanne nr 38/1891; Tallinna linna per reg 106: 193; Tallinna linna surmaakt nr 959/1940; ERA 31/5/1180; ERA 31/5/1826. L 160; ERA 63/1/5413; ERA 495/7/4988; ERA 852/1/197; ERA 1357/4/2375; EAT 1932: 285–286; EVK

1935: 70; SBL 1937: 189; ERAKT 1939: 238; EBLTK 1940: 284; LKok 1995: 445. (Vt Karutapjad 2010: 196–197.)

SAAR, Eduard Jaani p, leitnant (1920), major (1936).

VR I/3, nr 3010/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis kapten Eduard SAAR Eesti Vabariigi vastu üles näidanud 3. jalaväepolgu 1. kuulipildujate roodu ülemana Helme mõisa all 17. jaanuaril 1919 a., Varna alevi juures 20. mail 1919 a. ja Ronneburgi alevi piirkonnas Kikuri talu juures 21. juunil 1919 a., kus ise ka raskelt haavata sai.*

Sündis 8. augustil (vkj 27. juulil) 1893 Võrumaa Vastseliina kihelkonna Loosi valla Haabsilla talu omaniku peres. Abiellus 15. augustil 1920 Vaivara kirikus Martha Tõltsiga (1897). Lapsed: Paul (1921) ja Aime-Helgi (1925).

Lõpetas juunis 1916 Simbirski maamõõtjate kooli, õppis 1916 Jekaterinoslavi mäeinseneride instituudis (ei lõpetanud), 1917 Petrogradi inseneriväe lipnikekoolis, 1923–1924 alalisväe ohvitseride kursustel ja 1932 kompaniiülemate kursustel.

Töötas novembrist 1911 maini 1912 Võru valla Navi algkoolis abiõpetajana.

Esimese maailmasõja ajal oktoobris 1916 astus vabatahtlikult teenistusse 6. sapööripataljoni. Jaanuaris 1917 läkitati sõjakooli. Juulis 1917 ülendati lipnikuks. Teenis 4. raudteepataljoni 5. roodu nooremohvitserina, märtsist 1918 oli töökomando ülem. Demobiliseeriti aprillis 1918.

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 arvati 3. jalaväepolgu koosseisu, detsembrist oli kuulipildujate roodu nooremohvitser, jaanuarist 1919 rooduülem kohusetäitja. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu Viljandimaal, Põhja-Lätis ning Pihkva rindel. Sai 21. juunil 1919 Lätimaal Wesselshofi (Veselava) mõisa lähisel haavata. Oktoobris 1919 nimetati 2. kuulipildujate roodu ülemaks. Ülendati detsembris 1919 alamleitnandiks ja jaanuaris 1920 leitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suurus, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 13,73 hektarit eraldati mais 1922 Valgamaa Paju (hiljem Sooru) valla Paju mõisast. Krunt, millel oli elumaja koos kõrvalhoonetega, sai nimeks Saare talu. Kinnistati talle juulis 1932.

Augustist 1920 oli 3. jalaväepolgu kuulipildujate roodu ülem. Septembrist detsembrini 1920 viibis diviisi staabis ohvitseride kursustel. Juulis 1921 viidi üle 3. üksikusse jalaväepataljoni ja määrati kuulipildujate roodu ülemaks, ühtlasi oli oktoobrist 1921 augustini 1923 pataljoniülem abi ning pataljoni kohtu liige ja eesistuja. Läkitati septembris 1923 ohvitseride kursustele, mille lõpetas järgmise aasta juulis. Veebruaris 1924 ülendati kapteniks. Märtsis viidi Sakala jalaväerügemendi 2. kuulipildujate kompanii ülemaks, augustis 1924 määrati rügemendi adjutantiks. Oli rügemendi kohtu eesistuja ning ohvitseridekogu juhatase ja aukohtu liige. Oktoobris 1928 määrati Sakala üksiku jalaväepataljoni adjutantiks ning juulist 1932 veebruarini 1933 oli 2. kompanii ülem. Ühtlasi oli pataljoni kohtu eesistuja, pataljoni ohvitseridekogu aseesimees ja esimees ning aukohtu liige. VRVÜ Viljandi osakonna sekretär.

EDUARD SAAR
VR I/3

Viidi aprillis 1934 üle Narva kaitseringkonna (alates aprillist 1937 sõjaväeringkond) staabi II jaoskonna ülema abiks. Veebruaris 1936 ülendati majoriks. Oktoobris 1938 määrati Narva sõjaväeringkonna staabi II jaoskonna ülemaks ning staabiülema alaliseks asetäitjaks. Sel kohal teenis oktoobrini 1940. Pälvis Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1934) ja Kotkaristi IV klassi (1938). Oli VRVÜ Narva osakonna liige.

Eesti sõjaväe likvideerimise järel määrati novembris 1940 Narva linna sõjakomissariaadi 3. osakonna ülemaks. Juunist 1941 viidi üle Tallinna ENSV Vabariiklikku Sõjakomissariaati kooliõpilaste sõjalise õpetuse inspektoriks. Sõja puhkedes läkitati juuli lõpul 1941 reservväe mobiliseeritute saatjaks Arhangelski oblastisse Kotlasesse. Üritas sealt tulla tagasi Eestisse, kuid suunati Leningradist Kirovi oblastisse, kus teenis septembrist detsembrini 1941 Slobodski rajooni sõjakomissariaadis. Jaanuaris ja veebruaris 1942 oli 7. Eesti laskurdiviisi staabi 4. osakonna ülem ning veebruarist 1942 maini 1944 teenis taas Slobodski rajooni sõjakomissariaadis. Viidi mais 1944 üle 1. Eesti tagavara laskurpolgu ohvitseride reservi. Juulis 1944 läkitati ENSV vabariikliku sõjakomissariaadi 3. osakonna ülema abiks. Teenis sel kohal aprillini 1947, kui vabastati sõjaväeteenistusest. Juunist 1947 töötas ENSV põllumajanduse ministeeriumis maakorralduse ja külvikordade valitsuses vanemmaakorraldajana, oktoobrist 1948 oli revident-maamõõtja, märtsis 1950 nimetati 1. järgu inseneriks. Vabastati töölt aprillis 1950, oli sõjaväepensionär. Arreteeriti 15. jaanuaril 1951 Tallinnas. Mõisteti ENSV ülemkohtu kriminaalasjade kohtukolleegiumi otsusega veebruaris 1951 koos polkovnik Verner Trossiga 25 aastaks vangilaagrisse. Oli Tallinna vanglas, kust saadeti Irkutski oblastisse.

Eduard Saar suri 6. detsembril 1955 AngarLagis. Matmispaik teadmata.

Tema nimi on 20. augustil 2004 Tori kirikus avatud mälestustahvlil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

Poeg Paul Saar teenis Teise maailmasõja ajal nii Saksa kui Soome armees, siirdus sügisel 1944 Rootsi ja hiljem Kanadasse.

EELK Vastseliina koguduse sünnikanne nr 270/1893; Viljandi linna per reg 7: 343; ERA 63/17/2632; ERA 497/1//84. L 84; ERA 495/7/5041; ERAF 130SM/1/13353; EVK 1935: 280; SPLE 1997: 301–302; Auraamat 2007: 357.

SAUESELG (ka **SAUSELG**), **Artur-Aleksander** (sünd **Arthur Alexander**) Joosepi p, kapten (1919), kolonel (1933).

VR II/3, nr 1321/15.09.1920 *5 jalaväe polgu kaptenile Arthur SAUSELG'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 22–25 augustil 1919 a. Pihkva all, Tscherjoha jõe ääres.*

Sündis 17. (vkj 5.) oktoobril 1894 Läänemaal Hiiumaa Käina kihelkonna Käina valla Aadma mõisa Jausa küla vabadiku peres. Abiellus 29. detsembril 1938 Tallinna kirikus Alice Diedvigiga (1907). Poeg Mati (1939).

Õppis Rakvere linnakoolis, mille lõpetas 1913, 1915. aastal 3. Petrogradi lipnikekoolis, 1925 alalisväe ohvitseride kursustel ja 1928–1930 Kõrgemas Sõjakoolis.

Esimese maailmasõja ajal detsembris 1914 astus vaba-

**ARTUR-ALEKSANDER
SAUESELG VR II/3**

tahtlikult sõjaväkke ning määrati 2. tagavarapataljoni. Juunis 1915 läkitati sõjakooli, mille lõpetamise järel ülendati sama aasta augustis lipnikuks. Septembris määrati 227. Epifanski jalaväepolgu 3. roodu nooremohvitseriks. Novembris ja detsembris 1915 täitis 4. roodu ajutise ülema kohuseid ning märtsist 1916 oli õppekomando nooremohvitser. Juulis 1916 ülendati alamleitnandiks ja oktoobris 1916 leitnandiks. Detsembrist 1916 määrati polgu 2. roodu ülemaks. Veebruaris 1917 ülendati alamkapteniks. Märtsis 1917 viidi üle 768. jalaväepolgu 2. roodu ülemaks, sama aasta oktoobris nimetati polgu 1. pataljoni ülemaks. Septembrist 1915 detsembrini 1917 võttis osa lahingutest Austria-Ungari ja Saksa vägede vastu lõunarindel ja Rumeenias. Pälvis Anna III ja IV klassi ning Stanislavi III klassi ordeni.

Jaauaris siirdus rahvusväeosas, kus määrati 4. Eesti polgu õppekomando ülemaks. Demobiliseeriti aprillis 1918.

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus Viru maakonna Kaitse Liitu, kust 28. novembril viidi üle 5. jalaväepolku ning määrati 9. detsembril 1918 polgu 1. pataljoni ülemaks. Ühtlasi oli märtsist 1919 polgu kohtu eesistuja. Võttis koos polguga osa lahingutest Punaarmee vastu Viru rindel, Petserimaal ja Pihkva all. Juulis 1919 ülendati kapteniks.

1. oktoobril 1919 nimetati Sakala partisanide pataljonile alluva Katšanovi partisanide pataljoni ülemaks. Osales lahingutes Punaarmeeaga Katšanovi lähistel ning Laura ümbruses Petserimaal.

Vabaduse Ristile lisandusid 75 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Tasuta maa suurusega 40,80 hektarit eraldati Virumaa Rakvere valla Kloodi mõisast. Kruunt, millel oli mõisaajast vaid üks majandushoone, sai nimeks Veskivälja talu. Kinnistati talle juunis 1931.

Märtsis 1920 oli esitatud Vabaduse Risti II liigi 2. järgu ja sama aasta augustis ka II liigi 1. järgu saamiseks. Need ettepanekud lükati tagasi ning annetati II liigi 3. järgu Vabaduse Rist.

Katšanovi partisanide pataljoni likvideerimise tõttu arvati augustist 1920 Sakala partisanide polku, kus nimetati septembris ratsamaakuulajate komando ülemaks, detsembrist sai 3. roodu ülemaks ning ühtlasi polgu kohtu eesistujaks. Jaauaris 1921 määrati ümberformeerimise järel 5. jalaväepolgu 5. pataljoni ülemaks, täitis ajutiselt aprillini 1921 Sakala partisanide pataljoni ülema kohuseid. Juulist 1922 määrati 5. üksiku jalaväepataljoni ülema abiks. Septembrist 1922 õppis Sõjakoolis ohvitseride kursustel, mis jäid lõpetamata. Jaauaris 1923 tagandati pataljoniülema abi kohalt ning viidi üle 6. jalaväerügementi, kus oli algul 6. kompanii 2. rühma ja aprillist 2. kuulipildujate kompanii 2. rühma ülem.

Mais 1923 viidi üle 3. diviisi staapi ning määrati diviisi õppekompanii nooremohvitseriks, augustist täitis õppekompanii ülema kohustusi. Oli ühtlasi diviisi staabi haridus- ja meelelahutuskomisjoni esimees. Märtsist 1924 teenis 6. jalaväerügemendis, aprillist määrati rügemendi adjutandiks. Aprillist septembrini 1924 viibis lähetatuna 3. diviisi staabis. Jaauaris 1925 läkitati ohvitseride kursustele, mille lõpetas sama aasta juulis. Jätkas rügemendi adjutandina. Oli detsembrist 1924 ka 6. jalaväerügemendi väljakohtu esimees ning 1926 rügemendi ohvitseridekogu juhatuse abiesimees ja aukohtu esimees. Juulis 1926 viidi Sakala jalaväerügemendi 3. pataljoni ülemaks. Veebruaris 1927 ülendati majoriks. Oktoobris 1927 asus taas teenima 6. jalaväerügemendis, kus

oli 9. pataljoni ülem ning ühtlasi rügemendi laskekomitee esimees. Jaanuaris 1928 läkitati Kõrgemasse Sõjakooli, mille lõpetas veebruaris 1930. Veebruaris 1928 ülendati kolonelleitnandiks. Juba õpingute ajal oktoobris 1928 määrati 3. üksiku jalaväepataljoni ülema kohusetäitjaks, veebruaris 1929 pataljoniülemaks. Täitis korduvalt ka Valga garnisoni ajutise ülema kohuseid. Valituna oli VRVÜ Valga osakonna esimees.

Oktoobris 1930 määrati 2. diviisi staabi ülema kohusetäitjaks, mais 1932 staa-biülemaks. Veebruaris 1933 ülendati kolonelik. Aprillist 1934 nimetati Sõjakooli ülemaks ning ühtlasi oli Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ülema abi õppealal ning kaitseväe õppetsentrumi ülem. Valituna oli KÜÕ Ohvitseridekogu juhatuse esimees ning Ohvitseride Laskespordi Keskühingu juhatuse abiesimees. Pälvis Kotkaristi III klassi (1935).

Septembris 1936 määrati Pärnu-Viljandi kaitseringkonna (alates aprillist 1937 sõjaväeringkond) ülema kohusetäitjaks ning oktoobris ka Viljandi garnisoni ülemaks. Detsembris 1938 kinnitati Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna ülemaks. Jaanuaris 1939 viidi üle Narva sõjaväeringkonna ülemaks, ühtlasi oli veebruarist Narva garnisoni ülem ning märtsist 1. diviisi ülema teine alaline asetäitja. Detsembris 1939 nimetati sõjaministri käsundusohvitseriks.

Nõukogude okupatsiooni algul augustis 1940 täitis lühikest aega 4. diviisi ülema kohuseid Viljandis. Eesti sõjaväe likvideerimise järel viidi septembris 1940 üle 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi 171. laskurpolgu ülemaks Petseris. Ühtlasi oli septembrist 1940 Petseri garnisoni ülem.

Juunis 1941 läkitati koos teiste Eesti kõrgemate ohvitseridega Moskvasse Frunze sõjaväeakadeemiasse ning sõja puhkedes edasi Taškenti. Oli jaanuarist septembrini 1942 Kamõšlovis 354. laskurpolgu ülem. Septembris 1942 määrati 249. Eesti laskurdiviisi ülemaks. Ebaõnnestunud Velikije Luki operatsiooni tõttu tagandati detsembri lõpul 1942 ning viidi Moskvasse kaadrite reservi. Jaanuarist 1943 oli taktikaõppejõud ohvitseride kursustel „Vöstrel“ Solnetsnogorskis, sama aasta augustist novembrini 1944 taktikajuhataja Ahtõrkas. Novembris 1944 arvati tagavaraväkke.

Tuli tagasi Tallinna ning mais 1945 määrati Eesti NSV hariduse rahvakomissari asetäitjaks. Vabastati Eesti NSV haridusministri asetäitja kohalt juulis 1947. Viimased eluaastad sõjaväepensionär.

Artur-Aleksander Saueselg suri 29. augustil 1965 Tallinnas. Maetud Tallinna Liiva kalmistule.

Tema õde Alma abiellus 1924. aastal hilisema ENSV kõrge funktsionääri Nikolai Karotammega.

EELK Käina koguduse sünnikanne nr 80/1894; Tallinna linna per reg 98: 90; Tallinna linna surmaakt nr 1911/1965; ERA 31/5/1826. L 93; ERA 63/19/6759; ERA 497/1/58. L 9–16; ERA 497/1/65. L 24–30p; ERA 515/1/527. L 251–253p; ERA 518/1/137. L 62; ERA 521/1/89. L 183–210; ERA 524/1/29. L 94; ERA 650/1/532. L 180–188; ERA R-1/2k/505; EVK 1935: 286; Sõdur 1936, nr 40/41: 989.

SCHMIDT (sünd **SMITT**), **Johan** (sünd **Joanes**, ka **Johannes**, **Johann**) Hindriku (ka Hendriku) p, alampolkovnik (1919), kolonelleitnant (1922).

VR II/3, nr 269/11.06.1920 9 *jalaväe polgu ülemale, alampolkownik Johann SCHMIDT'ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingutes – öösel 28 juunil 1919 a. Engelhardshofi mõisa juures ja 30 juunil 1919 a. Zarnikau küla waldamisel.*

VR I/2, nr 2554/13.10.1920 9 jalaväe polgu ülemale, alampolkownik Johan SCHMIDT'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestusel 9 jalapolgu organiseerimise, korraldamise ja juhtimise alal, eriti Narva kaitsmisel 1919 a. novembri ja detsembri kuudel.

VR II/2, nr 2961/18.02.1925 hinnates vahvust, mis 3. Jalaväepolgu 1. pataljoni ülem kolonel-leitnant Johan SCHMIDT Eesti Vabariigi vastu üles näidanud lahingus 6. jaanuaril 1919 a. Taagepera kõrtsi ja mõisa vallutamisel.

LKO III klass, nr 1743/4.11.1924.

Sündis 11. oktoobril (vkj 29. septembril) 1885 Tartumaa Palamuse kihelkonna Kaarepere valla Järvepera karjamõisa rentniku, hilisema Kõrtsi-Rehe talu omaniku peres.

Vabadussõja eel 11. novembril 1919 nimetati Tallinna Kaitse Liidu 3. jaoskonna ülemaks, kuid juba 21. novembril määrati 3. jalaväepolgu 1. pataljoni ülemaks Võrru. Sai 31. jaanuaril 1919 Pedeli mõisa all haavata. 27. veebruaril 1919 nimetati 3. jalaväepolgu ülemaks. Teist korda sai raskelt haavata 11. märtsil 1919 Lätimaal Sveiniki talu juures. Pärast paranemist määrati 1919. aasta 12. mail 9. jalaväepolgu ülemaks. Sügisel 1928 asus elama Viljandisse.

Johan Schmidt suri 2. veebruaril 1931 Viljandi linnahaiglas veremürgitusse. Maeti Viljandi Pauluse koguduse kalmistule, kust aga 22. augustil 1937 maeti ümber Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule. (Vt VMA 2006: 189–191; VMA 2008: 243; Karutapjad 2010: 199–201.)

JOHAN SCHMIDT
VR I/2, II/2, II/3

SCHVARTZ (ka SCHWARZ, SCHVARTS), August-Voldemar Jaani p, kapten (1919), kolonelleitnant (1930).

VR I/3, nr 3018/18.02.1925 hinnates sõjalisi teeneid, mis Viljandi maakonna Rahvaväe ja Kaitse Liidu ülem major August SCHVARTS Eesti Vabariigi vastu ülesnäidanud Vabadussõja ajal Sisekaitse ülema abina.

Sündis 23. (vkj 11.) detsembril 1888 Pärnumaa Halliste kihelkonna Vanamõisa valla Polli talu omaniku peres.

Vabadussõja eel 15. novembril 1918 määrati Eesti Kaitse Liidu adjutantiks, siis 1. diviisi staabi rivijaoskonna adjutantiks ja Peastaabi käsundusohvitseriks. Jaanuarist 1919 oli sisekaitse ülema abi, aprillist 1919 varustusvalitsuse sõduripoodide osakonna ülema abi. Novembris 1919 määrati Viljandi maakonna Kaitse Liidu ülemaks, ühtlasi oli detsembrist 1919 juulini 1920 Viljandi garnisoni ülem. Jaanuarist 1920 aprillini 1925 oli Viljandi maakonna Rahvaväe ja Kaitse Liidu ülem ja Viljandi linna komandant.

August-Voldemar Schwartz suri 31. augustil 1941 Ussollagis. Matmispaik teadmata. (Vt VMA 2004: 217–218.)

AUGUST-VOLDEMAR
SCHVARTZ VR I/3

SOOMANN, Karla-Julius (ka **Karl**) Kaareli p, ohvitseri asetäitja (1919), nooremleitnant (1926).

VR II/3 nr 841/01.09.1920 *Wälja patarei nr. 16 ohvitseri kohustetäitjale Karl Karli p. SOOMANN'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 22. juulil 1919 a. Zimse mõisa juures.*

Sündis 1. märtsil (vkj 17. veebruaril) 1887 Harjumaa Nissi kihelkonna Pajaka (alates 1891 Vardi ja alates 1919 Varbola) valla Runavere külas.

Vabadussõjas osales 1. veebruarist 1919 suurtükiväe tagavarapatareis, sama aasta aprillist 3. suurtükiväepolgu 4. patareis. Augustist 1919 oli väljapatarei nr 16 nooremohvitser. Pärast sõda teenis suurtükiväehohvitserina Viljandis ja Viljandimaal. 1939. aastast elas Viljandis. 1944 VRVÜ Viljandi osakonna juhatuse liige.

Karla-Julius Soomann lasi end maha 25. märtsil 1944 Viljandis oma kodus. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Jaani koguduse ossa. (Vt VMA 2005: 159–160.)

KARLA-JULIUS
SOOMANN VR II/3

TAKEL (ka **TAKKEL**), **Jüri** (sünd **Georgi**) Johani (Ivan) p, kapral (1918).

VR II/3, nr 391/11.06.1920 *1 Ratsawäe polgu kapralile Jüri TAKEL'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 1 mail 1919 a Soika mäe juures.*

Sündis 3. novembril (vkj 22. oktoobril) 1890 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Vana-Tänassilma vallas talupoja peres.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 29. novembrist 1918 Ratsapolgu 1. eskadronis, kus oli jaoülem. Töötas pärast sõda Viljandis rätsepana.

Jüri Takel suri 20. oktoobril 1934 Viljandis. Maetud Viljandi Pauluse koguduse kalmistule Pärnu maantee ääres. (Vt VMA 2008: 244–245.)

JÜRI TAKEL
VR II/3

TAMM, Johannes-Eduard Kusta (ka Gustav) p. alamkapten (1919), kolonelleitnant (1938).

VR II/3, nr. 1275/15.09.1920 *18. wälja patarei alamkaptenile Johannes TAMM'ele hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 1 mail 1919 a. Ruhja alewi juures.*

LKO III klass nr 1763/4.11.1924.

Sündis 25. (vkj 13.) mail 1890 Tartumaal Maarja-Magdaleena kihelkonna Kaiavere (alates 1892 Kudina) vallas talurentniku peres. Abiellus 9. juunil 1924 Tartu Maarja kirikus Linda-Elfriede Eichenbaumiga (1899–1966). Lapsed: Udo (1924–1979) ja Vaike (1925–1968).

Õppis Kudina vallakoolis, Maarja-Magdaleena kihelkonnakoolis, Pihkva maamõõtjate koolis, 1916. aastal 1. tagavara suurtükiväedivisjonis, 1925–1926 alalisväe ohvitseride kursustel, 1929 pataljoniülemate kursustel ja 1931–1933 Kõrgemas Sõjakoolis.

Esimeses maailmasõjas osales vabatahtlikuna 1915. aasta juulist 1. tagavara suurtükiväedivisjoni 2. patareis. Septembris 1915 nimetati kanoniiriks. Detsembris 1915

viidi divisjoni 3. patareisse. Märtsis 1916 ülendati nooremaks feierverkeriks. Tegi ohvitserieksami ja mais 1916 ülendati lipnikuks. Teenis nooremohvitserina divisjoni 1. patareis. Juulis 1916 läkitati 1. piiramissuurtükiväe brigaadi 2. divisjoni, kus teenis 6. patarei, 1917. aasta jaanuarist 7. patarei, aprillist 5. patarei ja maist taas 7. patarei nooremohvitserina. Juulist 1917 oli divisjoni sidekomando ülema abi, septembrist sidekomando ülema kohusetäitja. Veebruaris 1918 ülendati alamleitnandiks. Osales lahingutes Saksa, Austria-Ungari ja Bulgaaria vägede vastu. Demobiliseeriti jaanuaris 1918.

JOHANNES-EDUARD
TAMM VR II/3

Vabadussõjas osales 1918. aasta 4. detsembrist 1. suurtükiväepolgu 5. patarei vanemohvitserina. Veebruaris 1919 määrati 2. suurtükiväepolgu 6. patarei ülemaks, kuid juba märtsis viidi koos patareiga üle 3. suurtükiväepolku. Augustis 1919 nimetati väljapatarei nr 18 ülemaks. Novembris 1919 ülendati alamkapteniks. Osales lahingutes Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu. Sai 12. augustil 1919 Lätimaal Sussari küla juures vasakust käest haavata. Demobiliseeriti märtsis 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ning lõunanaabritelt Läti Karutapja ordeni III klass, Läti Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Töötas maamöörtjana. Augustis 1923 sai päranduseks Tartumaa Maarja-Magdaleena kihelkonna Elistvere valla Elistvere mõisa Engvälja (ka Öngvälja) talu.

Oktoobris 1925 astus kaptenina sõjaväeteenistusse ning määrati Viljandisse 3. diviisi suurtükiväe 5. grupi 3. patarei ülemaks. Oktoobrist 1925 augustini 1926 õppis ohvitseride kursustel ning lõpetas suurtükiväeklassi. Oktoobrist 1928 oli 5. suurtükiväegrupi 3. kergepatarei ülem. Suvel 1929 läbis pataljoniülemate täienduskursused. Valituna oli 3. diviisi suurtükiväe ohvitseridekogu aukohtu ja revisjonikomisjoni liige, 5. suurtükiväegrupi aukohtu esimees (1928–1929) ja VRVÜ Viljandi osakonna juhatusel liige (1927–1929). Detsembris 1929 viidi üle 4. suurtükiväegrupi 6. patarei ülemaks. Augustis 1930 määrati 1. suurtükiväegrupi ülema abiks. Veebruaris 1931 ülendati majoriks. Sama aasta augustis läkitati Kõrgemasse Sõjakooli, mille lõpetas 1933. aasta augustis. Ühtlasi oli 1931–1935 Sõjaringkonnakohtu abiline liige. Jaanuarist 1935 oli Soomusrongirügemendi ülema abi kohusetäitja, oktoobrist 1936 septembrini 1938 rügemendi ülema abi, täitis korduvalt rügemendi ülema kohuseid. Ühtlasi oli 1. diviisi vanemohvitseride aukohtu liige ja Soomusrongirügemendi laskekomitee esimees. Juunis 1936 määrati 4. suurtükiväegrupi ülema kohusetäitjaks, septembrist 1938 aga grupi ülemaks. Veebruaris 1938 ülendati kolonelleitnandiks. Täitis ka abijärgse 2. diviisi ülema ja 2. diviisi suurtükiväe ülema kohuseid. Pälvis Kotkaristi IV klassi (1936). Kuulus VRVÜ Rakvere osakonda.

Nõukogude okupatsiooni algul septembris 1940 nimetati 3. suurtükiväegrupi abijärgse ülemaks. Sama aasta oktoobris määrati 22. territoriaallaskurkorpuse 182. laskurdiviisi 625. kergesuurtükiväepolgu komandöriks. Juunis 1941 läkitati Dzeržinski nimelise sõjaväeakadeemia Gorohhovetski õppelaagrisse, kus arreteeriti 28. juunil 1941. Viidi Krasnojarski kraisse Norilskisse.

Johannes-Eduard Tamm suri 10. veebruaril 1943 Norillagis. Matmispaik teadmata. Rehabileeriti Balti sõjaväeringkonna sõjatribunali otsusega mais 1958.

Tema nimi on augustis 1990 Norilskis Laama järve ääres avatud Balti ohvitseride mälestussambal ning 23. aprillil 2005 Tori kirikus avatud mälestustahvlil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

EELK Maarja-Magdaleena koguduse sünnikanne nr 98/1890; EAA 2381/2/8737; ERA 31/5/1826. L 90; ERA 495/13/47. L 136; ERA 511/1/246. L 25; ERA 598/1/282. L 3–6; ERA 602/1/312. L 231, 238; ERA 604/1/176. L 101–102; ERA 630/1/158. L 56; ERA 2608/1/5. L 66–69; ERAF 130SM/1/3652; EVK 1935: 310; LKok 1995: 514; Uluots 1999: 342–343; Auraamat 2007: 393; Sõdur 1940, nr 20/21: 489; Päevaleht 1940, nr 137: 8; lapselaps Kristine Leinemanni andmed (nov 2001). (Vt Karutapjad 2010: 213–215.)

TAMMPERE (kuni 13.07.1935 **TISS**), **Jaak** Mihkli p, ohvitseri asetäitja (1919).

VR II/3, nr 764/05.03.1920 *Laiaröopalise soomusrong Nr. 2 vabat. telefonist Jaak Mihkli p. TISS'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes Wabadussõja kestusel.*

Sündis 26. (vkj 14.) mail 1894 Viljandimaa Suure-Jaani kihelkonna Olustvere valla Jaska mõisa Tissi talus. Vabadussõjas osales vabatahtlikult 7. detsembrist 1918, teenis laiarööpmelise soomusrongi nr 2 tehnikakomando telefonisti, ajutise komando ülema ja püssimeistrina. 1922–1923 oli ametis Kaitsepolitsei Viljandi jaoskonnas. Saksa okupatsiooni ajal juulist 1941 septembrini 1944 töötas algul Viljandi Prefektuuri poliitilises politseis, hiljem Julgeolekupolitsei ja SD vanemassistentina.

Jaak Tammperre poos end üles 24. veebruaril 1948 Viljandis Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi Viljandi osakonna arestikambris. Matmispaik teadmata, kuid tema haud võib asetseda Viljandi Pauluse koguduse Pärnu maantee äärsel surnuaial. Kenotaaf Suure-Jaani kalmistul. (Vt VMA 2003: 150–151.)

JAAK TAMMPERE
VR II/3

TAMSALU (kuni 25.03.1935 **TAMLER**), **August** Andrese p, kapral (1919).

VR II/3, nr 1069/14.09.1920 *2 jalawäe polgu kapralile August TAMLER'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 10 aprillil 1919 a. Kimmi talu waldamisel.*

Sündis 9. mail (vkj 27. aprillil) 1893 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Jämejala talu sulase peres.

Vabadussõjas osales 1918. aasta 14. detsembrist 2. jalaväepolgu 12. roodus, jaanuaris 1919 viidi 8. roodu, kus oli rühmaülem.

August Tamsalu suri 7. oktoobril 1960 Viljandi rajooni Pärsti külanõukogu Jaama talus. Maetud Viljandi Pauluse koguduse kalmistule Pärnu maantee ääres. (Vt VMA 2008: 246–247.)

AUGUST TAMSALU
VR II/3

TEIMAN (sünd **TEIMANN**), **Ralf-René** Jüri p, leitnant (1920), kolonelleitnant (1936).

VR II/3, nr 730/21.02.1920 5 *jalaväe polgu 8 roodu nooremale ohvitserile, alamleitnant Ralf Jüri p. TEIMANN'ile hinnates wahnust, mis ülesnäitanud lahingus 25 ja 26 aprillil 1919 a. Sorokino ja Saurowa külade all.*

Sündis 14. (vkj 2.) oktoobril 1892 Tallinnas töölise peres. Abiellus 15. juunil 1927 Kuressaare linna perekonnaseisuametis Elviine Sannikasega (1908). Tütar Ingrid (1930).

Õppis Tallinna Nikolai gümnaasiumis, 1915.–1916. aastani 1. Peterhofi lipnikekoolis, 1922–1923 alalisväe ohvitseride kursustel ja 1936–1938 Kõrgemas Sõjakoolis.

Astus Esimese maailmasõja ajal oktoobris 1915 vabahtlikult 176. tagavarapataljoni. Läkitati sama aasta novembris sõjakooli. Veebruaris 1916 ülendati lipnikuks ning määrati 206. tagavarapolgu nooremohvitseriks. Viidi sama aasta augustis üle 17. kütipolku, mille koosseisus võttis osa lahingutest Saksa vägede vastu. Jaanuaris 1917 ülendati alamleitnandiks. 3. aprillil (vkj 21. märtsil) 1917 sai lahingus Stohhodi jõe ääres põrutada ja gaasimürgituse ning langes sakslaste kätte vangi.

Vabadussõja algul 28. novembril 1918 määrati teenistusse 1. diviisi staapi. 5. detsembrist 1918 teenis 5. jalaväepolgu 3. roodu nooremohvitserina, märtsis 1919 määrati 8. roodu nooremohvitseriks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu Narva ja Pihkva rindel. 26. aprillil 1919 sai Sorokino küla all haavata. Pärast paranemist juulis 1919 nimetati 2. diviisi ülema abi käsundusohvitseriks. Detsembris 1919 viidi üle Piirivalve valitsuse adjutandiks. Jaanuaris 1920 ülendati leitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga.

Autasumaa suurusega 28,73 hektarit eraldati mais 1921 Harjumaa Raasiku valla Raasiku mõisast. Koht sai nimeks Laane talu. Sellel asus mõisa ajast sepikoda koos elumaja ja kõrvalhoonetega. Müüs talu ära 1928. aastal.

Maist 1920 teenis 8. piirikütipataljoni 2. roodu nooremohvitserina. Sama aasta juunis arvati väeosa likvideerimise tõttu 7. piirikütipataljoni, kust viidi üle Korraldusvalitsuse inspektori osakonna ülema abiks. Juunis 1921 ülendati alamkapteniks. Septembris 1922 läkitati ohvitseride kursustele, mille lõpetas juulis 1923. Veebruaris 1923 ülendati kapteniks. Augustist 1923 oli inspektori osakonna ajutine ülem ning veebruarist 1924 ühtlasi Korraldusvalitsuse vanem käsundusohvitser. Veebruaris 1924 ülendati majoriks. Märtsis 1924 määrati inspektori osakonna ülema abiks, koosseisude vähendamise tõttu nimetati samal kuul Korraldusvalitsuse koosseisu jaoskonna ülema abiks. Valituna oli Korraldusvalitsuse inspektori osakonna ohvitseridekogu revisjonikomisjoni liige ja Sõjavägede staabi ohvitseridekogu juhatuse abiesimees.

Aprillis 1925 määrati Saare maakonna rahvaväe (aprillist 1927 Saare kaitsevääringkonna ülema asutis) ülemaks. Ühtlasi oli aprillist 1925 novembrini 1927 Kaitseliidu Saaremaa maleva pealik. Novembris 1927 viidi üle Viljandi kaitsevääringkonna ülemaks. Oli ühtlasi Viljandi garnisoni komandant märtsist 1929 juunini 1936 ning korduvalt Viljandi garnisoni ülema ajutine kohusetäitja.

RALF-RENÉ TEIMAN
VR II/3

Aprillis 1934 määrati Pärnu-Viljandi kaitseringkonna staabi II jaoskonna ülemaks ning jätkas ühtlasi ka Viljandi garnisoni komandandina. Oli korduvalt kaitseringkonna ülema ja staabiülema ajutine kohusetäitja. Veebruaris 1936 ülendati kolonelleitnandiks. Kuulus Sakala Partisanide Pataljoni ohvitseridekogu revisjonikomisjoni ja VRVÜ Viljandi osakonna juhatusse.

Oktoobris 1936 läkitati Kõrgemasse Sõjakooli, mille lõpetamise järel septembrist 1938 määrati 5. üksiku jalaväepataljoni ülemaks. Mais 1939 nimetati Saare maakaitse ülemaks ning sama aasta juulis ka Kuressaare garnisoni ülemaks. Pälvis Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1931) ja Kotkaristi IV klassi (1935).

Nõukogude okupatsiooni algul augustis 1940 määrati Kalevi üksiku jalaväepataljoni ülemaks. Septembris 1940 viidi üle Sõjakooli, kus oli kompanii ülem, õppeosakonna ülem ja õppejõud. Pärast sõja puhkemist evakueerus koos kooliga Slavgorodi ja Tjumeni, kus teenis 1942. aasta kevadeni. Märtsis 1942 määrati Eesti üksiku tagavarapataljoni ülemaks Porošinoss. Märtsis 1943 viidi üle Sverdlovskisse kõrgemate ohvitseride laskur-taktikaliste kursuste õpetajaks. Augustist 1944 oli Votkinskis 3. Leningradi snäiperite õppeasutuse vanemõpetaja. Augustis 1945 naasis Eestisse ja määrati Tartu Riikliku Ülikooli sõjalise õpetuse kateedri vanemõpetajaks, järgmisest kuust dotsendiks. Nimetati aprillis 1948 taas õpetajaks, aprillist 1950 oli kateedri õppealajuhataja kohusetäitja ning septembrist õppealajuhataja. Lühikest aega, maist septembrini 1949, oli Tartu Riikliku Ülikooli sõjalise meditsiini ettevalmistuse kateedri vanemõpetaja. Veebruaris 1951 vabastati ülikooli teenistusest. Seejärel oli sõjaväepensionär.

Pälvis teenistuse eest Nõukogude armees medalid „Võit Saksamaa üle“ (1946) ja „30 aastat Nõukogude armeed ja sõjalaevastikku“ (1948).

Ralf-René Teiman suri 11. detsembril 1955 Tartus. Maetud Tartu Pauluse kalmistule.

EELK Tallinna Jaani koguduse 2. pihtkonna sünnikanne nr 158/1892; Tartu linna per reg 89: 128; Tartu linna surmaakt nr 743/1955; ERA 31/5/1826. L 54p; ERA 63/10/6798; ERA 555/1/254. L. 119, 143, 146; ERA 677/2/201; TÜA 2/56.146; EVK 1935: 314.

TENNO, Artur (kuni 26.08.1960 **Arthur**) Danieli (ka Taniel) p, alamkapten (1920), kolonelleitnant (1938).

VR I/3, nr 3009/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis 2. Diviisi suurtükiväe patareil Nr. 7 ülem kapten Arthur TENNO Eesti Vabariigi vastu ülesnäidanud Vabadussõjas, organiseeris Väljapatarei Nr. 10 ning oma hää laskmisega aitas jalaväele mitmed võidud saavutada.*

Sündis 21. (vkj 9.) juulil 1894 Tartumaal Võnnu kihelkonnas Võnnu valla Hammaste külas Tenno talus kaupmehe pojana. Astus Vabadussõja eel 26. novembril 1918 teenistusse 1. suurtükiväepolku, kus oli 4. patareil vanemohvitser. Veebruaris 1919 viidi koos 4. patareiga (augustist 1919 väljapatarei nr 10) üle 2. suurtükiväepolku vanemohvitseriks. Novembrist 1919 läkitati 3. suurtükiväepolku ning määrati väljapatarei nr 7 ülemaks.

ARTUR TENNO
VR I/3

Septembrist 1934 septembrini 1940 oli Viljandis paikneva 5. suurtükiväegrupi ülem.

Artur Tenno suri 11. aprillil 1963 Pärnu rajooni Tori külanõukogu Tõia külas. Maetud Suure-Jaani kalmistule. (Vt VMA 2003: 151–154.)

TILGRE (kuni 10.06.1936 **TILGER**), **Aleksander-Robert** (sünd **Alexander Robert**) Jaani p, alamleitnant (1919), kolonelleitnant (1939).

VR I/3, nr 1632/17.12.1920 *Soomusrongide diviisi operatiiv adjutantile, leitnant Aleksander Jaani p TILGER'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Vabadussõja kestel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös.*

VR II/3, nr 64/21.02.1920 *Soomusrongide diviisi käskudetäitja ohvitser, lipnik Aleksander Jaani p TILGER'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 27 aprillil 1919 a. Egle kõrtsi juures soomusautoga waenlase wäeliini läbi murdes, isiklikult kuulipildujat ühes koorma lintidega ära wõttes ja peale kapten Irwe surma operatsiooni juhatades, mille tagajärjel waenlane lõplikult taganema oli sunnitud.*

**ALEKSANDER-ROBERT
TILGRE VR I/3, II/3**

Sündis 23. (vkj 11.) jaanuaril 1897 Võru linnas kingsepa peres. Abiellus 28. juunil 1927 Võrus Thecla-Leonie (hiljem Thea) Klavaniga (1898–1975). Lapsed: Sven (1928–1928), Peeter (1928–1928) ja Theodor (1928–1928). Õppis Võru linna algkoolis, Võru Saksa Seltsi koolis, 1911–1916 Tartu reaalkoolis, 1917 Pauli sõjakoolis, 1918 Riia polütehnikumis, 1925–1926 Tartu ülikooli õigusteaduskonnas, 1926–1927 alalisvää ohvitseride kursustel ja 1936–1938 Kõrgemas Sõjakoolis. Korp! Vironia liige.

Astus Esimese maailmasõja ajal novembris 1916 Petrogradis 180. tagavarapolku. Sai veebruarirevolutsiooni ajal 1917 kergelt peast haavata ning viibis paar nädalat kodus ravil ja puhkusel. Mais 1917 astus Pauli sõjakooli. Septembris 1917 ülendati lipnikuks. Sama aasta oktoobrist teenis Petrogradi kaardiväe tagavarapolgus nooremohvitserina, detsembrist 1917 oli keemiakomando ülem. Märtsis 1918 lahkus sõjaväeteenistusest.

Vabadussõjas osales vabatahtlikult 9. detsembrist 1918 laiarööpmelisel soomusrongil nr 1 (maist 1919 Kapten Irv). Märtsis 1919 määrati Soomusrongide divisjoni (augustist 1919 diviis) staabi käsundusohvitseriks, alates maist 1919 oli divisjoni operatiivadjutant. Augustis 1919 ülendati alamleitnandiks. Võttis osa lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu Lõuna-Eestis, Lätimaal ja Pihkva rindel.

Kahele Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 21,37 hektarit eraldati mais 1921 Võrumaa Uue-Antsla valla Uue-Antsla mõisast. Koht, millel asus elumaja kõrvalhoonetega, sai nimeks Matsi talu. Müüs selle kasutusõiguse mais 1927 August Mändikule, kellele Oja taluks ümber nimetatud koht kinnistati jaanuaris 1930.

Jätkas teenistust Soomusrongide diviisi (veebruari 1921 brigaad) adjutandina ning täitis korduvalt ajutise staabi ülema kohuseid. Veebruaris 1920 ülendati leitnandiks. Lahkus sõjaväest juulis 1922.

Juunis 1923 astus piirivalvesse ning määrati Tartu jaoskonna Boroki rajooni ülemaks. Aprillis 1924 liideti Boroki rajoon Petseri jaoskonnaga. Novembris 1924 ülendati kapteniks. Veebruaris 1925 määrati siseministri adjutandiks, ühtlasi oli maist 1926 siseministeeriumi esindaja rahvaväe peakomisjonis. Oktoobrist 1926 juunini 1927 õppis ohvitseride kursustel. Juulis 1929 määrati kohtu- ja siseministri adjutandiks, juulist 1933 nimetusega käsundusohvitser. Täitis juulis ja augustis 1933 ühtlasi sisekaitse ülema asjadejuhataja kohuseid. Pälvis Eesti Punase Risti mälestusmärgi II järgu II astme (1933), Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1934) ja Kotkaristi IV klassi (1935).

Siseministri otsusega 10. juunist 1936 kandis senise võõrapärase perekonnanime Tilger asemel eestlikku nime Tilgre.

Oktoobrist 1936 õppis Kõrgemas Sõjakoolis, mille juhtimise ja staabiteenistuse ala kursuse lõpetas augustis 1938 ilma väitekirja kirjutamata. Kuulus Piirivalve Ohvitseridekogu revisjonikomisjonis ja VRVÜ Tallinna osakonda.

Septembris 1938 lähetati peaministri käsutusse peaministri sekretäri ülesannete täitmiseks. Veebruaris 1939 ülendati kolonelleitnandiks. Aprillis 1939 määrati peaministri sekretäriks.

Nõukogude okupatsioonivõimud vabastasid ta septembris 1940 peaministri sekretäri kohalt ning läkitasid Sõjavägede staabi ülema käsutusse, kuid oktoobris vabastati sõjaväeteenistusest.

Asus elama Võrumaa Kasaritsa valda. Pidas Tamula järve taga Roosisaarel Vana-Kasaritsa mõisast eraldatud väikekohti Uudismaa, Keldo ja Rajamaa kogusuurusega 19,56 hektarit.

Pärast sõja puhkemist asus Võru ümbruses looma metsavendade rühma. Organiseeris Võru ümbruse metsavendadest Võru kaitseüksuse. Oli Võrumaa Omakaitse juht 9. juulist 7. augustini 1941. Siirdus 40-mehelise löögrühmaga ühes Saksa vägedega 10. augustil 1941 Põhja-Eestisse ning osales Tallinna vabastamises. Määrati pärast selle vallutamist 28. augustil 1941 Tallinna-Harju prefektiks. Hiljem asus taas elama Võrumaale, pidas Roosisaarel talu. 1944. aastal oli mõnda aega Valga-Petseri kaitsevääringkonna ülem. 18. augustist 1944 määrati Viljandi kaitsevääringkonna ülemaks.

Aleksander-Robert Tilgre uppus 20. augustil 1944 selgitamata asjaoludel Viljandi järve. Maetud Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule oma Vabadussõja-aegse ülema kapten Anton Irve kalmu ette. Peatselt alanud Nõukogude okupatsiooni tõttu ei jõutud tema hauale püstitada jäävat tähist. Okupandid purustasid ühiskalmistu septembris 1945. Taastati septembris 1991. Võidupühal, 23. juunil 1993 avas Viljandimaa Muinsuskaitse Ühendus tema kalmul tahvli nime ja andmetega.

EELK Võru koguduse sünnikanne nr 5/1897; Tallinna linna per reg 7: 95; Viljandi linna surmaakt nr 190/1944; EAA 1764/1/76; EAA 2100/1/16432; EAA 3416/4/500; ERA 31/5/1826. L 6, 113p; ERA 63/20/6750; ERA 495/1/270; ERA 978/1/1013; ERA 989/1/1055; ERA 3653/12/1261; ERA R-358/1/29; ERA R-1007/1/167; EAT 1932: 341; EVK 1935: 320; ERAKT 1939: 276; voldik „Viljandi Eesti Vabadussõjas langenute ühiskalmistu taasavamine 15. septembril 1991“; Sakala 1944, nr 134: 2; Võitleja 1953, nr 10: 2; Võitleja 1975, nr 10/11: 7; Sakala 1993, nr 75: 1; Sakala 1993, nr 88: 3; Kalju Kõla andmed (sept 1991).

TISLER (ka **TISCHLER, TIŠLER**), **August** Jaani p, reamees (1918).

VR II/3, nr 1236/15.09.1920 6 *jalaväe polgu reamehele August TISCHLER'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 27 aprillil 1919 a. Härgmäe kirikumõisa all.*

Sündis 7. augustil (vkj 26. juulil) 1896 Viljandimaa Kõpu kihelkonna Suure-Kõpu valla Uia talu pidaja peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 11. detsembrist 6. jalaväepolgu 5. roodus. 27. aprillil 1919 sai lahingus Härgmäe (Ērgeme) all haavata ning jäi selle tagajärjel pimedaks. Vabadussõja invaliid. 1922. aastast elas Viljandis, ehitas Kunderi tänavale maja.

August Tisler suri 30. augustil 1968 Viljandis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 1998: 101–102.)

AUGUST TISLER
VR II/3

TOMINGAS (ka **TOOMINGAS**), **August-Reinhold** Märdi p, leitnant (1919).

VR I/3, nr 1492/13.10.1920 *Soomusrongide diviisi adjutandile, Leitnant August-Reinhold Martini p. TOMINGAS'ele hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe asutuste organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 12. novembril (vkj 31. oktoobril) 1883 Viljandis nahaparkali peres. Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus nooremohvitserina 2. jalaväepolgu 8. roodu. Detsembrist 1918 formeeris Haapsalus tagavararoodu. Jaanuaris 1919 nimetati 2. diviisi tagavarapataljoni ajutiseks adjutandiks, veebruaris 1919 pataljoni adjutandiks. Aprillis 1919 viidi üle Soomusrongide divisjoni (augustist 1919 diviis) nooremaks adjutandiks.

August-Reinhold Tomingas suri 2. septembril 1936 Tartus. Maetud Tartu garnisoni kalmistule. (Vt VMA 2008: 249–250.)

AUGUST-REINHOLD
TOMINGAS VR I/3

TROSSI, Verner-Ernst-Harald Juhani p, alampolkovnik (1919), kolonel (1928).

VR II/3, nr 1188/15.09.1920 9 *jalaväe polgu alampolkownikule Werner TROSSI'le hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingutes 24–26 maini 1919 a. Wolmari linna all ja selle linna waldamisel.*

VR I/3, nr 3023/18.02.1925 *hinnates sõjalisi teeneid, mis kolonel-leitnant Verner TROSSI Eesti Vabariigi vastu üles näidanud.*

Sündis 11. juulil (vkj 29. juunil) 1890 Paides möldri peres. Abiellus 21. juulil 1920 EAÕK Narva Issandamuutmise kirikus Veera Dobroviga (1900–1950). Lapsed: Kiira (1921–1979) ja Tamara (1925).

Õppis Paide linnakoolis, mille lõpetas 1907, tegi Nikolski-Ussuriiski reaalkooli juures 1910 vabatahtliku eksami, 1914–1915 õppis 1. Oranienbaumi lipnikekoolis ja 1921–1923 Kindralstaabi kursustel. Korp! Ugala liige.

Astus oktoobris 1910 vabatahtlikult sõjaväkke ning määrati 21. Siberi kütipolku. Lõpetas detsembris 1911 õppekomando, ülendati märtsis 1912 vanemallohvitseriks. Oktoobrist 1912 jätkas üleajateenijana. Oktoobris 1913 vabastati teenistusest.

Esimese maailmasõja puhkedes juulis 1914 mobiliseeriti. Läkitati samal sügisel sõjakooli. Ülendati jaanuaris 1915 lipnikuks ning määrati nooremohvitserina 5. Siberi tagavara kütipolku. Märtsis 1915 läkitati 28. Siberi kütipolku, mille ridades võttis osa lahingutest Saksa vägede vastu. Sai kolmel korral haavata: 5. mail (vkj 22. aprillil) 1915 lahingus Kalvarija linna juures vasakust reiest, 28. (vkj 15.) augustil 1915 lahingus Gutšanni küla juures vasakust õlast (ühtlasi sai põrutada) ja 8. juulil (vkj 25. juunil) 1916 Baranovitši linna juures Valgevenes paremast õlast. Augustis 1915 ülendati alamleitnandiks ja leitnandiks ning veebruaris 1916 alamkapteniks. Pälvis Anna III ja IV klassi ning Stanislavi II ja III klassi ordeni.

Pärast haavadest paranemist oktoobris 1916 jätkas teenistust 28. Siberi kütipolgus. Oktoobris 1917 viidi üle Aleksandri haavatute komiteesse ning arvati 3. klassi haavatute hulka. Novembris 1917 siirdus puhkusele ning enamlaste võimuhaaramise järel lahkus detsembris sõjaväeteenistusest.

Vabadussõja eel 18. novembril 1918 võeti ohvitseride mobilisatsiooniga Eesti rahvaväkke ning määrati ohvitseride 1. rühma ülemaks. Läkitati formeeritavasse 6. jalaväepolku, kus oli 28. novembrist Viljandis loodava 2. pataljoni ajutine ülem. 12. detsembril 1918 nimetati 6. jalaväepolgu komandode ülemaks Pärnu, ühtlasi täitis jaanuarist 1919 Ruhja alevi komandandi kohuseid. Mais 1919 määrati polgu 3. pataljoni ülemaks. Sama kuu lõpul nimetati 9. jalaväepolgu ülema abiks, kellena teenis 1920. aasta juunini. Osales lahingutes Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu Lätimaal. Augustis 1919 ülendati kapteniks ning sama aasta novembris alampolkovnikuks. Novembris 1922 nimetati ümber kolonelleitnandiks.

Kahele Vabaduse Ristile lisandusid 100 000 marka, tasuta maa normaaltalu suurus, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Tasuta maa suurusega 38,07 hektarit eraldati mais 1922 Harjumaa Anija valla Anija mõisast. Koht, millel hooneid polnud, sai nimeks Hiie talu. Müüs selle 1928. aastal ära.

Juunist 1920 nimetati Tallinna vahipataljoni ülemaks, ühtlasi oli juulist 1920 jaanuarini 1921 Sõjaringkonnakohtu ajutine liige.

Septembris 1921 lähetati Kindralstaabi kursustele (alates 1925 Kõrgem Sõjakool), mille lõpetas mais 1923, kaitstes väitekirja „Jalaväe ja suurtükiväe koostötamine meie aja lahingus“. Juulis 1922 nimetati 3. üksiku jalaväepataljoni ülemaks, kuid tegelikult asus seda juhtima 1923. aasta juunis. 1923–1924 oli Sõjaringkonnakohtu ajutine liige.

Märtsis 1924 määrati Sakala jalaväerügemendi ja Viljandi garnisoni ülemaks, kelle-na teenis jaanuarini 1927, kui nimetati Tondile Sõjakooli ülemaks. Oli ühtlasi Sõjaväe Ühendatud Õppeasutiste ajutine õppejõud ning täitis 1930. aastal korduvalt õppeasutiste ajutise ülema kohuseid. Veebruaris 1928 ülendati koloneliks. Augustis 1930 määrati 9. üksiku jalaväepataljoni ja Pärnu garnisoni ülemaks. Aprillis 1934 viidi üle Võru-Petseri

VERNER-ERNST-HARALD
TROSSI VR I/3, II/3

kaitseringkonna ja Võru garnisoni ülema kohale. Juunis 1936 määrati Valga kaitseringkonna (aprillist 1937 sõjaväeringkond) ja Valga garnisoni ülemaks. Ühtlasi oli 1936–1937 Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Jaanuaris 1939 määrati Viru-Järva sõjaväeringkonna ülemaks ning veebruaris ka Rakvere garnisoni ülemaks. Pälvis Eesti Punase Risti II järgu II astme mälestusmärgi (1930), Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1931) ja Kotkaristi III klassi (1935). Valituna oli 1920–1921 Ohvitseride Keskkogu juhatusse liige ning 1921–1925 ja 1939 revisjonikomisjoni liige, 1921–1922 Kindralstaabi Kursuste Ohvitseridekogu abiesimees, 1927–1928 Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste Ohvitseridekogu juhatusse esimees ja 1927 revisjonikomisjoni liige, seltsi 9. Jalaväe Polk esimees, VRVÜ Pärnu osakonna esimees, hiljem Võru, Valga ja Rakvere osakonna liige.

Novembris 1939 läks erru. Töötas Narvas Kreenholmi vabriku laohoidjana.

Kutsuti Nõukogude okupatsiooni algul tagasi sõjaväeteenistusse ning määrati 10. juulist 1940 Harju sõjaväeringkonna ülemaks. Eesti sõjaväe likvideerimise järel viidi septembris 1940 üle 22. territoriaallaskurkorpusesse ning määrati polkovnikuna 180. laskurdiviisi 21. laskurpolgu ülemaks. Juunis 1941 läkitati Moskvasse Frunze-nimelisse sõjaväeakadeemiasse, kus oli septembrini 1945 õppejõud.

Septembrist 1945 oli Tartu Riikliku Ülikooli sõjalise kateedri professor, septembrist 1947 dotsent ning aprillist 1948 vanemõpetaja. Vabastati veebruaris 1949 tegevteenistusest ning töölt ülikoolist. Asus elama Tallinna ning töötas Tallinna Piimakombinaadi jäätisetsehhi juhatajana.

Nõukogude julgeolekutöötajad arreteerisid ta 25. septembril 1950 oma kodus Kalamajas. Veebruaris 1951 mõisteti ENSV ülemkohtu kriminaalasjade kolleegiumi otsusega 25 aastaks vangi. Oli Tallinna Patarei vanglas, siis Ülemiste ja Valga ning viimaks Narva vangilaagris.

Verner-Ernst-Harald Trossi suri 19. juunil 1953 Narva vangilaagris. Maeti Narva Siivertsisurnuaiale Aleksandri koguduse kalmistust vangilaagri jaoks eraldatud alale.

Tema nimi on 22. juunil 2006 Tori kirikus avatud mälestustahvilil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

Abikaasa Veera Trossi sai mehe arreteerimisele järgnenud päeval halvatusse ning suri. Tütar Kiira oli juba Teise maailmasõja ajal põgenenud Rootsi. Tütar Tamara jäi elama Tallinna.

EELK Paide koguduse sünnikanne nr 48/1890; Pärnu linna per reg 10: 451; ERA 31/5/1826. L 84p; ERA 63/10/190; ERA 515/1/527; ERAF 130SM/1/13353; TÕA N. 3/51/982; 9. JP 1921: 70–71; KS 1931: 54–58; Pärnumaa kõverpeegel 1933: 8–9; SP 1934: 338, 377, 380; EVK 1935: 326; EE 1937 VIII: vrg 300; 6. JP 1938: 17, 18, 27, 36–41, 225, 273, 364, 689, 740; tütar Tamara Trossi andmed (aprill 2002).

TÕNISSON, Jaan Jaani p, Ajutise Valitsuse liige (1918), Vabariigi Valitsuse peaminister (1919).

VR III/1, nr 2532/14.12.1920 *Ajutise Walitsuse liikmele Jaan TÕNISSON'ile hinnates kodanlisi teenuseid mis osutanud Ajutise Walitsuse liikmena iseseiswa Eesti riigi rajamisel.*

Sündis 22. (vkj 10.) detsembril 1868 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi valla Mursi talu omaniku peres. Õppis 1878–1881 Viljandi valla Tusti koolis, 1881–1882 Viljandi kihelkonnakoolis, 1882–1883 Viljandi linna algkoolis, 1883–1886 Viljandi kreiskoolis, 1888 Tallinna kroonugümnaasiumis ja 1889–1892 Tartu ülikooli õigus-

teaduskonnas. 1894 õigusteaduse kandidaat, 1928 Tartu ülikooli õigusteaduse audoktor. Vabadussõja ajal oli novembrist 1918 maini 1919 Ajutise Valitsuse portfelli minister ning jaanuarist märtsini 1919 Eesti delegatsiooni liige Pariisi rahukonverentsil. Juunist novembrini 1919 oli Otto Strandmani valitsuses välisministri kohusetäitja. Novembrist 1919 juulini 1920 ja juulist oktoobrini 1920 oli Vabariigi Valitsuse peaminister ning aprillist 1919 detsembrini 1920 ühtlasi Asutava Kogu liige.

Jaan Tõnissoni surmaaeg ja -koht on teadmata. Tõenäoliselt lasti maha 3. juulil 1941 Tallinnas ja maeti ühishauda Scheeli krundile Pirital. Võimalik, et tema põrm sängitati Saksa ajal punase terrori tundmatu ohvrina ümber Tallinna Liiva kalmistule. (Vt VMA 2008: 251–253.)

JAAK TÕNISSON
VR III/1

TÕNISON (ka **TÕNTSON**), **Hans** Hansu p, noorem-allohvits (1919).

VR II/3, nr 35/21.02.1920 *1 Ratsa polgu nooremale alamohvitserile Hans Hansu p TÕNTSON'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus luurekäigul 28. weebruaril 1919 a. kolmekesi waenlase peale tormates. Post põgenes, täiesti korras kuulipildujat ja püssa maha jättes.*

Sündis 15. (vkj 3.) aprillil 1887 Viljandimaa Paistu kihelkonna Heimtali vallas. Vabadussõjas oli 1918. aasta 23. detsembrist 1. ratsapolgu 2. eskadroni jaoülem.

Hans Tõnson langes 3. juunil 1919 Laudona alevi juures Lätimaal. Maetud Viljandi Vabadussõjas langesnute ühiskalmistule. (Vt VMA 2000: 222–223.)

HANS TÕNISON
VR II/3

VARE, Jaan Aadu (Ado) p, noorem-allohvits (1919), nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 1398/8.10.1920 *Scouts polgu kapralile Jaan VARE'le hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.*

Sündis 17. (vkj 5.) veebruaril 1897 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonna Vana-Võidu valla Oiu külas töölise peres. Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 3. jaanuarist 1919 *Scouts* väeosa A *company*'s, maist 1919 oli ratsaluurekomando jaoülem. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige ja 1944 selle revisjonikomisjoni liige.

Jaan Vare suri 30. detsembril 1961 Viljandi rajooni Uusna külanõukogu Alliku talus. Maetud Viljandi Pauluse koguduse kalmistule Pärnu maantee ääres. (Vt VMA 2008: 255–256.)

JAAK VARE
VR II/3

VASAR, Hans Jüri p, reamees (1918).

VR II/3, nr 600/24.08.1920 *Scouts polgu reamehele Hans VASAR'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 4 jaanuaril 1919 a. Karksi mõisas.*

Sündis 19. (vkj 7.) juunil 1885 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Uusna valla Vasara talu omaniku peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 15. detsembrist 6. jala- väepolgu 2. pataljoni 6. roodus. 28. detsembril 1918 astus vabatahtlikult *Scouts* väeossa. 3. jaanuaril 1919 siirdus skautide esimese rühmaga rindele. Võttis osa lahingutest Punaarmeeaga Karksi, Taagepera ning Helme mõisa ja kiriku all. Sai 10. jaanuaril 1919 Helme kiriku juures kõhust haavata.

Hans Vasar suri 13. jaanuaril 1919 Viljandi haiglas lahingus saadud haavadesse. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2008: 256–257.)

HANS VASAR
VR II/3

VASSIL, August-Voldemar Hans-Antoni p, alamleitnant (1920), kolonelleitnant (1940), Nõukogude Armee polkovnik (1942?).

VR I/3, nr 1506/13.10.1920 5 *Piiriküti pataljoni 5 roodu ülemale, alamleitnant August Antoni p. WASSIL'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 18. (vkj 6.) märtsil 1896 Virumaa Rakvere kihelkonna Sõmeru vallas Sõmeru mõisa kutsari peres. Abiellus 10. septembril 1921 Tartu Pauluse kirikus Erna Kaueriga (1899–1988). Lapsed: tütar Heljo (1923) ja poeg Heino (1928). Õppis Rakvere linnakoolis, 1913–1915 Tallinna poeglaste kaubanduskoolis, 1917 Gatšina lipnikeskoolis, 1924–1925 alalisväe ohvitseride kursustel, 1928–1930 Kõrgemas Sõjakoolis ning 1956–1962 Tallinna polütehnilises instituudis masinaehituse ökonomika ja organiseerimise erialal.

Võeti Esimese maailmasõja ajal augustis 1915 teenistusse ja määrati Moskva kaardiväepolgu tagavarapataljoni, kust augustis 1916 viidi üle Läti küttide tagavarapolku. Läkitati jaanuaris 1917 sõjakooli, mille lõpetas mais ning ülendati lipnikuks. Teenis 174. tagavarapataljoni nooremohvitserina. Õppis juulis ja augustis 1917 ohvitseride kuulipildujate kursustel, läkitati ešeloni ülema abina Riia rindele.

Siirdus septembris 1917 Tartu Eesti tagavarapataljoni, kus oli 1. roodu ülema ajutine kohusetäitja, oktoobrist pataljoni ülema käsundusohvitser ja tööroodu ülema ajutine kohusetäitja. Jaanuarist 1918 oli 1. roodu nooremohvitser. Märtsis viidi üle 4. Eesti polgu kuulipildujate komando nooremohvitseriks. Demobiliseeriti märtsis 1918.

Vabadussõja eel 11. novembril 1918 astus Viru maakonna Kaitse Liidu teenistusse. 26. novembril 1918 läkitati 5. jalaväepolku ja määrati kuulipildujate komando nooremohvitseriks, aprillis 1919 nimetati polgu komandandiks, juulis 1919 polgu

AUGUST-VOLDEMAR
VASSIL VR I/3

adjutandiks ning oktoobris 1919 taas polgu komandandiks. Novembrist 1919 oli Petseri sõjaväe teadetekogumise punkti ülem. Võttis osa lahingutest Virumaal ja Pihkva rindel Punaarmee vastu. Jaanuaris 1920 ülendati alamleitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Veebruaris 1920 lähetati 5. piirikütipataljoni töökomando ülemaks, juulis 1920 sai Sakala partisanide polgu 1. roodu nooremohvitseriks. Septembris 1920 ülendati leitnandiks. Oktoobrist detsembrini 1920 oli 5. piirikütipataljoni likvideerimiskomisjoni esimees. Jaanuarist 1921 teenis 5. jalaväepolgus, kus oli 4. roodu nooremohvitser, nekrutiteataljoni 2. roodu rühmaülem, 2. roodu ülema kohusetäitja ning 1. roodu nooremohvitser ja sidekomando ülem. 1922. aasta juulist oli 5. üksiku jalaväepataljoni sidekomando ülem ning 1924. aasta märtsist 5. jalaväerügemendi sidekomando ülem, ühtlasi rügemendi kohtu asjaajaja ja ohvitseridekogu revisjonikomisjoni liige. Õppis septembrist 1924 ohvitseride kursustel. Viidi juulis 1925 üle Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste kohtu asjaajajaks ning täitis korduvalt adjutandi kohuseid. Novembrist 1925 ülendati kapteniks. Määrati oktoobris 1926 Sõjakooli 2. kompanii rühmaülemaks, juunini 1927 oli ühtlasi SÜÕ kohtu liige. Septembris 1927 kinnitati Allohvitseride kooli üleajateenijate täienduskursuste rühmavanemaks, oktoobrist 1928 oli Allohvitseride kooli õppekompanii rühmavanem. Jaanuarist 1928 veebruarini 1930 õppis Kõrgemas Sõjakoolis. Veebruaris 1930 viidi üle Sõjavägede staapi käsundusohvitseriks ning arvati Vabadussõja Ajaloo Komitee töökomisjoni juhi käsutusse, täitis ajutiselt ka komisjoni juhi kohuseid. Augustis 1930 määrati 3. diviisi staabi I jaoskonna ülema kohusetäitjaks, jaanuarist 1932 oli I jaoskonna ülem. Korduvalt täitis ajutise diviisi staabiülema kohuseid, olles sellel kohal pikemalt jaanuarist oktoobrini 1936. Veebruaris 1932 ülendati majoriks. Valituna oli 3. diviisi spordikomisjoni esimees, 3. diviisi staabi ohvitseridekogu juhatuse ja revisjonikomisjoni liige ning VRVÜ Tallinna osakonna liige. Pälvis Eesti Punase Risti II järgu II astme mälestusmärgi (1935) ja Kotkaristi IV klassi (1936).

Juunis 1939 määrati Pärnu-Viljandi sõjaväeringkonna staabi ülemaks Viljandis.

Kui Nõukogude okupatsioonivõimud likvideerisid Eesti sõjaväe, viidi septembrist 1940 üle 22. territoriaallaskurkorpuse 86. laskurpolgu staabiülemaks. Veel samal kuul nimetati polgu ülema kohusetäitjaks ning oktoobris polguülemaks.

Kavatseti saata Moskvasse täienduskursustele, kuid ärasõidupäeval, 21. juunil 1941 siirdus laagrist Tapale. Algas sõda ja ta määrati 180. diviisi staabi vanemaks käsundusohvitseriks, mõni päev hiljem staabi operatiivosakonna ülemaks. Osales juulis ja augustis 1941 lahingutes Saksa vägede vastu Porhovi ja Staraja Russa rajoonis. 7. augustil 1941 sai Staraja Russa all raskelt haavata ja evakueeriti Ivanovo haiglasse.

1942. aasta märtsist oli Tšebarkulis 249. Eesti diviisi ülema abi ning septembrist 7. Eesti diviisi ülem Kalinini rindel. Jaanuaris 1943 vabastati diviisiülema kohalt, oli õppediviisi ülema asetäitja Tšebarkulis, Tjumenis ja Nikolajevis. Detsembrist 1944 määrati Pervomaiskis asuva diviisi ülema abiks.

Tuli tagasi Tallinna ning määrati märtsis 1946 Tallinna polütehnilise instituudi sõjalise ettevalmistuse kateedri vanemõpetajaks. Vabastati sõjaväeteenistusest mais 1948. Septembrist 1948 töötas Tallinna õpetajate instituudis sõjalise õpetajana. Jaanuarist 1950 oli Tallinna Kalinini rajooni tööstus-kaubanduse osakonna tehnilise kontrolli osakonna juhataja. Juunist 1953 oli insener ENSV kohaliku põlevkivi- ja keemiatööstuse ministeeriumis ning 1957. aasta juunist 1959. aastani ENSV kohaliku majanduse ministeeriumis. Seejärel oli pensionär Tallinnas.

August-Voldemar Vassil suri 2. juulil 1975 Tallinnas oma kodus. Maetud Tallinna Pärnamäe kalmistule.

EELK Rakvere maakoguduse sünnikanne nr 52/1896; Tallinna linna surmaakt nr 1949/1975; ERA 31/5/1826. L 105; ERA 521/1/100. L 187–196; ERA 524/1/32. L 141; EVK 1935: 344; Kodumaa 1971, nr 25: 4; tütar Heljo Tuisu andmed (juuli 1994).

VEINBERG, Elmar-Johann Villemi p, alamkapten (1920), kapten (1924).

VR II/3, nr 728/21.02.1920 5 *jalawäe polgu 4 roodu vanemale ohwitserile alamleitnant Elmar Willemi p. WEINBERG'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus öösel 24 mail 1919 a. Litowischi küla waldamisel.*

Sündis 8. novembril (vkj 27. oktoobril) 1895 Viljandis. Vabadussõjas osales 1918. aasta 10. detsembrist 5. jala-väepolgu 2. roodu nooremohvitserina, 1919. aasta veebruarist 4. roodu vanemohvitserina. Elas järgmistel aastatel Viljandis, hiljem asus Kaarli valda Teearu tallu.

Elmar-Johann Veinberg suri 14. oktoobril 1958 Abja rajooni Halliste külanõukogu Risti asulas. Maetud Halliste kalmistule. (Vt VMA 2008: 257–258.)

ELMAR-JOHANN
VEINBERG VR II/3

VELDEMANN, Jaan Jakobi p, reamees (1918).

VR II/3, nr 1239/15.09.1920 6 *jalawäe polgu reamehele Jaan WELDEMANN'ile hinnates wahwust, mis ülesnäitanud lahingus 27 aprillil 1919 a. Härgmäe jaa-ma juures Tomani talus.*

Sündis 21. (vkj 9.) juulil 1887 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Viljandi valla Vaaba talu sulase peres. Vabadussõjas osales 1918. aasta 14. detsembrist 6. jala-väepolgu 2. pataljoni 6. roodus. Pidas iseseisvusaastail Viljandis kauplust.

Jaan Veldemann suri 17. mail 1951 Viljandis. Maetud Viljandi Vanale kalmistule. (Vt VMA 2004: 231–232.)

JAAN VELDEMANN
VR II/3

VELLERIND (kuni 13.06.1923 **WIITMANN**), **Johannes-August** Villemi p, alamkapten (1920), kolonel (1937).

VR I/3, nr 1664/14.12.1920 *Koeru K. L. jaosk. ülemale ja Järwamaak. K. L. ülema abile, Alamkapten Johannes Willemi p. WIITMANN'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis ülesnäitanud oma wäsimata kaastööga Kaitse Liidu organiseerimise ja korraldamise töös.*

Sündis 22. (vkj 10.) augustil 1891 Järvamaa Koeru kihelkonna Väinjärve valla Künša talus. Abiellus 26. oktoobril 1924 Tallinna Jaani kirikus Ksenia Pihlakuga (1900–1990). Lapsed: Loit (1925–1980), Raid (1928–1995), Hiid (1929), Maid (1934) ja Uile (1939). Õppis Väinjärve valla Visusti külakoolis, Väike-Maarja kihelkonnakoolis, 1909–1913 Tartu õpetajate seminaris, 1915 Odessa 2. lipnikekoolis, 1920–1921 Tallinna kol-

ledžis, 1921–1931 Tartu ülikooli õigusteaduskonnas (ei lõpetanud), 1923 Sõjaväe majanduskursustel, 1924 alalisväe ohvitseride kursustel, 1925 lendurvaatlejate koolis ja 1934–1938 Kõrgemas Sõjakoolis. 1913–1914 töötas Türi kihelkonnakoolis õpetajana.

Esimese maailmasõja ajal augustis 1914 mobiliseeriti ning määrati 334. Irbiti jalaväepolku. Oktoobrist 1914 osales lahingutes Saksa vägede vastu Ida-Preisimaal ja Leedus. Juulis 1915 läkitati sõjakooli. Oktoobris 1915 ülendati lipnikuks. Detsembrist 1915 detsembrini 1917 võttis nooremohvitserina 11. Kaukaasia kütipolgus osa lahingutest Karpaatides ja Rumeenias. Augustis 1916 ülendati alamleitnandiks. Augustist 1917 oli 3. Kaukaasia kütidiviisi staabi komandandiroodu ülem. Pälvis Stanislavi ordeni III klassi. Vabastati teenistusest märtsis 1918.

JOHANNES-AUGUST
VELLERIND VR I/3

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 astus Eesti rahvaväkke. 17. novembril 1918 määrati Koeru kihelkonna Eesti Kaitse Liidu juhiks. Läkitati koos luuresalgaga Järvamaa kaitsepataljoni, 20. detsembrist 1918 kuni 15. jaanuarini 1919 osales lahingutes Punaarmee vastu Järva- ja Virumaal. 16. jaanuarist 1919 oli taas Koeru Kaitse Liidu juht, aprillis 1919 nimetati Järva maakonna Kaitse Liidu ülema abiks, maist 1919 oli Vabariigi Kaitse Liidu staabi Kaitse Liidu osakonna ülema abi. Augustis 1919 ülendati leitnandiks. Sama aasta septembrist määrati Vabariigi Kaitse Liidu korraldusosakonna ülema abiks. Veebruaris 1920 ülendati alamkapteniks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Mais 1920 määrati Sõjaväeringkonna staabi Kaitse Liidu osakonna ülema abiks. Kaitse Liidu osakonna likvideerimise tõttu jaanuaris 1921 arvati staabi ülekoosseisu. Ühtlasi oli Sõjaringkonnakohtu ajutine liige. Mais 1921 nimetati Harju maakonna Rahvaväe ja Kaitse Liidu ülema ajutiseks kohusetäitjaks, kuid juba sama aasta juunis viidi üle teenistusse lennukäppe ja nimetati merelennu rühma nooremohvitseriks, augustist 1921 märtsini 1922 oli adjutandi kohusetäitja. Mais 1922 nimetati Lennuväe majandusjaoskonna ülemaks. Oli Lennuväe Ohvitseride Kogu abiesimees ja esimees. Veebruaris 1923 ülendati kapteniks.

Riigikohtu otsusega 13. juunist 1923 määrati saksapärase perekonnanime Viitmann asemele eestilik Vellerind.

Novembris 1923 oli lennukäppe ülema ajutine kohusetäitja. Veebruaris 1924 ülendati majoriks. Märtsis 1924 viidi üle Lennuväerügemendi majandusülemaks, septembris 1925 rügemendi maalennu divisjoni ülema abiks. Septembrist 1928 veebruarini 1929 oli ühtlasi Sõjaväeringkonnakohtu ajutine liige. Veebruarist 1929 oli Lennuväerügemendi divisjoni nr 1 ülem. Veebruaris 1930 ülendati kolonelleitnandiks.

Juulist 1930 viidi Lennuväerügemendist formeeritava Lennubaasi ülemaks. Täitis korduvalt ajutise õhukaitse ülema kohuseid. Oktoobris 1934 asus õppima Kõrgemas Sõjakooli, mille lõpetas sügisel 1936. Kaitses 1938. aastal väitekirja teemal „Õhuoperatsioonid ja nende teostamine Nõukogude Vene ametliku doktriini ja sõjakirjanduse seisukohalt“. Novembris 1936 nimetati haridusministeeriumi noorsoo

osakonna noortejuhiks. Veebruaris 1937 ülendati koloneliks. Pälvis Kotkaristi III klassi (1935), Eesti Punase Risti III klassi (1938) ja Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1938). 1938–1940 oli noorteujuht ja Eesti noorsoo-organisatsioonide abipeavanem ning VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Vabastati Nõukogude okupatsiooni algul 28. juunil 1940 haridusministeeriumi noorsoo ja vabahariduse osakonna direktori kohalt ja arvati sõjavägede staabi koosseisu. 18. juulist 1940 Auto-Tankirügemendi ülem. Väeosa likvideerimise järel läkitati oktoobris 1940 Sõjakooli. Oli suveni 1941 Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste lahingukooli õppejõud ja sõjakooli juhataja asetäitja.

Juunis 1941, enne sõja puhkemist, tõi oma pere Viljandimaale Raudna valda kolonel Jüri Hellatile kuuluvasse Kannikmäe tallu, kus aga ise haigestus angiini.

Johannes-August Vellerind suri 1. juulil 1941 Viljandi haiglas müokardiidi tõttu. Maetud Viljandi Vanale kalmistule Pauluse koguduse ossa.

EELK Koeru koguduse sünnikanne nr 182/1891; Tallinna linna per reg 19: 22; Raudna valla surmaakt nr 23/1941; EAA 2100/1/17967; EAA 2292/2/274; ERA 31/5/1826. L 115p; ERA 495/12/825–827; ERA 495/13/53. L 150–151p; ERA 623/1/420. L 30–30p; ERA 627/1/152. L 29–30p; ERA 650/1/18. L 22–27; ERA 650/1/468. L 63–63p; ERA 989/1/1095; TÕS 1929: 353; EVK 1935: 346; EE 1937 VIII: 872; ERAKT 1939: 306; EOS I 1998: 170; Koeru khk 1934: 33–40; Sakala 2001, nr 226: 4; poeg Hiid Vellerinna andmed (okt 1993); tütar Uile Lembergi andmed (okt 2000).

VINKLER, Johannes Jaani p, kapral (1919).

VR II/3, nr 1397/8.10.1920 *Scouts* polgu kapralile Johannes VINKLER'ile hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 21 jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel.

Sündis 21. (vkj 9.) oktoobril 1899 Viljandimaa Viljandi kihelkonna Pärsti valla Jutu talus töölise peres.

Vabadussõjas osales 3. jaanuarist 1919 *Scouts* väeosa A company's.

Johannes Vinkler suri 13. märtsil 1920 Viljandis sõjaväehaiglas tüüfusse. Maetud Viljandi Vabadussõjas langenute ühiskalmistule. (Vt VMA 2008: 258–259.)

JOHANNES VINKLER
VR II/3

VIRU (kuni 2.05.1931 **VIRRO**), **August-Oswald** Johani p, alamkapten (1920), kolo-nelleitnant (1937).

VR II/3, nr 1555/19.10.1920 6 *jalawäe* polgu alamkaptenile August WIRRO'le hinnates wawust, mis ülesnäitanud lahingus 28 ja 29 mail 1919 a. Härgmäe jaama juures.

Sündis 26. (vkj 14.) augustil 1893 Tartumaa Tartu-Maarja kihelkonna Luunja vallas mõisateenija peres. Peatselt asus pere elama Võnnu kihelkonna Rasina valda. Abiellus 27. oktoobril 1923 Viljandi Pauluse kirikus Alice-Amalie Rebasega (1900–1991). Lapsed: Valdeko (1925–2006), Jaan-Lembilo (1930–1989) ja Atko-Meeme (1932–2007). Õppis Tartu kaubanduskoolis, 1915. aastal 2. Peterhofi lipnikekoolis, 1920 roodu-ülemate kursustel, 1922–1923 alalisväe ohvitseride kursustel, 1929 pataljoniülemate kursustel ja 1929–1931 Kõrgemas Sõjakoolis.

Esimese maailmasõja ajal septembris 1914 mobiliseeriti ning määrati 179. taga-

varapataljoni 1. roodu. Läkitati veebruaris 1915 sõjakooli, mille lõpetamise järel ülendati mais 1915 lipnikuks. Arvati 54. marsi tagavarapataljoni, viidi juunis üle 148. Kaspia jalaväepolgu 6. roodu nooremohvitseriks. Jaanuaris 1916 ülendati alamleitnandiks ning sama aasta mais leitnandiks. Oktoobris 1916 määrati 6. roodu ülemaks. Osales lahingutes Saksa ja Austria-Ungari vägede vastu, sai lahingus 1. oktoobril (vkj 18. septembril) 1915 põrutada ning 7. juulil (vkj 24. juunil) 1916 ja 7. juulil (vkj 24. juunil) 1917 haavata. Pälvis Vladimiri IV klassi, Anna III ja IV klassi ning Stanislavi III klassi ordeni. Oktoobris 1917 viidi üle Eesti tagavarapataljoni. Veebruaris 1918 vabastati teenistusest.

AUGUST-OSVALD VIRU
VR II/3

Vabadussõja eel 21. novembril 1918 mobiliseeriti ning arvati 6. jalaväepolku ja saadeti 2. pataljoni formeerimiseks Viljandisse, kuhu jõudis 27. novembril. Nimetati 18. detsembril 1918 polgu 6. roodu ülemaks, kellena teenis jaanuarini 1920. Oli 22.–29. juunini 1919 ka 2. pataljoni ajutine ülem ning juhtis selle lahingutegevust Stolbenist (Stalbe) kuni Valgjärveni Riia all. Osales lahingutes Punaarmee ning Rauddiviisi ja *Landeswehr* i vastu Lõuna-Eestis ja Lätimaal ning Pihkva rindel. Sai 24. augustil 1919 Moglino jaama lähisel haavata. Jaanuaris 1920 ülendati alamkapteniks.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 29,16 hektarit eraldati mais 1921 Tartumaa Ahja valla Ahja mõisast. Koht sai nimeks Tasuja talu. Ehitas elumaja koos kõrvalhoonetega ning see kinnistati talle augustis 1928.

Veebruarist aprillini 1920 viibis komandeerituna peaministri käsutuses puudelõikuse ja väljaveo korraldamiseks. Aprillis 1920 ülendati kapteniks. Maist 1920 määrati 6. jalaväepolgu 2. roodu ülemaks. Viibis septembrist detsembrini 1920 rooduülemate kursustel. Jaanuaris 1921 määrati 4. jalaväepolgu 6. pataljoni 3. roodu vanemohvitseriks, veebruaris 1921 nimetati 2. roodu ülemaks. 1921 oli Vabaduse Risti Nõukogu liige. Juulis 1921 viidi üle 6. jalaväepolgu 6. pataljoni 2. roodu ülemaks, augustis 1922 määrati 3. roodu ülemaks. Õppis sama aasta septembrist ohvitseride kursustel. Lõpetas need juulis 1923 ning määrati septembrist 6. jalaväerügemendi 2. kompanii ülemaks. Täitis korduvalt ka 6. pataljoni ajutise ülema kohuseid. Oli 1924. aastal rügemendi hariduse ja meelelahutuse komisjoni esimees. Aprillis 1925 viidi üle 3. diviisi õppekompanii ülemaks. Oktoobrist 1925 kuni märtsini 1926 viibis Kindralstaabi juures kultuur-selgitustöö kursustel. Oktoobris 1928 määrati 1. jalaväerügemendi 1. kompanii ülemaks. Veebruaris 1929 ülendati majoriks. Õppis aprillist juulini 1929 pataljoni-ülemate kursustel ning oktoobrist 1929 septembrini 1931 Kõrgemas Sõjakoolis, kus kaitses 1932. aastal väitekirja teemal „Tuli ja manööver meie oludes“.

Septembris 1931 määrati Kaitsevägede staabi käsundusohvitseriks, oktoobris Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste allohvitseride kooli ülema kohusetäitjaks, ühtlasi oli sõjakooli ja allohvitseride kooli õppejõud. Valituna oli 1934 KÜÕ ohvitseridekogu juhatuse esimees.

Tallinna linna pereseisuametnik parandas tema enda sooviavalduse alusel 2. maist 1931 senise perekonnanime Virro eesti keele reeglite kohaselt, kirjutades selle Viru.

Aprillis 1934 nimetati Pärnu-Viljandi kaitseväeringkonna (aprillist 1937 sõjaväeringkond) staabiülemaks kohusetäitjaks Viljandis, oktoobrist 1936 oli staabiülem, ühtlasi korduvalt ajutine kaitseväeringkonna ülem ja Viljandi garnisoni ülem. Veebruaris 1937 ülendati kolonelleitnandiks. Pälvis teenete eest Kotkaristi IV klassi (1935) ja Kaitseliidu Valgeristi III klassi (1936). Oli Viljandi Garnisoni Ohvitseride Kasiino juhatuse esimees, Sakala Noorte Kotkaste ja Kodutütarde Seltsi esimees, Viljandi Garnisoni Ohvitseride Jahi- ja Kalastamisringi revisjonikomisjoni esimees, Kõrgema Sõjakooli Lõpetanud Ohvitseride Ühingu ja Isamaaliidu liige ning 1937–1939 VRVÜ Viljandi osakonna abiesimees.

Mais 1939 määrati 5. üksiku jalaväepataljoni ülemaks. Septembrist 1940, kui Nõukogude okupatsioonivõim oli Eesti sõjaväe likvideerinud, määrati 22. territooriaallaskurkorpuse 180. laskurdiviisi rivijaoskonna ülemaks. Arreteeriti 14. juunil 1941 Petseris. Viidi NorilLagi. 4. detsembril 1941 mõisteti Krasnojarski krai Taimõri ringkonnakohtu otsusega surma.

August-Osvald Viru lasti maha 20. juulil (esineb ka kuupäeva 29. juuni) 1942 Norilskis. Matmispaik teadmata.

Tema nimi on 22. juunil 2006 Tori kirikus avatud mälestustahvilil, mis on pühendatud Teise maailmasõja ohvritena hukkunud Vabaduse Risti kavaleridele.

Poegadest Valdeko oli dirigent ja helilooja, Jaan põllumajandusteadlane ning Atko-Meeme Viru sporditeadlane ja Eesti Olümpiakomitee asepresident.

EELK Võnnu koguduse sünnikanne nr 266/1893; ERA 31/5/1826. L 108p; ERA 63/16/204; ERA 515/1/527. L 62–63; ERA 650/1/349. L. 179; ERA 650/1/457. L 75–81; ERA 680/1/333. L 2p–5; ERAF 130SM/1/13243; EVK 1935: 352; 6. JP 1938: 693; Uluots 1999: 386–387; Auraamat 2007: 463; poeg Atko-Meeme Viru andmed (okt 1995).

ALLIKAD JA KIRJANDUS

EAÕK = Eesti Apostlik Õigeusu Kirik

EELK = Eesti Evangeelne Luterlik Kirik

EAA = Rahvusarhiivi Ajalooarhiivi osakond

ERA = Rahvusarhiivi Riigiarhiivi osakond

ERAF = Rahvusarhiivi Eraarhiivi osakond

LELK = Läti Evangeelne Luterlik Kirik

TÜA = Tartu Ülikooli arhiiv

Album Vironorum 1975. Toronto.

Auraamat 2007 = Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele. Koostanud Jaak Pihlau. Tallinn.

EAT 1932 = Eesti avalikud tegelased. Tartu.

EBL 1929 = Eesti biograafiline leksikon. Tartu.

EBLTK 1940 = Eesti biograafilise leksikoni täiendusköide. Tartu-Tallinn.

EE 1937 VIII = Eesti Entsüklopeedia VIII köide. Tartu.
EOS I 1998 = Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I osa. Tallinn.
EOS II 2002 = Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased II osa. Tallinn.
ERAKT 1939 = Eesti riigi-, avaliku- ja kultuurielu tegelased 1918–1938. I Tallinn.
ETV 1940 = Eesti talundid. Võrumaa. Tartu.
EVK 1935 = Eesti Vabadusristi kavalerid. Tallinn.
EVRKR 2004 = Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Register. Viljandi.
Kompromiss 1984 = Kompromiss on välistatud. Lugusid Eesti tšekistidest. Tallinn.
6. JP 1938 = Maide, J., Valdin, E. 6. Jalaväepolk Vabadussõjas 1918–1920. Tallinn.
LETB 1938 = Lõuna-Eesti tegelaste biograafiline leksikon. Pärnu.
LKok 1995 = Lächplěša Kara ordeņa kavaleri: Biogrāfiska vārdnīca. Rīga
Mengel 1962 = Mengel, H. Suurim armastus. 3. köide. Geislingen 1962.
Meos 1928 = Meos, E. Eesti Tagavara Pataljon ja temaga ühenduses olevad sündmused 1917–1918. Tartu.
Piir 11 = Sakalamaa ei unusta. Viljandi linn, 11. raamat, 1997. Koostanud Enno Piir. Viljandi.
RT 1918–1934 = Riigi Teataja. Tallinn.
SBL 1937 = Spordibiograafiline leksikon. Tallinn
SMT 1939 = Sakala Maleva Teataja. Viljandi.
SPLE 1997 = Vabaduse eest. Soomepoiste lühielulood. Tallinn.
SP 1934 = Sakala partisanid 1918–1934. Viljandi.
SPV 1939 = Sakala partisanid Vabadussõjas 1918–1920. Tallinn.
SRV 1936 = Vöting, A. *Scouts* rügement Vabadussõjas. Tallinn.
TÕS 1929 = Tartu Õpetajate Seminar 1828–1928. Tartu.
Karutapjad 2010 = Pihlak, J. Karutapjad ja Vabaduse Risti vennad. Viljandi.
KS 1931 = Kõrgem Sõjakool 1921–1931. Tallinn.
Koeru khk 1934 = Koeru kihelkond. Koostanud R. Stokeby. Tallinn.
Uluots 1999 = Uluots, Ü. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn.
Uuet, L. 2002. Eesti haldusjaotus 20. sajandil. Tallinn.
VSM I 2002 = Vabadussõja mälestusmärgid I. Keila.
VS MM II 2005 = Vabadussõja mälestusmärgid II. Keila.
VMA 1998 = Pihlak, J. 1999. Kõpu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 1999 = Pihlak, J. 2000. Tarvastu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2000 = Pihlak, J. 2001. Paistu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2001 = Pihlak, J. 2002. Karksi kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2002 = Pihlak, J. 2003. Kolga-Jaani kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2003 = Pihlak, J. 2004. Suure-Jaani kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2004 = Pihlak, J. 2005. Halliste kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2005 = Pihlak, J. 2006. Pilistvere kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2006 = Pihlak, J. 2007. Põltsamaa kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2007 = Pihlak, J. 2008. Helme kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
VMA 2008 = Pihlak, J. 2009. Viljandi kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.
Õun, M. 2001. Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid. Tallinn.

This article concludes the series about the holders of the Cross of Freedom connected with Viljandi County. In eleven previous yearbooks the cross brethren from Kõpu, Tarvastu, Paistu, Karksi, Kolga-Jaani, Suure-Jaani, Halliste, Pilstvere, Põltsamaa, Helme and Viljandi parishes were dealt with. This article gives an overview of the holders of the cross who had connections with the town of Viljandi.

For information, the Cross of Freedom was awarded to 3132 persons, mainly for their military and civil services in the Estonian War of Independence from 1918–1920. Among them 2076 were citizens of Estonia and 1056 were foreigners. More than 400 holders had had connections with Viljandi County during their lifetime and 110 of them had considerable contacts with the town of Viljandi. In Viljandi Pauluse (St. Paul's) Church, the parish church, 32 holders of the cross were baptised: Johannes-Alexander Anni, Eduard Gröön, Hans Hirvelaan, Anton Irv, Mart Johanson, Georg-Bernhard Järvekülg, Johan Jüris, Aleksander Kaigas, Oskar Kikas, Aleksander Klettenberg, August Kurik, Jaan Kutsar, Johan Laidoner, Hans Laos, August Laurson, Jaan Lugus, Jaan Milistfer, Villem Männik, Jaan Org, Karl-Voldemar Ormesson, Anton Pori, Alfred-Alexander Pöder, Arand Randes, Jaan Raudsepp, Edgar-Osvold Ressar, August Roosmäe, August Tamsalu, August-Reinhold Tomingas, Jaan Tõnisson, Hans Vasar, Jaan Veldemann and Johannes Vinkler.

In the records of Viljandi Jaani (St. John's) Church, the town church, the births of 7 men were registered: Viktor Anderson, Nikolai Animägi, Reinhold-Aleksander Hunt, Hellmuth-Matthias Ibrus, Arthur-Leopold Mutli, Viktor-Hugo Puskar and Elmar-Johann Veinberg.

5 holders received the holy sacrament in Viljandi Orthodox Church: Johannes Kits, Nikolai Piip, Johan Pöld, Teodor Rõuk and Jüri Takel.

In Viljandi County, Ludvig-Karl Jakobsen, Eduard-Alfred Kubbo and Jaan Kõue were baptised in Helme Church; Artur Loorits, Märt Meet and August Tisler in Kõpu; Johannes-Voldemar Holland, Peeter Kivisaar, Anna-Marie Kukk, Mihkel Kukk, Ants Matsalo and Hans Tõnson in Paistu; Tõnu Luik in Pilstvere, Peeter Otti in Põltsamaa; August Kirs in Tarvastu; Jaan Paap, Gustav-Oskar Reimann and Jaak Tammperre in Suure-Jaani; and Jaak Kitsing, Theodor Mölter and Jaan Vare in Kolga-Jaani Church.

In Pärnu County Otto Laarmann, Jaan Maide and August-Voldemar Schwartz were baptised in Halliste Church; Hans Aarna and Johannes-Aleksander Raud in Karksi; Arthur Rehe in Audru; Nikolai Rennit and Hendrik Riidolin in Saarde; and Alfred-Theodor Lapp, Hugo-Vilhelm Lasn and Otto Oidermann in Pärnu Eliisabet Church. Osvold Hansen was baptised in Käru Church, which belonged to Pärnu County at the time.

In Harju County Johannes Raudmäe was baptised in Juuru Church and Karla-Julius Soomann in Hageri.

In Järva County, Jaan Alupere, Järva-Madisel Villem-Gustav Marder, Koerus Johannes-August Vellerind in Ambla congregation and Verner-Ernst-Harald Trossi in Paide Church.

In Lääne County, Käina Church Artur-Aleksander Saueselg was baptised.

In Tartu County Paul-Johannes Borkman in Kambja Church; Johannes-Richard Kajak and Johannes-Eduard Tamm in Maarja-Magdaleena; Elmar Joaste, Juhan Jüriste and Johan Schmidt in Palamuse; and Artur Tenno and August-Osvold Viru in Võnnu; Jüri Hellat and Aleksander-Voldemar Pulk in Peetri (St. Peter's) Church in Tartu; and Karl Luhaäär in Tartu-Maarja Church.

In Viru County, August-Voldemar Vassil in Rakvere County Church and Voldemar Erik in Narva Peetri (St. Peter's) Church.

In Võru County, Paul Hinno in Põlva Church, Eduard Saar in Vastseliina and Aleksander-Robert Tilgre in Võru Church.

In the churches of Tallinn, Julius Ellandi, Emil-Aleksander-Leonhard Kursk, Siegfried-Theodor-Leopold Pinding and Ralf-Rene Teiman were baptised.

In Lihula Orthodox Church Jaan Allikas received the holy sacrament, Nikolai Koik in Karksi Orthodox Church and Ants Lõhmus in Laatre Orthodox Church in Tartu County.

Apukalna parish of Valka County in Latvia was the birth place of Jaan Eliste. Probably also Nikolai Fischer was born in Latvia, at Koknese.

Martin Kiisvek was supposedly born near Novoselye in St.Petersburg Province, Russia.

When the War of Independence broke out at the end of 1918, the oldest among the holders of the cross was J. Tõnisson, who was 50 then. The youngest was the trainee soldier H.-V. Lasn, who was only 15 years old when he joined the army.

The educational background of the holders was diverse; some also acquired higher academic education. The Commander-in-Chief of the Estonian Army J. Laidoner had graduated from Nikolai Military Academy in St. Petersburg. He and J. Tõnisson were elected the honorary doctor of the University of Tartu; J. Laidoner was also the honorary doctor of Tallinn University of Technology.

The rank of an officer was achieved by 62 holders of the cross. Among them, J. Laidoner was promoted to the rank of General. J. Maide and A.-V. Pulk rose to the rank of Major General.

The majority of the awardees of the decoration served in infantry units. A considerable number served in the headquarters, on armoured trains, in the artillery and cavalry units and one in the navy.

Most of the awarded decorations were the Crosses of Freedom for personal bravery. It should be noted that J.-V. Holland, A. Irv, S.-T.-L. Pinding and J. Schmidt received the Cross of Freedom II/2 of which only 29 were awarded. The highest rank for military services was bestowed on J. Laidoner and V.-H. Puskar. General J. Laidoner also received the highest-rank decoration for civilian services. The same decoration was given to J. Tõnisson.

The decoration was awarded posthumously to 14 heroes: V. Anderson, N. Fischer, A. Irv, A. Kaigas, M. Kiisvek, J. Paap, N. Piip, J. Põld, E.-O. Ressar, H. Riidolin, H. Tõnson, H. Vasar and J. Vinkler and H.-V. Lasn.

Three Crosses of Freedom were bestowed on J. Schmidt and A. Irv, who perished in the War for Independence.

Latvians awarded all the three ranks of their Lāčplēsis order to J. Laidoner for his merits in protecting the independence of Latvia. The lowest, III rank of the order was given to E.-A. Kubbo, E.-A.-L. Kursk, J. Maide, V.-H. Puskar, T. Rõuk, J. Schmidt and J.-E. Tamm.

During World War I A. Irv, E.-A. Kubbo and J. Laidoner received the highest military acknowledgement of Czarist Russia – the Sword of St. George.

In addition to the Cross of Freedom the men also received monetary awards and several were granted free land and an option to study free of charge up to the end of their university studies.

The fate of the cross brethren was very different. Thirteen men perished in the War of Independence. Six died in exile. Twenty-four men perished as a result of Soviet repressions. Several already passed away during the years of independence. In the period of the Soviet occupation 37 men died in Estonia.

In the cemeteries of Viljandi 43 holders of the cross were buried. The graves of most

of the other brethren of the cross are known in Estonia and abroad. The victims of Soviet authorities rest in unknown graves in unknown places.

Among the best known holders of the Cross of Freedom who were connected with the town of Viljandi, one should mention J. Laidoner and the Head of the State J. Tõnisson; but also Major General J. Maide, who was the Commander-in-Chief of the Estonian Army in September 1944, and A.-M. Kukk, who was one of the two Estonian women who were awarded the Cross of Freedom.

Today there are no physical contacts with any of the holders of the decoration, because the last of them died in October 2000.